

OTROK
IN KNJIGA
111

OTROK IN KNJIGA

REVIJA ZA VPRAŠANJA MLADINSKE KNJIŽEVNOSTI,
KNJIŽEVNE VZGOJE IN S KNJIGO POVEZANIH MEDIJEV
*The Journal of Issues Relating to Children's Literature,
Literary Education and the Media Connected with Books*

111

OTROK IN KNJIGA izhaja od leta 1972. Prvotni zbornik (številke 1, 2, 3 in 4) se je leta 1977 preoblikoval v revijo z dvema številka na leto; od leta 2003 izhajajo tri številke letno.

The Journal is Published Three-times a Year in 700 Issues

Uredniški odbor/*Editorial Board*: dr. Meta Grosman, mag. Darja Lavrenčič Vrabec, Maja Logar, Tatjana Pregl Kobe, dr. Gaja Kos, dr. Barbara Pregelj, dr. Peter Svetina in Darka Tancer-Kajnih; iz tujine: Gloria Bazzocchi (Univerza v Bologni), Juan Kruz Igerabide (Univerza Baskovske dežele), Dubravka Zima (Univerza v Zagrebu)

Glavna in odgovorna urednica/*Editor-in-Chief and Associate Editor*: Darka Tancer-Kajnih

Sekretar uredništva/*Secretar*: Robert Kereži

Redakcija te številke je bila končana oktobra 2021

Za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji

Prevodi sinopsisov: Marjeta Gostinčar Cerar

Lektoriranje: Darka Tancer-Kajnih

Izdaja/*Published by*: Mariborska knjižnica/*Maribor Public Library*

Naslov uredništva/Address: Otrok in knjiga, Rotovški trg 6, 2000 Maribor, tel. (02) 23-52-100, telefax: (02) 23-52-127, elektronska pošta: darka.tancer-kajnih@mb.sik.si in revija@mb.sik.si spletna stran: <http://www.mb.sik.si>

Uradne ure: v četrtek in petek od 9.00 do 13.00

Revijo lahko naročite v Mariborski knjižnici, Rotovški trg 2, 2000 Maribor, elektronska pošta: revija@mb.sik.si. Nakazila sprejemamo na TRR: 01270-6030372772 za revijo Otrok in knjiga

Vse številke do letošnjega letnika so v celoti dostopne v Digitalni knjižnici Slovenije oz. na portalu dlib.si

Vključenost v podatkovne baze:

MLA International Bibliography, NY, USA

Ulrich's Periodicals Directory, R. R. Bowker, NY, USA

EBESCO Publishing, Inc.

ČLANKI – RAZPRAVE

Igor Saksida

VEČERNICA KOT SMEROKAZ KNJIŽEVNE KAKOVOSTI IN RAZNOVRSTNOSTI ZA KURIKULARNE (IN VSE DRUGE) BRALCE

Prispevek uvodoma pojasnjuje, kaj je branje književnosti glede na sodobno sistemsko literarno in specialnodidaktično teorijo, ki poleg bralčevega subjektivnega opomenjanja besedila opozarjata tudi na pomen književnega konteksta pri nastajanju, uveljavljanju in razumevanju književnosti. Pri tem v uvodnem delu presega nasprotje med branjem »v samotni« ali »v primežu« konteksta, pojasnjuje pomen in raznovrstnost kurikularnega branja, o osrednjem delu pa osvetljuje pomen nagrade *večernica* kot pomembnega dejavnika zagovarjanja književne kakovosti in raznovrstnosti branja v okviru bralnega dogodka. Prispevek odstira vprašanja, kako nagrada *večernica* deluje kot prvina literarnega polisistema, kako se povezuje s kurikularnim branjem in katere vrednostne predpostavke (o literaturi in naslovniku mladinske književnosti) je mogoče izluščiti iz nabora nagrajencev oz. finalistov. Na ta vprašanja odgovarja s primerjavo med nagrajenimi knjigami in izbiro besedil za tekmovanje za Cankarjevo priznanje, opozarja na načine cenzure in na koncu na podlagi didaktične prognoze morebitnih cenzurnih odzivov kurikularnih bralcev analizira roman Vinka Möderndorferja *Jaz sem Andrej*, ki se je uvrstil med finaliste *večernice* za leto 2019. Opredeljuje slogovne, tematske in tipološke poteze tega izvrstnega dela, ki kljub izjemni kakovosti utegne spodbuditi proteste predvsem med odraslimi naslovniki mladinske književnosti.

The article initially clarifies the reading of literature with regard to contemporary systemic literary and special didactics theory, which – apart from reader’s subjective text interpretation – also point out the significance of literary context in the creation, promotion and understanding of literature. The introductory part thus deals with the opposites of “solitary” reading and reading “in the grip” of a context, clarifying the meaning and diversity of curricular reading; the central part of the paper, however, highlights the importance of the Večernica Award as a key factor of the promotion of literary quality and diversity of reading within a reading event. The article further clarifies the ways in which the Večernica Award works as an element of literary polysystem and how it relates to curricular reading, also pointing out the value assumptions (regarding literature and children’s literature addressee) that can be distilled from the list of the award winners and shortlisted authors. These questions are answered through a comparison between the awarded books and the selection of texts for the Cankar Award competition; moreover, the article also points out different ways of censorship by finally analyzing – on the basis of a didactic prognosis of possible censorship reactions of curricular readers – the Vinko Moederndorfer’s novel *Jaz sem Andrej* (I am Andrew), shortlisted for the 2019 Večernica Award. It defines the characteristics of the style, topic and typology of this excellent literary work, which, however, might generate protests especially on the part of adult addressees of literature for young readers despite its exquisite quality.

Književnost – branje v samoti ali »v primežu« konteksta?

Veliko nesporazumov se ob vprašanih razvijanja pismenosti nasploh, posebej pa v povezavi z razvijanjem zmožnosti literarnega branja, povezuje z neločevanjem vrst branja glede na okoliščine, namen in potek branja kot procesa komunikacije med bralcem in besedilom ter med bralci o besedilu (besedili). Predstava, da je branje (v sodobnem času) najprej in predvsem užitek zatopljenosti, ki ne zahteva nikakršnih dodatnih, »nepotrebnih in motečih« dejavnosti, je blizu konceptu literature kot brezinteresnega uživanja: »Za tak doživljaj je značilno ugajanje brez interesa, kar pomeni, da nam je neka stvar vseč »sama na sebi«, ne da bi imeli od tega otipljivo praktično korist. Uživamo jo samo s tem, da jo gledamo, poslušamo, zaznavamo, pri čemer sploh nismo dejavni, ampak zgolj trpni, se pravi v stanju kontemplacije.« (Kos 1996: 27) Vprašanje je, če je branje književnosti nasploh res očrtano trpno ugajanje, na zunanji svet nevezano potapljanje v domišljijski svet; vsaj poetika oporekanja (Flaker 1982), značilna za družbenokritične, predvsem avantgardne literarne stvaritve, tako ustvarjalno-bralno izoliranost nedvoumno zanika – v tem smislu sta povedna npr. Kosovelova konstruktivistična poezija in njegov zapis v *Dnevniku VIII* (1925): »Zlata mrzlica. Ljudje imajo zlato mrzlico. Kapitalizem. Gnoj je zlato. Zlato je gnoj, ker ga za to uporabljajo. Kultura ≡ dekla, dekla kapitala.« (Kosovel 1977: 688.) Pojmovanje »bralnega mehurčka«, od katerega razen zatopljenosti v samo branje ni drugega smisla (npr. glede na okoliščine branja), je mogoče prepoznati tudi na ozadju znamenitih Pennacovih pravic bralcev, ki dajejo bralcu pri izbiri in bralnih postopkih tako rekoč absolutno suverenost: knjigo lahko večkrat, površno ali podrobno prebere ali je sploh ne, bere lahko kar koli in kjer koli, lahko se poistoveti s prebranim in o prebranem molči (Pennac, 1996). Tovrstne pravice bi morebiti lahko veljale ob srečanju posameznega bralca in besedilom v okviru prostočasnega branja (npr. branja za razvedrilo med počitnicami), povsem retorično pa je vprašanje, kakšen bi bil književni pouk, če bi vsak učenec ali dijak v istem razredu bral kar koli, kakor koli in kjer koli, med učno uro listal po knjigah po mili volji, bral v razredu kar koli na glas in večkrat ipd. Zato je smiselno ločevanje kurikularnega in prostočasnega branja (Krakar Vogel, 2016) – prvo je vodenost branje, je bralni dogodek, ki poteka v skupini bralcev različnih zmožnosti; ti tvorijo interpretativno skupnost (njen del je tudi učitelj): »Kurikularno branje bi potemtakem opredelili kot branje v okvirih kurikula – pri pouku in drugih organiziranih vzgojno izobraževalnih dejavnostih, ki se jih učenci udeležujejo prostovoljno, se pa pričakuje od njih dejavno sodelovanje, tako da izpolnjujejo zadane naloge.« (Prav tam: 7.) Načelo vodenosti bralnega dogodka ne izključuje drugih pomembnih načel branja (in bralnega dogodka), ampak se z njimi povezuje: v povezavi z vodenostjo sta pomembni še načelo demokratičnosti, ki izhaja iz subjektivnosti bralnega doživetja in posledično zahtevnosti njegovega izražanja (Grosman, 1989), ter načelo medbesedilnosti – prebrana besedila (pri prostočasnem ali kurikularnem branju) namreč vplivajo tako na oblikovanje besedilnega pomena, ki ga sooblikujejo tudi medbesedilno pogojena bralčeva pričakovanja, kot tudi na pojmovanje branja kot odkrivanja človeških izkušenj oz. življenjskih možnosti ter kot priložnosti za inkulturacijo in medkulturni dialog: »Eden izmed virov zanimanja za druge ljudi je spoznanje, da so doživeli in dosegli stvari, ki jih mi sami nismo, da človeške možnosti, ki smo jih prepustili drugim, kljub temu tvorijo del našega družbenega vedenja.« (Prav tam: 23.) Vse to se povezuje tudi (ali celo predvsem) s

pogovorom o prebranjem – zato je kakršno koli umetno nasprotje med »naivnim« ali »nedolžnim« spontanim branjem in šolskim, vodenim bralnim dogodkom »pod prisilo« povsem nesmiselno – tudi teorija branja namreč ne prisega le na spontano, prvotno literarnoestetsko doživetje, ampak piše o prehajanju od prvotnega k popolnejšemu doživetju oz. o razvijanju bralne zmožnosti na podlagi pogovora o prebranjem in z umeščanjem besedil v kontekst: »Bralne zmožnosti nikakor ne more nadomestiti znanje o književnosti, imena avtorjev, naslovi njihovih del in oznake za obdobja. To seveda ne pomeni, da je bralno zmožnost treba razvijati brez literarnozgodovinskega in teoretskega znanja, kot so sprva mislili nekateri pedagogi.« (Grosman, 2004: 148.) Zato je precej nenavadno, da se ustvarja umetno nasprotje med spontanim in vodenim branjem, saj jasne meje med obojima velikokrat sploh ni mogoče potegniti – priprava govornega nastopa o najljubši knjigi prepleta tako kurikularno kot spontano branje: »v »književnostrokovnem« govornem nastopu predstavi svoje razumevanje deloma že obravnavanega umetnostnega besedila, npr.: predstavi celo besedilo (na podlagi v šoli obravnavanega odlomka): umesti odlomek v kontekst, poda zvrstno/vrstno oznako dela, predstavi književne osebe in dogajanje, vrednoti prepričljivost in medbesedilnost (npr. *Moja najljubša knjiga*) ipd.« (Učni načrt 2018: 31). Predvsem pa zmožnosti umeščanja besedil v literarnovedni, kulturni in širši družbeni kontekst ni mogoče razvijati brez dodatnih usmeritev in pojasnil, ki izhajajo iz didaktičnega instrumentarija ob besedilih; vprašanje, ali tovrstne usmeritve zares motijo prvotno bralno doživetje, ni smiselno, saj bralni dogodek nikoli ni in ne more biti spontano prvotno branje, ampak je njegova nadgradnja – kurikularno branje namreč izhaja iz predpostavke, da je literatura del kulturnega spomina in ne od konteksta (nastajanja in branja besedila) neodvisna subjektivna tvorba, katere avtor je bralec: »Literarna besedila so – rečeno metaforično – posode kulturnega spomina, podobno kot tudi jezikovni izdelki drugih zvrsti. S svojim snovnim izgledom, oblikovanostjo in vsebino so teksti monumen- ti in dokumenti nekdanjih dogodkov, posebej tistih, ki so bili pripeti na historično oblikovanje in diseminacijo pomenskih gest. So sledi nepovratnega dojetja in pojmovanja sveta, a tudi subjektivega jezikovnega in zgodovinskega položaja pri snovanju in ubesedovanju izjave, ki se je ob tem porodila (...).« (Juvan 2005: 389.) Tako pojmovanje branja leposlovja je značilno tudi za sistemsko didaktiko književnosti, ki se navezuje na empirično-sistemske obravnave književnosti (Dović 2004) oz. na teorijo literarnega polisistema: »Če skušamo strniti teoretično podobo poli- sistemske teorije literature, ugotovimo, da je njen temeljni predmet literarni poli- sistem, v katerem je treba ločiti med dominantnim centrom in obrobjem, in v katerem v skladu s prirejeno komunikacijsko shemo nastopajo proizvajalec, sprejemnik in produkt ter institucija, trg in repertoar.« (Dović, 2003: 83.) Delovanje polisistema vpliva na procese kanonizacije avtorjev – tega torej ni mogoče pripisati »le« literarni kakovosti besedila, ampak morda celo predvsem konteksta, ki besedilo določa: »Kanon je torej reprezentativna paradigma literarnega diskurza, ki nastaja zaradi selekcijskega delovanja izvedencev in »navadnih« bralcev: gradijo ga tako institucije založništva, kritike, nagrajevanja, literarnozgodovinskega interpretiranja in klasificiranja kakor tudi plebiscit dolgega trajanja – trajna priljubljenost med bralci (...).« (Juvan 2005: 391.) A književni kanon ni le klasika, saj priljubljenost, posebej beriva pri pouku, sooblikuje tudi relevantnost besedila za mladega bralca: »Besedila, ki se obravnavajo pri sistemskem pouku, so predvsem tista, ki so za določen sistem in njegov razvoj reprezentativna, ključna, kanonizirana, poleg

teh pa še tista, ki se vanj vključujejo zaradi trajne široke popularnosti, sprejemljivosti za bralce, s čimer prav tako vstopajo v literarni sistem.« (Krakar Vogel 2012: 12.) – Več kot relevantno vprašanje je torej, kako nagrada *večernica* deluje kot prвина literarnega polisistema, kako se povezuje s kurikularnim branjem (s tekmovanjem za Cankarjevo priznanje) in katere vrednostne predpostavke (o literaturi in naslovniku mladinske književnosti) je mogoče izluščiti iz nabora nagrajencev oz. finalistov.

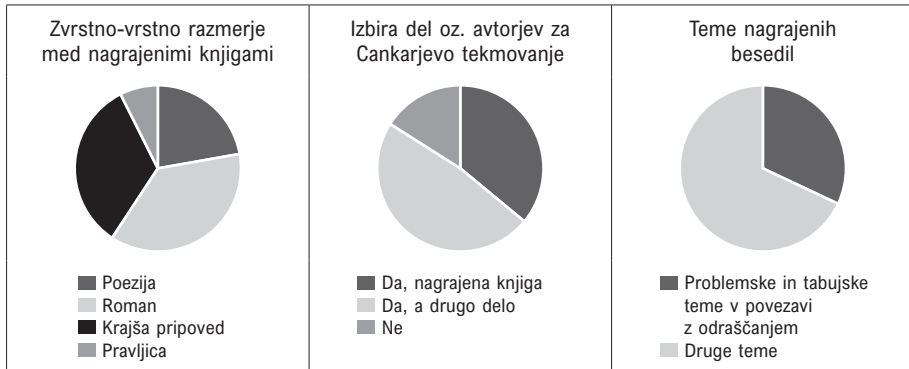
Pestrost književnih zvrsti in vrst, raznovrstnost tematike nagrajenih knjig

Na pestrost književnih zvrsti in vrst opozarja naslednja razpredelnica, ki prikazuje tudi izbiro knjige nagrajenega avtorja za Cankarjevo tekmovanje:

Nagrajeno besedilo	Zvrst oz. vrsta	tema	Cankarjevo tekmovanje
1997: Tone Pavček: <i>Majnice, fulaste pesmi</i>	mladinska poezija	ljubezen, minevanje, sporazumevanje	Da.
1998: Desa Muck: <i>Lažniva Suzi</i>	mladinski roman	odraščanje in iskanje identitete	Ne, izbrani deli: <i>Anica in grozovitež, Nebo v očesu lipicanca.</i>
1999: Janja Vidmar: <i>Princeska z napako</i>	mladinski roman	problemski roman o zlorabi in tujstvu	Da.
2000: Polonca Kovač: <i>Kaja in njena družina</i>	otroška reali- stična pripoved	ločitev staršev	Ne.
2001: Feri Lainšček: <i>Mislice</i>	klasična avtor- ska pravljica	pravljичna tema: zmaga dobrega	Da, dvakrat v različnih starostnih skupinah.
2002: Matjaž Pikalo: <i>Luža</i>	otroška reali- stična pripoved	humorni prikaz družine	Ne, izbrano delo iz anto- logije <i>Geniji</i> .
2003: Marjana Moškrič: <i>Ledene magnolije</i>	mladinski roman	problemski roman, spolna zloraba	Ne, izbrano delo: <i>Stvar</i> .
2004: Slavko Pregl: <i>Srebro iz modre špilje</i>	mladinski roman	pustolovščine, zaljubljenost,	Ne, izbrano delo: <i>Odpra- va zelenega zmaja.</i>
2005: Igor Karlovšek: <i>Gimnazijec</i>	mladinski roman	odraščanje in problemske teme	Da, še dve izbrani deli: <i>Preživetje, Pobeg.</i>
2006: Dušan Dim: <i>Distorzija</i>	mladinski roman	odraščanje, iden- tитета, uporniškost	Da.
2007: Irena Velikonja: <i>Poletje na okenski polici</i> in Majda Koren: <i>Eva in kozel</i>	mladinski roman in kratke fantastične pripovedi	odraščanje, ljubezen odraščanje, šola	Ne.
2008: Ervin Fritz: <i>Vrane</i>	poezija	človeške lastnosti v simboliki ptic	Da.
2009: Janja Vidmar: <i>Pink</i>	mladinski roman	odraščanje in spre- memba sistema	Ne, izbrano delo: <i>Nimaš pojma.</i>

Nagrajeno besedilo	Zvrst oz. vrsta	tema	Cankarjevo tekmovanje
2010: Bina Štampe Žmavc: Cesar in roža	klasična avtorska pravljica	pravljичne teme: ljubezen in prevara	Ne, izbrani deli: <i>Živa hiša</i> in <i>O kuri, ki je izmaknila pesem</i> in eno avtoričino pripovedno besedilo po izboru mentorjev.
2011: Mate Dolenc: <i>Maščevanje male ostrige</i>	živalska zgodba	povezanost človeškega in živalskega sveta	Ne, izbrano delo: <i>Kako dolg je čas</i> .
2012: Dim Zupan: <i>Hektor in zlata hruška</i>	realistična pripoved (oz. fantastična pripoved, Haramija 2021: 346–350.)	odraščanje in sobivanje	Ne, izbrano delo: <i>Hektor in male ljubezni</i> in še ena knjiga iz zbirke po izbiri mentorjev-
2013: Peter Svetina: <i>Ropotarna</i>	mladinska kratka zgodba in poezija	jezikovna igra	Ne, izbrano delo: <i>Kako zorijo ježevci</i> in še ena knjiga istega avtorja po izbiri mentorjev.
2014: Vinko Möderner: dorfer: <i>Kot v filmu</i>	mladinski roman	odraščanje v sodobnem svetu	Ne, izbrano delo: <i>Kit na plaži</i> .
2015: Vladimir P. Štefanec: <i>Sem punk čarovnica, Debela lezbijka in ne maram vampov</i>	mladinski roman	odraščanje, iskanje identitete, uporništvostvo in stereotipi	Da.
2016: Peter Svetina: <i>Kako zorijo ježevci</i>	nonsensne kratke zgodbe oz. nesmiselnice	jezikovna in medbesedilna igra	Da.
2017: Peter Svetina: <i>Molitvice s stopnic</i>	mladinska poezija	razmišljanje o bogu, hvaležnost, strah in medgeneracijski dialog	Ne.
2018: Anja Štefan: <i>Drobtine iz mišje doline</i>	mladinska poezija	jezikovna igra, prikaz lepote in stisk sodobnega sveta	Ne.
2019: Andrej E. Skubic: <i>Babi nima več telefona</i>	realistična pripoved	Otroške dogodivščine, sočutje.	Da.
2020: Andrej Rozman – Roza: <i>Rimuzine in črkolazen</i>	mladinska poezija	jezikovna igra z glasovi in besedami, humorni prikaz sodobnega sveta	Ne, izbrani deli: <i>Mali rimski cirkus</i> ali kate-rakoli druga zbirka za mlade in Andrej Rozman Roza, Damijan Stepančič: <i>Živalska kmetija</i> .
2021: Sebastijan Pregelj: <i>Vrnitev</i>	realistična pripoved	odraščanje in pustolovščine (na podlagi zgodovinske snovi)	Ne, izbrano delo: <i>Deček Brin na domačem kolišču</i>

Razmerja med zvrstmi in vrstami, izbiro del nagradjenih avtorjev in tematsko raznovrstnost prikazujejo naslednji grafi:

Podatki dopuščajo naslednje ugotovitve:

1. Med nagradjenimi deli se največkrat pojavlja mladinski roman (37 % nagradjenih besedil), sledita krajša (realistična oz. nonsensna) pripoved (33 %) in poezija (22 %), najmanjkrat je bila nagradjena pravljica (7 %) – podatki so razumljivi glede na veliko število avtorjev pripovednih besedil za mladostnike, manjše število kakovostnih avtorjev poezije (npr. glede na 80-ta leta v slovenskem mladinskem pesništvu) in ponovnega razcveta klasične avtorske pravljice v zadnjih letih 20. stoletja. Kljub temu je zvrstno-vrstna pestrost povsem jasna – kar pomeni, da je večernica kot nagrada hkrati tudi podlaga za izbiro in raznovrstnost besedil v okviru kurikularnega branja.
2. Neposredno povezavo s šolskim branjem kaže povezava večernice in izbranih besedil za Cankarjevo tekmovanje: le nekaj besedil oz. avtorjev (16 %) ni bilo izbranih za to obliko spodbujanja branja najbolj zmožnih bralcev, kar 36 % nagradjenih knjig je bilo tudi podlaga za tekmovanje (posamezne tudi večkrat oz. na različnih tekmovalnih stopnjah), 48 % nagradjenih avtorjev pa je bilo izbranih za Cankarjevo tekmovanje s kakim drugim, z večernico nenagradjenim delom; 84 % nagradjenih avtorjev je bilo torej bralnomotivacijsko podprto še s Cankarjevim tekmovanjem.
3. Posebej se zdi zanimivo, da je med temami nagradjenih besedil pogosta povezava odrasčanja in problemskih tem (32 %); slaba tretjina nagradjenih knjig torej tudi z nenavadnimi, v preteklosti pogosto tabujskimi vsebinami in njihovo tudi provokativno jezikovno-slogovno izrazitvijo usmerja bralce k razmisleku o dilemah, preizkušnjah in stiskah sodobnega mladostnika. Problemskih tem je več med nagradjenimi knjigami do leta 2010 (7 oz. 87,5 %), v zadnjem desetletju v to kategorijo sodi le eno delo (12,5 %); problemska mladinska pripoved oz. socialo-psihološki roman drugi »val detabuizacije tem« (Haramija, 2012: 30) doživljata prav ob koncu 20. stoletja. »V slovenskem prostoru je nekaj avtorjev, ki so poskušali detabuizirati tovrstne teme, čeprav so pogosto naleteli na neodobranje drugih odraslih (kot neke vrste cenzura ali pa očitek, da pišejo o ‘popularnih’ temah). Mladi bralci, ki nimajo takšnih predsodkov, so detabuizirane teme zelo dobro sprejeli.« (Prav tam: 30–31.) Zlasti se je razkorak med presojo kakovosti besedila ter odzivom nekaterih bralcev pokazal pri izbiri besedil za Cankarjevo tekmovanje v šolskem letu 2011/2012 z naslovom *Pisave prestolnice kulture*, ko

sta bili za 8. in 9. razred izbrani besedili *Oči* Andreja Makuca (finalist za nagrado leta 2002) in *Na zeleno vejo* Andreja Predina (finalist za nagrado leta 2008) – ne glede na dejstvo, da sta se deli uvrstili med nominirance za nagrado, da mladi ob koncu osnovne šole berejo za domače branje dela s problemskimi temami (npr. besedila Janje Vidmar, Igor Karlovšek: *Gimnazijec*, Marjana Moškrič: *Ledene magnolije*), se je javnost na izbiro obeh nominiranih knjig odzvala zelo burno in z prepoznavnimi cenzorskimi strategijami (Saksida, 2015), med katerimi so posebej zanimive naslednje: anonimno spletno hujskaštvo, kritika neprebranih besedil in enosmerna razlaga odlomkov, ki so vzeti iz sobesedila. – Zdi se, da bi med pravice bralcev morali dodati še pravico do kritike knjig, ki jih (kurikularni) bralec sploh ni prebral ali jih je le površno (površinsko) razumel.

Večernica kot oblika kritike in podlaga za didaktično prognozo

Namesto cenzure, medijskih in spletnih interpretacij neprebranega ter vračanja k modelom poučno-idealizacijske mladinske književnosti iz 19. stoletja je treba v problemskih knjigah, posebej visoko kakovostnih, ki se uvrstijo med finalistke za nagrado večernica, iskati priložnost za pogovor o prebranem. To priložnost so mladi bralci videli tudi ob besedilih Andreja Predina in Andreja Makuca: »Ključno vprašanje pri celotnem sporu bi namreč moralo biti, kaj o tem mislijo mladi bralci, ali se z umaknitvijo *Na zeleno vejo* strinjajo. Izkazalo je, da se v glavnem ne, enakega mnenja je bila tudi večina starejših anketirancev.« (Vogrinc Vidali, 2012: 23.) Zanimivo je tudi, da se mladi bralci, drugače kot nekateri njihovi starejši vzgojitelji, lotevajo kritike prebranih besedil: »Večina mladih komentatorjev knjige prebere, zato je njihovo vrednotenje del dobro argumentirano. Med starejšimi komentatorji pa je več tistih, ki knjig sploh ne preberejo, ampak jih samo komentirajo. Njihovi argumenti temeljijo na mnenju drugih bralcev oziroma komentatorjev. V svoje objave tako vključujejo splošna mnenja javnosti in ne lastnega mnenja o besedilu – osredotočajo se na primernost knjig za mlade bralce in vrednotijo neprebrana besedila.« (Tršan 2013: 86.) Očitno se torej žirija, ki izbere najboljša dela za nagrado večernica, ni zmotila ne pri nominaciji po snovi avtobiografskih *Oči* in ne pri nominaciji problemskega romana 'v kavbojkah' (Haramija 2012: 32) *Na zeleno vejo*. Napake ji ni mogoče pripisati tudi zato, ker že od začetka izbiranje nominirancev poteka po zelo jasnem in strokovno pretehtanem modelu: člani žirije neodvisno napišejo krajša ali daljša mnenja o knjigah, o najboljših nato razpravljajo na skupnih srečanjih – pogosto so sodbe o besedilih lahko tudi zelo različne, prav tako pa so različni tudi odzivi na nagrajeno delo; že prva večernica je sprožila neodobravanje, češ da Pavčkova poezija nima pravega naslovnika, nekaj ostrih besed se je slišalo ob podelitvi nagrade romanu *Princeska z napako* Janje Vidmar ... Tudi na podlagi tovrstnih odzivov je mogoče zapisati, da je izbiranje najboljših besedil oblika kritike, če je kritika »(r)azločevanje, ocenjevanje, presojanje, razsojajoče poročilo, sodba o um. delu« (Literatura 2009: 188), literarna kritika pa pristop k literarnim delom, ki je »čimbolj neposreden, spontan, doživljajski in oseben« (Kos 1996: 179). Doživljajskost in subjektivnost kritiške presoje besedil, ki kandidirajo za večernico, zmanjšuje dejstvo, da se petčlanska komisija o svojih ocenah posvetuje in odločitve (o nominiranih in nagrajencu) praviloma sprejema s konsenzom in ne zgolj z glasovanjem. Ker gre pri žiriranju za večkratno

presojo kakovosti besedil, lahko večernica deluje tudi kot mehanizem kanonizacije besedila, tj. kot institucija v okviru književnega sistema; tovrstne institucije so namreč »ne le ustanove, ampak seštevke dejavnikov, ki vzdržujejo mladinsko književnost kot institucijo posebnega družbenega pomena oz. kot pomembno družbeno in kulturno dejavnost, npr. avtorji, kritika, založbe, časopisi in revije; državne ustanove: univerze, ministrstva, šole, mediji, knjižnice, literarne nagrade« (Blažič 2012: 54–55). Ni naključje, da didaktična priporočila kot prvo merilo za izbiro knjig izpostavljajo kakovost – »upoštevajo se nacionalno pomembne nagrade za mladinsko književnost ter strokovno verodostojni sezname besedil« (učni načrt: 70), med predlaganimi avtorji pa v vseh tret vzgojno-izobraževalnih obdobjih najdemo nagrajence oz. nominirance za večernico. V prvem triletju učenci spoznajo »vsaj še enega sodobnega avtorja/eno sodobno avtorico po izbiri učitelja/učiteljice ter učencev in učenk, npr. Ferija Lainščka, Anjo Štefan, Primoža Suhodolčana, Petra Svetino« (prav tam: 19), v drugem spoznavajo »dela naslednjih avtorjev in avtoric mladinske književnosti: Polonce Kovač, (...) Bine Štampe Žmavc« in v vsakem razredu »še enega sodobnega avtorja/eno sodobno avtorico po izbiri učitelja/učiteljice ter učencev in učenk, npr. Slavka Pregla, Mateta Dolenca, Deso Muck, Dima Zupana (prav tam: 32), v tretjem triletju »v vsakem razredu spoznajo vsaj še dva sodobna avtorja/dve sodobni avtorici po izbiri učitelja/učiteljice ter učencev in učenk, npr. Slavka Pregla, Toneta Partljiča, Ferija Lainščka, Janjo Vidmar, Deso Muck, Andreja Rozmana Rozo« (prav tam: 47). Ker literarna nagrada večernica kot vrsta kritike in kanonizacijski mehanizem očitno sooblikuje pouk književnosti v celotni osnovni šoli, med avtorji in knjigami pa je tudi veliko problemskih tem, je smiselno predvsem ob izbiri knjig s to temo za šolsko branje izvesti didaktično prognozo (Krakar Vogel 2014), ki ne predvideva le morebitnih nesporazumov in cenzorskih intervencij, ampak nakazuje tudi poti za njihovo preseganje ali preprečevanje. Morebiti se bo med starejšimi kurikularnimi bralci zaiskrilo tudi letos, saj je bil za projekt *Rastem s knjigo* izbran problemski roman Vinka Möderndorferja *Jaz sem Andrej* (2018), ki se je uvrstil med finaliste za večernico 2019. Že prve strani romana namreč vključujejo »tabujске« besede (npr. *lulček, kurba, seksač*), opazne so prvine slenga (npr. *starc, skenslati*), navedene so besede in besedne zveze, s katerimi mladi poimenujejo spolni odnos (npr. *dol se dajat, žlajfat se, seštevati se, množiti se*, str. 27); k zgražanju nad jezikom mladih v romanu bi lahko prispevala tudi raba kratkega nedoločnika. Pomisleke bi lahko vzbudila tema romana, ki jo kot osrednjo izpostavlja tudi avtorica spremne besede, zdravnica in klinična seksologinja Gabrijela Simetinger: v romanu prepozna predvsem prikaz najstnikovega srečevanja s spolnim dozorevanjem in spolnostjo ter možnost za soočanje z različnimi stereotipi, ki so povezani s spolnostjo, opisuje fiziološke spremembe in oblikovanje spolne identitete ter razmišlja o nujnosti spolne vzgoje. Kljub smiselnosti tovrstnih vzgojnih poant bi bilo omejevanje slogovno-vsebinskih značilnosti romana zgolj na izraze in prikaze v povezavi s spolnostjo izraz hude bralne površnosti ali moralistične pristranskosti, ki praviloma izvira iz nepoznavanja ali nepriznavanja stvarnih najstniških tematskih interesov in njihovega posebnega jezika. Roman je namreč vse kaj drugega kot priročnik za spolno vzgojo – govori najprej in predvsem o devetošolcu Andreju, ki humorno in lucidno komentira lastne težave: ne mara svojega imena, zardeva, ima težave s samopodobo, meni, da so vsi boljši od njega, starša sta ločena, zamenjal je okolje (prišel je na novo šolo, kar mi ni niti malo všeč) – kot sam pravi: »*Problemi se lepijo name*

kot muhe na med.» (Str. 16.) Zanimivo je, da jezik, ki ga uporablja naslovni junak, sploh ni izrazito slogovno zaznamovan, poleg tega pa posamezni vulgarizmi izvirajo iz govorice odraslih: Andrej npr. besedo *kurba* sliši od mame in se do njene oznake nove očetove partnerke tudi kritično opredeli. To pomeni, da njegovi problemi niso edini, imajo jih tudi odrasli: neprijazno, celo sovražno dojema Andrejeva mama njegovega očeta, tudi babica tako dojema Andrejevo mamo, očeta in starega očeta. Z vprašanji odraščanja in samopodobe se srečuje Sonja, ki je že na videz posebna, sprašuje se o svoji spolni usmerjenosti, poseben je učitelj matematike Mumija Pisatelju uspe preseči črno-belo karakterizacijo glavne in stranskih oseb; kljub negativnim odnosom med osebami obstaja možnost pogovora o problemih (npr. o sprejemanju istospolnih in o spolnosti nasploh). Vse osebe, morda še posebej odrasle, tako v romanu tudi zaradi Andrejevih duhovitih opazanj in komentarjev njihovega ravnanja delujejo celo bolj nezrelo kot osrednji junak – mami ni všeč, da ji je ime Magda, živčna je zaradi prvega zmenka, babica se prav po najstniško pogovarja z vnukom o spolnosti – najstniško perspektivo prevzemajo odrasli, zlasti babica, a tudi mama in oče, ki si barva lase in se izogiba prepiru s sinom, ki analitično in z jasno etično držo vrednoti besede in ravnanja odraslih. Ob vsem tem ni mogoče spregledati njegove vrednostne opredeljenosti: izraža se v skrbi za sošolca Nika (strah, da bo naredil samomor), v njegovi želji biti pameten, junaški in odgovoren (tudi za mamo, ki doživlja krizo v novi zvezi), v odnosu do babice in nasploh do vseh, ki so žalostni, v neposrednem medgeneracijskem dialogu, ki preraste v medgeneracijsko povezanost (babičin in Sonjino skupno repanje). Andrejevo odkrivanje spolnosti (erekcija, menstruacija, pornografija) je povezana z nelagodjem – najstnik ne deluje nastopaško, prej zmedeno (še posebej se to vidi, ko mamin partner opazi Andrejev *šotor*). Temeljno najstniško dojemanje sveta (negotovost in potrebo po pogovoru) pisatelj ponazarja tudi z zanimivo skladenjsko strukturo: zložene povedi so razstavljene na kratke stavke, ki so si pogosto v nasprotju (protivno ali sklepalno priredje bi delovala reflektivno) – so odraz Andrejevega toka misli, ki s preskoki, nepričakovanimi asociacijami in dostavki sam po sebi izraža mladostnikovo negotovost: »*Ko sva bila s Sonjo prvič sama v sobi in sva zlezla na posteljo in se poljubljala, mi je bilo nerodno. No, malo nerodno, ne preveč. Hotel sem se spomniti, kako to zgleda v tistih filmih. Pornografskih. Ki jih sicer ne gledam. Včasih pa.*« (Str. 138.). Avtentičnost in prepričljivost pripovedi podkrepijo tudi nagovori bralcev in izrazit humor ob drobnih »nezgodah« (pitje alkohola, *šotor*), učinkovito sredstvo je tudi humorni zgodbeni zamolk (»*Tako da pripoved o famoznem prvič lahko brez škode preskočim.*« Str. 137.), tem prvinam se mestoma kot učinkovito nasprotje izrisujejo občutki praznine pogovorov in razočaranja (npr. ob srečanju z očetom). Dodatno vrednost in priložnost za kakovosten pogovor dajejo delu medbesedilne navezave (Trkaj, Boris A. Novak) ter pomemben poudarek, ki opira vprašanje možnosti neposrednega pogovora med otroci in starši o vsebinah, ki vzbujajo nelagodje: »*Pri poljubljanju sem pa sploh sodeloval. Z jezikom in to. No, to bi mami prihranil.*« (Str. 125–127.) Roman, v katerem ni napete gradnje dogajanja, napovedovanja dogodkov in nepričakovanih preobratov, ampak ga tvorijo humorne slike vsakdanjika, se torej tudi zaradi odličnega sloga bere kot prava pustolovska zgodba. Pustolovščina odraščanja, ki jo izrisuje Möderndorferjev roman z uporabo prvoosebnega najstniškega pripovedovalca, se tako navezuje na tradicijo modela realistične pripovedi, »v katerih glavni literarni lik prerašča svoje osnovnošolsko obdobje in vstopa v »nov« svet, svet odraslih, ali pa

je v ta svet že »vržen« in kot dozorevajoči mladostnik med 15. in 18. letom bolj ali manj boleče odkriva njegove koordinate, hkrati pa hlastno in *praviloma samotno* išče svojo lastno podobo« (Kobe 1987: 176). Del oblikovanja samopodobe je tudi branje; nagrada večernica z opozarjanjem na kakovostna problemska dela kot kanonizacijski dejavnik znotraj literarnega polisistema omogoča, da se s tovrstni vsebinami srečujejo tudi mladi naslovniki mladinske književnosti, saj kot verodostojen mehanizem izbire najboljših književnih del nudi strokovno oporo zoper vsebinsko in zahtevnostno cenzuro odraslih kurikularnih bralcev, ki so (kljub lastnemu nebranju) očitno nenaklonjeni poglobljeni razpravi o problemskih vsebinah in njihovi relevantnosti za sodobnega mladostnika.

Navedenke

- Milena Mileva Blažič, 2012: *Sistemske prvne v didaktiki mladinske književnosti*. Glej: Boža Krakar Vogel, Milena Mileva Blažič: *Sistemska didaktika književnosti*. Ljubljana: Pedagoški inštitut. 55–78.
- Marijan Dovič, 2003: Literarni polisistem in mehanizmi medkulturnih stikov. *Jezik in slovtvo*, 48, 6, 75–85.
- Marijan Dovič, 2004: *Sistemske in empirične obravnave literature*. Ljubljana: ZRC (Studia litteraria).
- Flaker, Aleksander, 1982: *Poetika osporavanja*. Zagreb: Školska knjiga (Suvremena misao).
- Meta Grosman, 1989: *Bralec in književnost*. Ljubljana: DZS.
- Meta Grosman, 2004: *Zagovor branja. Bralec in književnost v 21. stoletju*. Ljubljana: Sophia (Beseda, 4).
- Dragica Haramija, 2012: *Nagrajene pisave. Opusi po letu 1991 nagrajenih slovenskih mladinskih pripovednikov*. Murska Sobota: Franc-Franc (Knjižna zbirka Misel o slovenski besedi).
- Marko Juvan, 2005: Kulturni spomin in literatura. *Slavistična revija*, 53, 3, 379–400.
- Marjana Kobe, 1987: *Pogledi na mladinsko književnost*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Zbirka Otrok in knjiga).
- Janko Kos, 1996: *Očrt literarne teorije*, Ljubljana, DZS.
- Srečko Kosovel, 1977: *Zbrano delo III* (ur. A. Ocvirk). Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Boža Krakar Vogel, 2012: *Recepcijska in sistemska didaktika književnosti kot izhodišči za sodoben književni pouk*. Glej: Boža Krakar Vogel, Milena Mileva Blažič: *Sistemska didaktika književnosti*. Ljubljana: Pedagoški inštitut. 5–44.
- Boža Krakar Vogel, 2014: *Bralna pismenost med teoretičnimi načeli in poučevalno prakso. Slovensčina v šoli*. XVII (3–4), 25–35.
- Boža Krakar Vogel, 2016: *Oblike kurikularnega branja literature. Otrok in knjiga* 95. 5–16.
- Literatura, 2009: *Literatura, leksikon* (avtorji J. Kos idr.). Ljubljana: Cankarjeva založba (Zbirka Mali leksikoni Cankarjeve založbe).
- Daniel Pennac, 1996: *Čudežno potovanje, knjiga o branju*. Ljubljana: J. Pergar.
- Igor Saksida, 2015: *Kurikularni bralci, tabuji in cenzorske strategije (primer Cankarjevo tekmovalništvo)*. *Jezik in slovtvo*, 60, 3–4, 105–114.

Barbara Tršan, 2013: *Problemske teme in odzivi bralcev na spletnih forumih*. Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta. V: <http://pefprints.pef.uni-lj.si/id/eprint/1306> (Dostop 19. 7. 2021.)

Ivana Vogrinc Vidali, 2012: Tema tabu – bu ali juhu?! Raziskovalna naloga na področju književnosti. V: http://www.zrss.si/pdf/150412194603_raziskovalna_naloga__ivana_vogrinc_vidali__tema_tabu_-_bu_ali_juhu_zadnja.pdf (Dostop 14. 10 2014.)

Učni načrt, 2018: Slovenščina. Učni načrt (posodobljena izdaja). Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo.

Dragica Haramija

VREDNOTENJE OTROŠKE IN MLADINSKE KNJIŽEVNOSTI ZA BRANJE V IZOBRAŽEVALNEM PROSTORU

V prispevku so upoštevana literarnozgodovinska, literarnoteoretična in literarnoreceptijska načela za izbiro kakovostnih bralnih gradiv (vrednotenje) iz korpusa otroške in mladinske književnosti. Upoštevani so starost naslovnikov oz. razvitost sposobnosti bralne pismenosti mladega bralca ali bralke; kriterija dolžine besedila in števila različnih besed v besedilu (povezava z gradniki bralne pismenosti, zlasti z gradniki besedišče, razumevanje besedila, kritično branje), tematologija, vrste in oblike bralnih gradiv. Vse navedeno je postavljeno tudi v kontekst kanonizacije otroške in mladinske književnosti, saj je poznavanje kanonskih besedil nujni pogoj za razumevanje medbesedilnosti in minimalni pogoj za razumevanje razvoja književnosti.

The article is based on the literary historical, literary theoretical and literary reception principles for the selection of quality reading materials (evaluation) from the corpus of the children's and juvenile literature. Taken into account are age and the reading capacity developmental stage of a young reader, criteria of text length and number of different words in a text (in relation to the cornerstones of reading literacy, especially vocabulary, text comprehension, critical reading), subject matter, types and forms of reading materials. All the above is also set into the context of the canonization of the children's and teenage literature, familiarity with the canonic texts, namely, being an urgent condition for the comprehension of intertextuality and also the minimum condition for the comprehension of the history of literature.

1 Uvod

Naslov prispevka vsebuje tri zaokrožene entitete, ki so dokaj samostojne in hkrati soodvisne: vrednotenje, terminološka vprašanja in teorijo branja v najširšem smislu. V zadnjih nekaj letih se kažejo, ne samo na Slovenskem, bistvene spremembe pri nastajanju, oblikovanju, izdajanju in vrednotenju literarnih del, ki sodijo v otroško in mladinsko književnost, hkrati pa v prispevku opozarjamo na vključevanje literarnih del v izobraževalni prostor (kanonizacija).

2 Metodologija

Za teoretična izhodišča sta uporabljeni metodi deskripcije in kompilacije, saj gre za osvetlitev terminološke problematike, pri čemer je uporabljena uveljavljena literatura. V sklepnem delu je uporabljena metoda sinteze.

V prispevku si zastavljamo štiri raziskovalna vprašanja:

- vprašanje terminologije otroška književnost – mladinska književnost – književnost za mlade odrasle,
- vprašanja, povezana z razvojno psihologijo in bralnim razvojem,
- vprašanje rabe literarnoteoretične terminologije na vseh področjih, povezanih s književnostjo za otroke in mlade,
- vprašanja, povezana z vrednotenjem besedil.

3 Vrednotenje otroške in mladinske književnosti

3.1 Vprašanje terminologije

V naslovu članka izpostavljeni otroška in mladinska književnost poudarjata razmislek Marjane Kobe, ki je že v *Pogledih na mladinsko književnost* (1987) opozarjala na problem neenotnega poimenovanja, za katerega se zdi, da »je na prvi pogled samo terminološke narave, v resnici pa razpira temeljni razmislek o ontološki opredelitvi te zvrsti literature /.../« (Kobe 1987: 9)

Vrednotenje književnosti sloni na vseh štirih temeljnih disciplinah, kakor jih navaja Janko Kos v *Literarni teoriji* (2001: 18), to je na literarni fenomenologiji, literarni ontologiji, literarni morfologiji in literarni aksiologiji. Model vseh štirih disciplin je v mladinski književnosti prevzel in utemeljil že Igor Saksida v monografiji *Mladinska književnost med literarno vedo in književno didaktiko* (1994). Pri tem je avtor poudaril, da so nekatere sestavine mladinske književnosti drugačne oz. jih v književnosti za odrasle ni najti, hkrati pa je ne smemo obravnavati ločeno od te, saj »je jezik osnova tudi mladinske književnosti« (Saksida 1994: 15). Saksida v nadaljevanju utemeljuje izbor termina mladinska književnost kot nadpomenko oziroma »zbirni pojem za vsa besedila, namenjena bralcu, ki ni starejši od osemnajst let, ima dve podpomenki; to sta otroška književnost in mladinska književnost v ožjem pomenu (namenjena bralcem v puberteti), ki se med seboj razlikujeta po različnem socialnem izkustvu bralca.« (Saksida 1994: 45) V nadaljevanju Saksida opozarja tudi na problem ločnice med mladinsko književnostjo in književnostjo za odrasle, pri čemer se zaradi odraščanja izkustvo bralcev mladinske književnosti v ožjem pomenu zbližuje z izkustvom odraslih bralcev.

Po petintridesetih letih od izida monografije Marjane Kobe se neenotnost poimenovanja izkazuje kot vedno večji problem glede na utemeljevanje vsebinske razsežnosti sintagme mladinska književnost, glede na sprejemnika oz. mladega bralca ter glede na literarne vrste in oblike knjig (Kobe 1987: 9–12).

V zadnjih nekaj letih je po vsem svetu opaziti trend ločevanja otroške in mladinske književnosti, in to ne le v terminološkem smislu, pač pa tudi v obravnavi bralnih zmožnosti mladega bralca, v obravnavi multimodalnih besedil (zlasti slikanic in bogato ilustriranih knjig) ter v utemeljitvi značilnosti književnih vrst in pojavnosti različnih stilističnih elementov v otroški in mladinski književnosti.¹ Načeloma je v

¹ Tudi poimenovanje predmetov na fakultetah sledi temu trendu; večinoma je predmet na študijskih smereh predšolske vzgoje in razrednega pouka (elementarno izobraževanje) poimenovan otroška književnost, na fakultetah, ki izobražujejo učitelje prvega jezika in drugih ter tujih jezikov in književnosti, pa se imenuje mladinska književnost. Navajamo nekaj primerov

tujini sprejet konsenz o poimenovanju otroška književnost (npr. children's literature) in mladinska književnost (juvenile literature), v nekaterih jezikovnih okoljih sta bila pojma že ves čas ločena (npr. nemško govorno področje Kinder- und Jugendliteratur), pojavlja pa se tudi termin književnost za mlade odrasle (young adult literature), kamor sodijo zlasti naslovniško odprti romani. V ameriški literarni vedi termin *young adult literature* pokriva obdobje mladostništva, torej se uporablja kot nadpomenka za mladinsko književnost in književnost za mlade odrasle.²

Za rešitev dela težav se zdi nujno, da bi tudi v Sloveniji poenotili terminologijo z drugimi jeziki in utemeljitvami terminov otroška književnost, mladinska književnost, književnost za mlade odrasle. Preden bi bilo to mogoče, pa je treba razrešiti najtežje vprašanje, to je, kako določiti meje med njimi.

Poseben problem predstavlja tudi raba poljudne terminologije, kadar so odrasli v javnem položaju motivatorjev/mentorjev branja, torej vzgojitelji, učitelji in knjižničarji. Enotna (literarnoteoretična) terminologija književnih vrst ter ločevanje književnih vrst od oblik knjig, bi moralo biti samoumevno. Rezultati raziskav o razumevanju struktur pogostih književnih vrst v otroški in mladinski književnosti kažejo, da začne otrok dokaj zgodaj povezovati pravilna terminološka poimenovanja s strukturo in elementi neke književne vrste. Ali, kakor povzema Metka Kordigel Aberšek (2008: 24) psihologa Piageta, človek po treh postopkih (procesih) sprejema izkušnje: z asimilacijo (integracija nove izkušnje v že obstoječo miselno shemo), s prepoznavanjem novega v obstoječem in/ali z akomodacijo kot popravku miselne sheme. Avtorica tezo o spreminjanju miselne sheme pri posamezniku predstavlja na primeru seznanjanja otroka s pravljicami (Kordigel Aberšek 2008: 25):

Vsakič torej, ko bo otrok poslušal novo pravljico, bo hkrati preverjal svojo miselno shemo o pravljici, iz nje po potrebi izpuščal nepotrebne elemente in druge dodajal. Po mnogih literarnoestetskih izkušnjah bo njegova miselna shema, torej njegovo znanje o tem, kakšna je

(celo samostojnih študijskih smeri otroške in/ali mladinske književnosti): University of Glasgow, smer in predmet Children's literature & literacies <https://www.gla.ac.uk/postgraduate/taught/childrensliteratureandliteracies/>; Simmons University in Boston: študijska smer otroška književnost, tudi otroška književnost za knjižničarje; smeri: Programs in this Department Children's Literature (MA), Children's Literature (MA)/Library Services To Children (MS), Children's Literature (MA)/Teaching (MAT), Children's Literature (MA)/Writing For Children (MFA), Writing For Children (MFA): <https://www.simmons.edu/graduate/academic-programs/graduate-and-certificate-programs/childrens-literature>; več možnosti (dodiplomski, magistrski in doktorski študij): Master's Degree in Children's Literature https://study.com/articles/Childrens_Literature_Degree_and_Training_Program_Information.html; Dublin City University: MA in Children's and Young Adult Literature, <https://www.dcu.ie/courses/post-graduate/school-english/ma-childrens-and-young-adult-literature>; The Ohio State University: Department of Teaching and Learning – Literature for Children and Young Adults, <https://ehe.osu.edu/teaching-and-learning/academics/literature-children-and-young-adults/>.

² Enako velja tudi za knjižnice, navajamo le nekaj primerov:

ICDL – International Children's Digital Library: http://www.childrenslibrary.org/library/books_by_language.html, slikanica Andreje Peklar Fant z rdečo kapico

Children's library: <https://archive.org/details/iacl>, nobene slovenske

115 Best Young Adult Books of All Time: <https://reedsy.com/discovery/blog/young-adult-books>

Young Adult Literature: <https://csulb.libguides.com/YAliterature>, Univerza California State University Long Beach

Children's Collection: <https://csulb.libguides.com/childrenscollection>

pravljica in kakšne so njene značilnosti, na moč podobna tisti, ki je opisana v literarni teoriji. Na enak način bodo nastajale ob recepciji drugih književnih vrst ustrezne literarnoteoretične miselne sheme.

Če vsi odrasli uporabljajo isto terminologijo za isto književno vrsto, otrok hitro razume strukturo in ustvari miselno shemo zanjo, drugače pa je zbeگان (npr. v šoli se uči o črtici ali kratki (realistični) zgodbi, v knjižnici pa je knjiga razvrščena pod zgodbice).

V polju formalnega izobraževanja, kar predstavljata *Kurikulum za vrtce* (1999) in osnovnošolski *Učni načrt Slovenščina* (2018), ki se izvaja od 1. 9. 2019, ni konkretno predpisanih besedil, v OŠ so izjema kanonska besedila.

Učni načrt Slovenščina (UNS) ima zastavljene cilje pouka književnosti v osnovni šoli:

- vsebine, ki so zastavljene glede na (s)poznavanje posameznih književnih vrst in njihovih temeljnih sestavin,
- obvezne avtorice in avtorje, ki naj bi jih učenke in učenci spoznali v posameznem razredu,
- v vseh treh vzgojno-izobraževalnih obdobjih (v nadaljevanju VIO) so priporočeni tudi nekateri sodobni avtorice in avtorji, ki učiteljevega izbora ne omejujejo,
- splošna priporočila.

Tabela 1: Najpomembnejše sestavine UNS (2018) za področje književnosti

Vsebine (UN 2018)	1. VIO	2. VIO	3. VIO
Spoznavanje književnih vrst, žanrov	pesem, pravljica, pripoved	književne zvrsti: pripovedništvo, pesništvo, dramatika; ljudska pravljica, klasična avtorska pravljica, fantastična pripoved, realistična pripoved (pustolovska zgodba, detektivka, kriminalka), radijska igra	lirska in epska pesem, ep (pesnitev), balada, romanca, sonet, likovna pesem, basen, pripovedka, bajka, črtica, roman, komedija
Spoznavanje oblik knjige	slikanica, strip	ilustrirana knjiga	knjiga brez ilustracij
Spoznavanje literarnopojmov	naslov, odloimek, književna oseba, književno dogajanje, rima, kitica	ljudska in avtorska književnost, zvočno slikanje, glavna in stranska književna oseba, književni prostor, književni čas, verz, dejanje/prizor, poosebitev, ponavljanje	komična perspektiva, tema (ljubezenska, socialna, razpoloženska tematika, domovinska), vrste pripovedovalcev, ritem, onomatopoiija, nagovor/ogovor, dialog/dvogovor, odrska navodila, pretiravanje, inverzija, kitica: štirivrstičnica, trivrstičnica, refren, primera, okrasni pridevek, stopnjevanje, pripovedovalec, svobodni verz, sporočilnost književnega besedila
Spoznavanje pojmov, povezanih s književnostjo	pesnik, pesnica, pisatelj, pisateljica, ilustrator, ilustratorica, igralec, igralka, oder, igra (lutkovna)	gledališče, recitacija, deklamacija, režiser, scena, kostumi	literarnozgodovinska obdobja in smeri: pismenstvo, protestantizem, razsvetljenstvo, romantika, realizem, moderna (nova romantika), književnost po drugi svetovni vojni, sodobna književnost

Odprtost učnega načrta omogoča učiteljem pri pouku književnosti na razredni in predmetni stopnji izbiro literarnih besedil za obravnavo v razredu, spodbuja torej njihovo avtonomnost in jim kot profesionalnim posrednikom književnosti zastavlja vsebinske literarnoteoretične cilje, ki jih pri pouku lahko dosežejo z individualno izbranimi literarnimi deli. Ob tem učni načrt poudarja odziv na prebrano, razlikovanje med umetnostnimi in neumetnostnimi besedili, oblikovanje obzorja pričakovanj (zunajliterarna in medbesedilna izkušnost) ter primerjanje in vrednotenje »ustrezno njihovi razvojni stopnji, medbesedilni izkušnosti in spoznavni zmožnosti« (UNS 2018: 14).

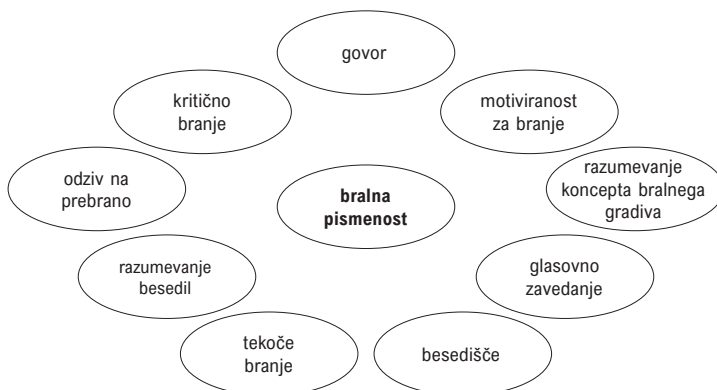
3.2 Bralni razvoj otrok in mladostnikov

Pri vrednotenju otroške in mladinske književnosti mora biti proces usmerjen na mladega bralca in njegov (postopen) razvoj razumevanja prebranega z možnostjo kritičnega odziva na bralno gradivo. Že v monografiji *V objemu besed* (2017) je bilo izpostavljeno, da je socialno in emocionalno področje zelo pomembno za otrokov razvoj in življenje ter ima dolgoročne učinke na človekovo uspešnost v celotnem življenju.

Bralni razvoj lahko identificiramo z gradniki bralne pismenosti, pri čemer je ta utemeljena že v *Nacionalni strategiji za razvoj bralne pismenosti 2019–2030* (2019: 3):

Bralna pismenost je stalno razvijajoča se zmožnost posameznika in posameznice za razumevanje, kritično vrednotenje in uporabo pisnih informacij. Ta zmožnost vključuje razvite bralne veščine, (kritično) razumevanje prebranega in bralno kulturo (pojmovanje branja kot vrednote in motiviranost za branje). Zato je temelj vseh drugih pismenosti in je ključna za razvijanje posameznikovih in posamezničnih sposobnosti ter njuno uspešno sodelovanje v družbi.

Ob definiciji je treba poudariti, da se v bralno pismenost prištevajo štiri dejavnosti: poslušanje, govorjenje, branje in pisanje.

Slika 1: Gradniki bralne pismenosti. Vir: Haramija 2020: 2.

V izobraževalnem procesu razvijamo elemente posameznega gradnika skupaj s preostalimi gradniki bralne pismenosti v povezavi s cilji in vsebinami pri vseh predmetih (OŠ, SŠ) oz. na vseh področjih dejavnosti (vrtec). Gradniki se torej

razvijajo horizontalno (vsi gradniki v nekem starostnem obdobju otroka) in vertikalno, kar pomeni, da se razvijajo skozi celotno obdobje izobraževanja. 1. gradnik: govor predstavlja zmožnosti nebesednega in besednega sporazumevanja ter otrokov razvoj jezikovnih zmožnosti. 2. gradnik: motiviranost za branje predstavlja interes za branje, pozitiven odnos do branja različnih vrst besedil in bralno samoučinkovitost mladih bralcev. 3. gradnik: razumevanje koncepta bralnega gradiva osvetljuje pomen multimodalne pismenosti, poseben poudarek je na razumevanju in sestavljanju različnih kodov sporočanja za celotno branje raznolikih besedil. 4. gradnik: glasovno zavedanje predstavlja analize teoretičnih podstav glasovnih značilnosti slovenskega knjižnega jezika glede na različne pristope. 5. gradnik: besedišče vsebuje razvoj razumevanja pomena besed in njihove uporabe pri sprejemanju in tvorjenju besedil; širjenje in usvajanje besedišča za uspešno branje z razumevanjem, učenje in sporazumevanje. 6. gradnik: tekoče branje osvetljuje tehnike branja (natančnost, hitrost, izraznost, ritem), zlasti glede na možnost preverjanja otrokovega napredka. 7. gradnik: razumevanje besedila predstavlja sistematično razvijanje branja z razumevanjem (uzaveščanje procesa branja ob uporabi različnih bralnih strategij), pri čemer je poudarek na neumetnostnih besedilih, povezanih z vsemi predmetnimi področji. 8. gradnik: odziv na besedilo in tvorjenje besedil predstavlja tvorjenje ustreznih in smiselnih govornih in pisnih besedil o prebranem, o uporabi prebranega v novih situacijah in o razvijanju večšine pisanja ustreznih besedil. 9. gradnik: kritično branje opozarja na prepoznavanje, presojanje, vrednotenje sporočilnosti, dejstev in stališč v besedilu ter avtorjevega načina pisanja; oblikovanje lastnega mnenja z utemeljevanjem. (Haramija 2020: 2–3)

Hkrati z navedenimi gradniki bralne pismenosti pa velja izpostaviti, da so za učenje branja pomembne vse tri vrste izobraževalnega položaja, kakor jih navajajo *Ključne kompetence za vseživljenjsko učenje – evropski referenčni okvir* (Uradni list EU, 2018/C 189):

- učenje lahko poteka na formalni ravni: pri pouku na vseh stopnjah izobraževanja,
- na neformalni ravni: dodatno delo z otroki v različnih oblikah (dopolnilni pouk, dodatni pouk, krožki, v knjižnici na pravljicnih uricah, pri branju za bralno značko, pri medgeneracijskem branju),
- na informalni ravni (priložnostno učenje jezika v vseh situacijah): v primeru književnosti gre najpogosteje za branje, deklamacije in pripovedovanje zgodb v otrokovem domačem okolju.

Po enakem principu se deli branje leposlovja, in sicer okoliščine branja Boža Krakar Vogel (2020: 270) deli na usmerjeno (šolsko) branje in prostočasno branje.

V tujini, zlasti v angleško govorečih državah, imajo natančno izdelan sistem določanja bralne učinkovitosti mladega bralca/poslušalca. Ta se v izobraževalnem prostoru določa s starostjo bralcev oziroma z razredom, ki ga ti obiskujejo. Ob tem velja poudariti, kakor je zapisala že Sonja Pečjak (1995: 11), da

pojem besedni zaklad pri branju označuje število besed v pisni obliki, ki jih posameznik prepozna. Bralno besedišče predstavlja pasivno (receptivno) besedišče, ki se razlikuje od besedišča v govoru in pri pisanju, ki je aktivno besedišče. /.../ Vsako leto naj bi učenci pridobili od 2700 do 3000 novih besed. /.../ Razmerje med aktivnim in pasivnim besediščem je v povprečju 1 : 3- do 4-kratno, kar pomeni, da je besedišče pri branju 3- do 4-krat večje kot besedišče v govoru ali pri pisanju.

V tabeli 1 so predstavljeni bralni nivoji glede na otrokov razvoj, in sicer glede na različne lestvice: Developmental Reading Assessment (DRA), Common Core State Standards for English Language Arts, Appendix A (Additional Information) – CCSS Lexile,³ v prvem stolpcu je navedena stopnja izobraževanja (K – vrtec, razredi 1–6), v zadnjem stolpcu pa je naveden rezultat, ki ga otrok doseže na testu bralnih sposobnosti in je osnova za nadaljnje delo pri razvoju bralne pismenosti; lahko pa je tudi merilo za težavnostno stopnjo besedila. Najvišji možni rezultat je 2000L.

Tabela 2: Primerjava stopenj bralnega razvoja

GRADE	SCHOLASTIC GUIDED READING LEVEL	DRA LEVEL	LEXILE LEVELS
K	A	A-1	Beginning Reader
	B	2	
	C	3-4	
	D	6	
1	A	A-1	190L-530L
	B	2	
	C	3-4	
	D	6	
	E	8	
	F	10	
	G	12	
	H	14	
	I	16	
2	E	8	420L-650L
	F	10	
	G	12	
	H	14	
	I	16	
	J-K	16-18	
	L-M	20-24	
3	N	28-30	520L-820L
	J-K	16-18	
	L-M	20-24	
	O-P	34-38	
	Q	40	
4	M	20-24	740L-940L
	N	28-30	
	O-P	34-38	
	Q-R	40	
	S-T	40-50	
5	Q-R	40	830L-1010L
	S-V	40-50	
	W	60	
6	T-V	50	925L-1070L
	W-Y	60	
	Z	70	

Vir: Guided Reading Leveling Resource Chart.

³ »Več kot 200 založniških podjetij je prispevalo več kot 100 milijonov knjig, člankov, spletnih mest, na podlagi katerih so določeni standardi razumevanja besedil.« (<https://map.lexile.com/>)

Katalogi največjih založb (v angleško govorečih deželah) s področja otroške in mladinske književnosti posledično predstavljajo in prodajajo knjige po dokaj natančno določenih starostnih kategorijah, običajno do 12. leta šolanja. Primerjava zgoj vrta in prvih šestih razredov osnovnošolskega izobraževanja je izpostavljena zato, ker je pričakovano, da do konca 2. vzgojno-izobraževalnega obdobja (v nadaljevanju VIO) mladi bralec razvije tekočnost branja glede na natančnost, ritem, tehniko in izraznost (Pečjak 2012; Ropič Kop in Vizjak Puškar 2020).

Starost je eden od pogojev, po katerem smemo razvrščati težavnostne stopnje, a gre seveda v tem primeru za povprečje množice, za katero se ve, kaj zmore oz. za določanje osnovnih kriterijev bralne zmožnosti. Skupina ni nikoli povsem homogena, saj je bralni razvoj odvisen od različnih dejavnikov. Zlasti seveda od sposobnosti posameznika ali posameznice, zanemarljivi pa niso niti tisti dejavniki, ki jih navaja IFLA (npr. v zborniku *Developed by the IFLA Library Services to Children and Young Adults Section*, 2018) kot temelje pismenosti: dostopnost bralnih gradiv (obkroženost otroka z bralnim gradivom), odrasli kot bralni zgled in odrasli, ki je pripravljen otroku brati, dokler tega še ne zmore sam. V zborniku so navedeni še nekateri drugi pogoji, npr. knjižničarjevo etično ravnanje priporočanja in presojanja bralnih gradiv, pri čemer je posebej izpostavljeno razumevanje otrokovega kognitivnega razvoja, ter ponudba različnih programov, ki so pomembni za mlade bralce in skupnost (družbo). Zlasti pa je poudarjeno, da »otroci niso homogena ciljna skupina. Njihove različne sposobnosti, nadarjenosti, talenti in potrebe se razlikujejo glede na posameznikovo starost, kulturno, sociološko in ekonomsko ozadje.« (*Developed ...* 2018: 13)

3.3 Naslovniki otroške in mladinske književnosti

Zavedanje o otroku ali mladostniku kot ciljnim bralcu tovrstnih besedil, je za vrednotenje izjemnega pomena. Pri vrednotenju mora odrasli, ki besedilo presoja, upoštevati vsa področja otrokovega razvoja in razvojne faze glede na kronološko starost otroka.

Področja otrokovega razvoja so pomembna pri izbiri bralnih gradiv v vseh učnih položajih (formalnem, neformalnem in priložnostnem): kognitivno področje, socialno-emocionalno področje, estetsko področje, moralno-etično področje, motivacijsko področje, pri čemer pa ne gre brez upoštevanja otrokove kronološke starosti. Razvojna obdobja glede na kronološko starost delijo psihologi na naslednja obdobja (Zupančič 2020: 12–15): dojenček do dopolnjenega 1. leta (novorojenček do dopolnjenega 1. meseca), malček (2. in 3. leto) do dopolnjenega 3. leta starosti, zgodnje otroštvo (3–6 let), srednje otroštvo (6–8 let), pozno otroštvo (8 let do pubertete, t. j. do 11./12. leta), zgodnje mladostništvo (od 11./12. leta do 14. leta), srednje mladostništvo (od 14. do 16. leta), pozno mladostništvo (od 16. do 18. leta), morda je zanimivo še obdobje prehoda v odraslost (do 24. leta), ki najbolj sodi v naslovniško odprto književnost.

O dvojnem naslovniku otroške in mladinske književnosti, to sta mladi bralec (v zgodnjem otroštvu pravzaprav poslušalec) in odrasli (profesionalni ali neprofesionalni) posrednik, velja izpostaviti tri razumevanja tega termina:

- Vez med odraslim/bralcem in otrokom/poslušalcem (npr. Sipe, 2001: 197, Pattison, 2021), kar velja zlasti za slikaniško gradivo. Še posebej je to očitno

pri slikanicah za dojenčke in malčke, kjer skorajda ne moremo govoriti o naslovniško odprtem delu, ker so tema, ideja, besedišče in ilustracije absolutno podrejeni mentalnemu razvoju majhnega otroka. Pri takšnih slikanicah odrasli bere besedilo, otrok opazuje ilustracije, razumevanje slikanice pri najmlajših otrocih pa se razvija s pomočjo odraslih skozi sestavljanje pomenov multimodalnega sporočila.

- Večnaslovniška književnost (Blažić 2011: 15), ki je po svoji obliki in vsebini namenjena različnim starostnim skupinam. V to skupino sodijo zlasti besedila, ki jih berejo mladostniki, mladi odrasli in odrasli.
- Saksida (2016) piše o dvojnem naslovniku (otroku in odraslem), pri čemer podaja štiri temeljne tipe naslovnikov otroške in mladinske književnosti:
 - otrok kot bralec-posameznik (prostočasno branje) – vprašanje je, ali je to branje v začetku povsem spontano, saj »otroci branja praviloma ne usvajajo spontano v procesu primarne socializacije v družini, marveč se ga učijo v šoli« (Grosman, 2004, str. 186) – o spontanem branju lahko govorimo šele, ko otrok že zna brati in pisati in se odloča, kaj bo bral, a je tudi že prevzel družbeno pogojeno pojmovanje branja;
 - otrok kot šolski bralec – vodeno bere besedila skupaj z drugimi bralci pri pouku in se na prebrano odziva tako, da rešuje bralne naloge;
 - odrasli kot bralec-posameznik (prostočasno branje, a tudi strokovno in raziskovalno branje urednikov, kritikov, literarnih teoretikov ipd.) – vprašanje, koliko odraslih bere mladinsko književnost tudi le na podlagi notranje motivacije, presega meje tega članka;
 - odrasli kot šolski bralec – predvsem učitelj (mentor branja), ki vodi bralni dogodek in ne bere le za lastni užitek in tudi ne »kot otrok«.

Kljub raznolikemu pojmovanju termina dvojnega naslovnika, pa vendarle gre v vseh primerih poudarjanje različnega razumevanja odraslega in otroka o istem besedilu, kar izhaja iz življenjskih izkušenj, bralnih navad, bivanjskega okolja, interesov, prepričanj, svetovnega nazora in moralnih vrednot.

V sodobni književnosti je večina leposlovnih besedil, ki sodijo v otroško ali mladinsko književnost, ilustriranih, izjema so mladinski romani (ki večinoma sodijo med naslovniško odprta dela). Zaradi multimodalnosti sporočila, je nujno upoštevati tudi ilustrativno gradivo, ki je – enako kot besedilo – osredinjeno na mladega bralca. Ta razlika je morebiti najbolj opazna pri izdajah slikanic in bogato ilustriranih knjig, ki niti s temami niti z ilustracijami niso namenjene otrokom, npr. dvojezični slikanici Cankarjeva *Skodelica kave* (2018) z ilustracijami Petra Škerla ali Gregorčičeva *Soči* (2016) z ilustracijami Damijana Stepančiča; ilustrirana knjiga Andreja Rozmana Roze *Pesmi iz galerije* (2018).

3.4 Izbor kakovostnih besedil

Metodološko se v tem delu prispevek naslanja na primerjalno analizo izbora predstavljenih avtorjev in avtoric v znanstveni monografiji *Nagrajene pisave* (2012) in avtorjev in avtoric in njihovih besedil v antologiji *Slovenia's Best for Young Readers* (2020). V monografiji in antologiji so kot izhodišče presoje zajete nagrade, ki se na Slovenskem podeljujejo za otroška ali/in mladinska besedila: večernica, Levstikova nagrada, desetnica, nagrada Kristine Brenkove za izvirno slovensko slikanico in priznanje zlata hruška. Monografija predstavlja samo nagrajene prozaiste, a vsa njihova do tedaj izdana dela; antologija upošteva tudi nominacije (za zadnjih deset

let). Različni kriteriji za izbiro nominiranih in nagrajenih del pri navedenih nagradah in priznanju so se pokazali kot odlično izhodišče za vrednotenje otroških in mladinskih literarnih del.

Posebnost izborov je Levstikova nagrada za življenjsko delo, pri čemer rezultati kažejo, da večina avtoric in avtorjev ne prejema več sprotne nagrade, so pa zelo pomembni za razvoj slovenske otroške in/ali mladinske književnosti. Začetki ustvarjanja teh avtoric in avtorjev segajo v 70. leta 20. stoletja, vsi so že postali kanski avtorji, njihova besedila so uvrščena v (šolsko) branje na različnih stopnjah.

Primerjava nagrajenih del (v tabeli 2 so nagrajena dela zapisana z odebeleno pisavo) in primerjava avtorskih opusov pokaže na kakovostne ustvarjalce, ki izstopajo, in pogoste književne vrste, v okviru teh pa analize pokažejo na najbolj produktivne vzorce sodobne slovenske otroške in mladinske književnosti, to so pravljice, kratke realistične zgodbe in realistični mladinski romani.

Tabela 3: Največkrat nagrajeni in nominirani avtorice in avtorji 2010–2020

	Levstikova nagrada	večernica	desetnica	izvirna slovenska slikanica	znak za kakovost zlata hruška
2010		Bina Štampe Žmavc: <i>Cesar in roža</i> Dim Zupan: <i>Hektor in male ljubezni</i>	Bina Štampe Žmavc: <i>Vprašanja srca</i> Anja Štefan: <i>Lonček na pike</i> Janja Vidmar: <i>Pink</i> Dim Zupan: <i>Hektor in male ljubezni: zgodba nekega Hektorja</i>	Lila Prap: <i>Dinozavri?!</i>	
2011		Peter Svetina: <i>Skrivnost nilskih konjev</i> Bina Štampe Žmavc: <i>Roža v srcu</i> Janja Vidmar: <i>Kebarie</i>	Bina Štampe Žmavc: <i>Cesar in roža</i>	Andrej Rozman Roza: <i>Urška</i> Peter Svetina: <i>Kako je Jaromir iskal srečo</i>	Peter Svetina: <i>Modrost nilskih konjev</i> Lila Prap: <i>Pasji zakaji</i> Lila Prap: <i>Zakaj so zebre progaste?</i> Andrej Rozman Roza: <i>Izbrane rozine v akciji</i> Peter Svetina Peter: <i>Kako je Jaromir iskal srečo</i> Bina Štampe Žmavc: <i>Roža v srcu</i> Janja Vidmar: <i>Kebarie</i>
2012		Dim Zupan: <i>Hektor in zrela hruška</i>	Vinko Möderndorfer: <i>Luža, čevlji, smrkelj in rokav</i> Dim Zupan: <i>Hektor in zrela hruška</i>	Peter Svetina: <i>Čudežni prstan</i> Anja Štefan (prir.): <i>Hudičeva volna</i>	<i>Hudičeva volna</i> (prir. Anja Štefan) Lila Prap: <i>Žuželčji zakaji</i> Peter Svetina: <i>Čudežni prstan</i> Bina Štampe Žmavc: <i>Svilnate rime</i>
2013		Nataša Kone Lorenzutti: <i>Kakšno drevo zraste iz mačka</i> Andrej Rozman Roza: <i>Čofli</i> Peter Svetina: <i>Ropotarna</i>	Vinko Möderndorfer: <i>Velika žehta</i> Andrej Rozman Roza: <i>Gospod Filodendron</i> Janja Vidmar: <i>Kebarie</i>	Andrej Rozman Roza: <i>Pesmi iz rimogojnice</i>	Peter Svetina: <i>Ropotarna</i> Nataša Kone Lorenzutti: <i>Kakšno drevo zraste iz mačka</i>

	Levstikova nagrada	večernica	desetnica	izvirna slovenska slikanica	znak za kakovost zlata hruška
2014		Vinko Möderndorfer: Kot v filmu Anja Štefan: <i>Gugalnica za vse</i> Janja Vidmar: <i>Otroci sveta</i>	Nataša Kone Lorenzutti: <i>Kakšno drevo zraste iz mačka</i> Vinko Möderndorfer: Kot v filmu Andrej Rozman Roza: <i>Čofli</i> Bina Štampe Žmavc: <i>Zaljubljeni tulipan</i> Anja Štefan: <i>Gugalnica za vse</i>	Bina Štampe Žmavc: <i>Princesa srca</i>	Anja Štefan: <i>Gugalnica za vse</i> Vinko Möderndorfer: <i>Kot v filmu</i> Andrej Rozman: <i>Pesmi iz rimogojnice</i>
2015		Peter Svetina: <i>Domače naloge</i> Dim Zupan: <i>Jaz, Franci Grdi</i>	Nataša Kone Lorenzutti: <i>Enajstnik</i> Andrej Rozman Roza: <i>Bober Bor</i> Bina Štampe Žmavc: <i>Barka zvezd</i> Dim Zupan: <i>Tinček in tri zlate ribice</i>	Lila Prap: <i>Kraca</i> Peter Svetina: <i>Domače naloge</i>	Janja Vidmar: <i>V puščavi, Prijatelj</i> Peter Svetina: <i>Domače naloge</i> Bina Štampe Žmavc: <i>Barka zvezd</i>
2016		Nataša Kone Lorenzutti: <i>Kdo je danes glavni</i> Vinko Möderndorfer: <i>Pesmi in pesmičice</i> Andrej Rozman Roza: <i>Predpravljuje in popovedke</i> Peter Svetina: Kako zorijo ježevci	Vinko Möderndorfer: <i>Pesmi in pesmičice</i> Andrej Rozman Roza: <i>Predpravljuje in popovedke</i> Anja Štefan: <i>Še sto ugank</i> Dim Zupan: <i>Jaz, Franci grdi</i>	Peter Svetina: <i>Sredi srede in v četrtek zjutraj</i> Peter Svetina: <i>Kako je gospod Feliks tekmoval s kolesom</i>	Nataša Kone Lorenzutti: <i>Kdo je danes glavni</i> Vinko Möderndorfer: <i>Kit na plaži</i> Lila Prap: <i>Kraca</i> Peter Svetina: <i>Kako zorijo ježevci</i>
2017	Peter Svetina: <i>Molitvice s stopnic</i> nagrada za življenjsko delo: Lila Prap, Slavko Pregl	Nataša Kone Lorenzutti: <i>Avtobus ob treh</i> Peter Svetina: Molitvice s stopnic Peter Svetina: <i>Sosed pod stropom</i> Bina Štampe Žmavc: <i>Čarimatika</i>	Nataša Kone Lorenzutti: <i>Lica kot češnje</i> Vinko Möderndorfer: Kit na plaži Bina Štampe Žmavc: <i>Čarimatika</i> Anja Štefan: <i>Sadje z naše ladje</i> Janja Vidmar: <i>Prijatelj</i>	Lila Prap: <i>Radi štejemo</i>	Peter Svetina: <i>Kako je gospod Feliks tekmoval s kolesom</i> Peter Svetina: <i>Molitvice s stopnic</i> Anja Štefan: <i>Sadje z naše ladje</i> Janja Vidmar: <i>Dežela belega oblaka</i> Peter Svetina: <i>Sosed pod stropom</i> Nataša Kone Lorenzutti: <i>Avtobus ob treh</i>
2018		Anja Štefan: Drobttine iz mišje doline	Nataša Kone Lorenzutti: <i>Kdo je danes glavni</i> Anja Štefan: <i>Bobek in zlate kokoši</i>	Lila Prap: <i>Zmaji?</i> Anja Štefan: <i>Drobttine iz mišje doline</i>	Anja Štefan: Drobttine iz mišje doline Nataša Kone Lorenzutti: <i>Nisem smrklja</i> Peter Svetina: <i>Uho sveta</i>
2019	Anja Štefan: Drobttine iz mišje doline Janja Vidmar: <i>Črna vrana</i> Nataša Kone Lorenzutti: <i>Nisem smrklja</i>	Vinko Möderndorfer: <i>Jaz sem Andrej</i> Janja Vidmar: <i>Črna vrana</i>	Nataša Kone Lorenzutti: <i>Nisem smrklja</i> Vinko Möderndorfer: <i>Jaz sem Andrej</i> Andrej Rozman Roza: Pesmi iz galerije Anja Štefan: <i>Drobttine iz mišje doline</i> Janja Vidmar: <i>Črna vrana</i>	Andrej Rozman Roza: <i>O začaranem žabcu</i> Lila Prap: <i>Ptiči?!</i>	Nataša Kone Lorenzutti: <i>Zvezek in brezvezek</i> Lila Prap: <i>Zmaji?!</i> Štefan, Anja: <i>7 medvedov</i> Štefan, Anja: <i>Škratovske oči</i> Vidmar, Janja: <i>Črna vrana</i>

	Levstikova nagrada	večernica	desetnica	izvirna slovenska slikanica	znak za kakovost zlata hruška
2020		Andrej Rozman Roza: Rimuzine in črkolazen Vinko Möderndorfer: <i>Babica za lahko noč</i> Peter Svetina: <i>Timbuku, Timbuku</i>	Bina Štampe Žmavc: <i>Kraljična onkraj ogledala</i> Anja Štefan: <i>Škratovske oči</i>	Peter Svetina: Timbuku, Timbuku Anja Štefan: <i>Imam zelene čevljičke</i>	Andrej Rozman Roza: <i>O začaranem žbucu</i> Andrej Rozman Roza: <i>Rimuzine in črkolazen</i> Peter Svetina: <i>Timbuku, Timbuku</i> Lila Prap: <i>Ptiči?!</i>

Opazen je razkorak med nagrajenimi in najbolj braniimi knjigami; največkrat nagrajeni avtorji niso tudi najbolj brani, kljub temu pa zasedajo visoka mesta pri izposoji.

Najbolj brani avtorji 2020⁴ glede na izposajo v knjižnicah, so: Desa Muck s 48064,80 izposojami; Primož Suhodolčan s 37375,29 izposojami; Ivan Sivec s 33879,14 izposojami (večinoma otroškega in mladinskega gradiva). Na petem mestu je Svetlana Makarovič (tudi z literaturo za odrasle) s 24757,69; sledijo še Bogdan Novak, Mojiceja Podgoršek, prvo deseterico zaključuje Janja Vidmar. Med bolj izposojane avtorje sodijo še Feri Lainšček (11. mesto, tudi z besedili za odrasle); Igor Karlovšek (13. mesto); Anja Štefan (14. mesto); Helena Kraljič (15. mesto); sledijo Pregl, Möderndorfer, Rozman, Konc Lorenzutti, Štampe Žmavc, Pregelj; najbolj nagrajevani mladinski avtor, Peter Svetina, je na 47. mestu s 3925,75 izposojami v letu 2020, na 55. mestu Lila Prap s 3320,02 izposojami. Poudariti je treba, da sodijo med najbolj brane avtorice in avtorje tudi Levstikovi nagrajenci za življenjsko delo Niko Grafenauer (2007), Polonca Kovač (2009), Svetlana Makarovič (2011), Miroslav Košuta (2015) ter Slavko Pregl in Lila Prap (2017).

Tabela 4: Primerjava nagrajenih in nominiranih avtorjev in avtoric z najbolj braniimi za leto 2020

Največkrat nagrajeni in/ali nominirani avtorji in avtorice 2010–2020	Najbolj brani avtorji in avtorice v letu 2020
Peter Svetina Anja Štefan Nataša Konc Lorenzutti Vinko Möderndorfer Lila Prap Andrej Rozman Bina Štampe Žmavc Janja Vidmar	Desa Muck Primož Suhodolčan Janja Vidmar Feri Lainšček Anja Štefan, Slavko Pregl Vinko Möderndorfer Andrej Rozman Roza Nataša Konc Lorenzutti Bina Štampe Žmavc Sebastijan Pregelj Peter Svetina Lila Prap

V letu 2021 (do konca septembra) so se zgodile nekatere spremembe, najbolj opazno je, da so med nagrajevane/nominirane avtorje, ki so hkrati tudi najbolj brani,

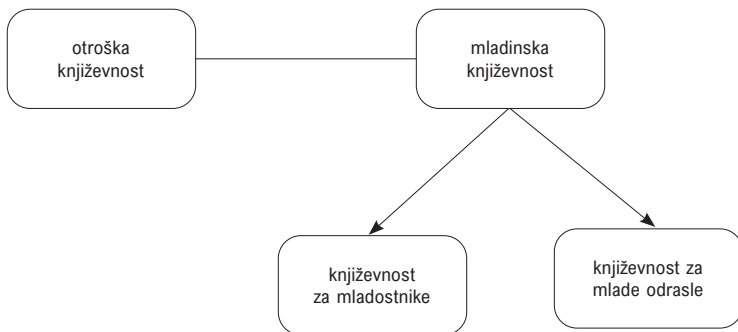
⁴ To je trenutno najnovejše leto, ki zajema celotne podatke izposoje. Seznam izposoj, Cobiss, <https://plus.si.cobiss.net/kn/skupno/avtorji/2020/1>.

vstopili trije pisci serij, Igor Karlovšek (serija Ognjeno pleme), Sebastijan Pregelj (serija Zgodbe s konca kamene dobe), Andrej E. Skubic (serija Trio Golaznikus).⁵

V preseku med obema kategorijama, torej največkrat nagrajeni ali nominirani, kar izbirajo in vrednotijo odrasli, in med najbolj brani, na kar delno seveda vplivajo učni načrti, tekmovanje za Cankarjevo priznanje, sezname za bralno značko ipd.,⁶ ki jih pripravljajo odrasli, se vendarle v kategoriji branosti zrcalijo tudi izbire mladih bralcev (pri izboru so upoštevana le izvirna slovenska besedila, niso upoštevana prevedena dela). Prav zato se zdi, da bi bil princip upoštevanja nagrad in branosti primeren za promocijo in kanonizacijo kakovostnih avtoric in avtorjev.

4 Sklep

Razmislek o poimenovanju otroška književnost, mladinska književnost, književnost za mlade odrasle (naslovniško odprta književnost), bi nas lahko pripeljal do poenotenja terminologije v Sloveniji, hkrati pa bi bila ta primerljiva s terminologijo, ki jo uporabljajo v drugih jezikovnih okoljih. Tako bi postala otroška književnost do 11. ali 12. leta, kakor otroštvo zamejuje razvojna psihologija, in mladinska književnost (od 11. ali 12. leta do konca branja mladinske književnosti, načeloma do 18. leta) enakovredna termina za literaturo, ki je namenjena različno starim bralcem; mladinska književnost pa bi vsebovala dve skupini besedil, in sicer književnost za mladostnike in književnost za mlade odrasle.

Slika 2: Predlog usklajene terminologije

Oblike knjig, slikanice (tudi slikanice brez besedila), stripi, ilustrirane knjige in knjige brez ilustracij, se v sodobni književnosti ne prikrivajo več s starostjo naslovnika. Npr. leporelo je oblika slikanice, ki je bila namenjena najmlajšim otrokom (dojenčkom in malčkom), v zadnjih letih izhajajo leporela in slikanice s premičnimi elementi tudi za mladostnike in odrasle. Tudi slikanice brez besedila so bile v preteklosti namenjene otrokom v zgodnjem otroštvu zlasti za usvajanje besedišča, v sodobnem času pa je opaziti dve različni stopnji teh slikanic: takšne, ki so namenjene dojenčkom in malčkom za usvajanje temeljnega besedišča in so v

⁵ Seznam izposoj, Cobiss, <https://plus.si.cobiss.net/kn/skupno/avtorji/2021/1>.

⁶ Na tem mestu niso upoštewane knjige, ki so izbrane za projekt Rastem s knjigo, ki jo dobijo celotne generacije v 7. razredu OŠ in 1. letniku SŠ. Tudi ta izbor opravijo odrasli.

njih ilustrirani znani predmeti (npr. igrače, gospodinjski aparati, posoda), prostori, s katerimi se srečuje vsak dan (notranji: soba, kopalnica; zunanji: cesta, park, igrišče), hrana, ilustrirana je dnevna rutina (hranjenje, spanje, telesna higiena ipd.), čustva, odnosi. Drugo skupino slikanic brez besedila tvorijo bolj kompleksne ilustracije, v katerih je treba prepoznati npr. veduto nekega kraja, lahko pa gre tudi za medbesedilne navezave (prim. Damijan Stepančič: *Zgodba o sidru*, 2010, Maja Kastelic: *Deček in hiša*, 2015).

Vrednotenje in izbira bralnih gradiv morata upoštevati kakovostna gradiva, ki so primerna starostni stopnji in bralni zmožnosti otroka, njegovi zmožnosti razumevanja prebranega ter odziva na prebrano. Torej gre ob starosti mladega bralca tudi za njegov kognitivni razvoj ter upoštevanje okoliščin (socialni status, dostopnost knjig ipd.), ki so zunajliterarne kategorije, na branje pa vendarle vplivajo.

Zvrstno-vrstno-žanrska opredelitev besedil izhaja iz Kurikuluma za vrtce in Učnega načrta Slovenščina.

Izbor kakovostnih besedil je lahko dober model za pomoč pri razvijanju notranje motivacije mladega bralca ali bralke, ker je notranja motivacija nujna za vseživljenjsko branje. Pomembna je dolžina besedila (tudi dolžina povedi, število stavkov v povedi; dolžina besed, število črk v besedi), pri tem pa še zlasti število različnih uporabljenih besed v besedilu.

Eden od pomembnih dejavnikov vseživljenjskega branja je interes za branje, ki je pogosto pogojen tudi s temami, ki so mlademu bralcu blizu in ga zanimajo. Ob tem pa naj bi odrasli (profesionalni) posrednik branja opazoval otroke v različnih situacijah in interakcijah. Sonja Rutar (2013: 109) poudarja, da je

namen spremljanja otrokovega razvoja, učenja in delovanja v skupini v funkciji spoznavanja otrokovih izkušenj, znanj in zmožnosti z namenom načrtovanja učenja, pri čemer ni pomembno spoznavanje zgolj tega, kar otrok sam trenutno že zmore, pač pa predvsem spoznavanje otrokovih učnih potreb – na vsebinski ravni (kaj poučevati v območju bližnjega razvoja, da bo otrok lahko napredoval) in procesni ravni (kako poučevati).

Čprav je avtorica spremljala sociokulturni kontekst učenja v predšolskem obdobju, veljajo »stopnje težavnosti nalog in dejavnosti za otroke, ki jih Temple, Gillet in Crawford (2005) definirajo kot samostojno, poučevalno in frustracijsko« (Rutar 2013: 109) tudi za vse druge stopnje izobraževanja. Pri branju literarnih besedil bi to pomenilo, da priporočamo tista kakovostna besedila, ki jih je zaradi (omejenih) izkušenj mladi bralec sposoben razumeti in predelati.

Bralni razvoj otrok preučujejo različne stroke, zato bi bilo smiselno, da bi vse stroke sodelovale pri oblikovanju kakovostnih bralnih seznamov oz. priporočil za branje otroških in mladinskih knjig za različne starostne skupine v vseh položajih učenja.

Literatura

Janja Batič in Dragica Haramija, 2020: Medpredmetno povezovanje kot možnost ustvarjanja interakcije pesniške zbirke z likovnim delom. Volk, Marina (ur.), et al.: *Medpredmetno povezovanje: pot do uresničevanja vzgojno-izobraževalnih ciljev = Cross-curricular integration: the path to the realisation of educational goals* (Knjižnica Ludus). Koper: Založba Univerze na Primorskem. 325–340.

Milena Mileva Blažič, 2011: *Branje mladinske književnosti*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Ivan Cankar, Peter Šerl: 2018: *Skodelica kave*. Dob: Miš založba.

Developmental Reading Assessment (DRA), 2021. <https://study.com/academy/popular/dra-reading-assessment-levels.html>.

Guided Reading Leveling Resource Chart, 2021. <https://shop.scholastic.com/teachers-ecommerce/teacher/guided-reading-leveling-chart.html>

Simon Gregorčič, Damijan Stepančič, 2016: *Soči*. Dob: Miš založba.

IFLA Guidelines for Library Services to Children aged 0–18: Developed by the IFLA Library Services to Children and Young Adults Section. Carolynn Ranki (ur.). Netherlands: Den Haag, https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/libraries-for-children-and-ya/publications/ifla-guidelines-for-library-services-to-children_aged-0-18.pdf.

Dragica Haramija, 2012: *Nagrajene pisave*. Murska Sobota: Franc-Franc.

Maja Kastelic, 2015: *Deček in hiša*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Ključne kompetence za vseživljenjsko učenje – evropski referenčni okvir. Uradni list EU, 2018/C 189. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2018:189:FULL&from=FR>.

Marjana Kobe, 1987: *Pogledi na mladinsko književnost*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Metka Kordigel Aberšek, 2008: *Didaktika mladinske književnosti*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Kurikulum za vrtce, 1999. Ljubljana: Strokovni svet RS za splošno izobraževanje. <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Sektor-za-predsolsko-vzgojo/Programi/Kurikulum-za-vrtce.pdf>

Darcy Pattison, 2021: *Fiction Notes: Believe in your Story*. <https://www.darcypattison.com/picture-books/>.

Sonja Pečjak, 1995: *Ravni razumevanja in strategije branja: priročnik za učitelje na razredni in predmetni stopnji osnovne šole*. Trzin: Different.

Sonja Pečjak, 2012: *Psihološki vidiki bralne pismenosti: od teorije k praksi*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Marija Ropič Kop in Nika Vizjak Puškar, 2020: 6. gradnik: Tekoče branje. Haramija, Dragica (ur.): *Gradniki bralne pismenosti: teoretična izhodišča*. Maribor: Univerzitetna založba Univerze v Mariboru, Pedagoška fakulteta in Zavod RS za šolstvo. 161–186.

Andrej Roza Rozman, 2018: *Pesmi iz galerije*. Spremljevalna besedila K. Preininger, ilustr. J. Klemenčič, foto. J. Dermastja in B. Salaj. Ljubljana: Narodna galerija.

Sonja Rutar, 2013: Sociokulturni pristop pri spremljanju otrokovega razvoja in učenja v vrtcu. *Revija za elementarno izobraževanje* 1/6. 105–118.

Igor Saksida, 1994: *Mladinska književnost med literarno vedo in književno didaktiko*. Maribor: Založba Obzorja.

Igor Saksida, 2016: Dvovgovorni bralni dogodek na visokošolski ravni = Dialogic reading event at the higher education level. Aškerc Zadravec, Katarina (ur.), et al. *Izboljševanje kakovosti poučevanja in učenja v visokošolskem izobraževanju: od teorije k praksi, od prakse k teoriji = Improving the quality of teaching and learning in higher education: from theory to practice, from practice to theory*. Ljubljana: Center RS za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja. 232–238. https://www.cmepius.si/wp-content/uploads/2014/02/Monografija_projekt-EHEA_splet.pdf.

Lawrence Sipe, 2001: Using Picturebook to Teach Art History. *Studies in Art Education*. 3/42. 197–213.

Slovenia's Best for Young Readers, 2020. Ur. Dragica Haramija. Ljubljana: Društvo slovenskih pisateljev.

Damijan Stepančič, 2010: *Zgodba o sidru*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Učni načrt Slovenščina, 2018. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_slovenscina.pdf

V objemu besed, 2017. Ur. Dragica Haramija. Maribor: Univerzitetna založba Univerze v Mariboru, Pedagoška fakulteta.

Maja Zupančič, 2020: Predmet in zgodovina razvojne psihologije. *Razvojna psihologija 1. zvezek* (2. dopolnjena in razširjena izdaja). Ljubica Marjanovič Umek in Maja Zupančič (ur.). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 8–30.

Boža Krakar Vogel

SPORNE KNJIGE V KURIKULARNEM BRANJU

Za številne kurikularne bralce so za branje v zadnjem triletju osnovne šole sporne predvsem tiste mladinske problemske knjige, ki jih zaradi veristične zgoščenosti vsebine in jezikovnih vulgarizmov dojemajo kot radikalno tuje. V članku obravnavam štiri primere mladinske problemske literature, zaradi katerih so se v zadnjih desetletjih v nemale polemike med kurikularnimi bralci. Pokaže se, da vse knjige, ki so netile bralne spore, niso na stopnji radikalne tujosti. Za dve od njih v zgoščenem bralnem vtisu menim, da sta na stopnji kulturne tujosti, torej bralcem z že doseženo bralno zmožnostjo sprejemljivi in primerni za branje v celotni generaciji mladih bralcev. Zaključujem s komentarjem, da lahko branje problemskih knjig sicer vznejevolji tiste bralce, ki menijo, da branje leposlovja neposredno vpliva na mladostnikove vrednote in da mora leposlovje otrokom nuditi predvsem pozitivne zglede, vendar se zato branju problemskih mladinskih knjig ne kaže odreči. Vseeno pa je na mestu temeljita presoja, katere knjige je primerno predpisati za celotno generacijo, kadar je mogoče pričakovati, da bo določene precejšen del kurikularnih bralcev ocenil kot radikalno tuje. Take knjige so primernejše za interno branje pod vodstvom izkušene mentorja in ob vnaprejšnjem pogovoru s starši.

Many curricular readers come across certain books in the last three years of elementary school that they find controversial; these are especially books dealing with problem issues, which – due to their veristic and condensed contents along with language vulgarisms – young readers perceive as radically alien. The article deals with four examples of the so called problem children's literature that have generated bitter controversy amongst curricular readers in the last decades. It has turned out that not all of the books contributing to the reading disputes are on the stage of radical alienation. According to my condensed reading impression I would say that two of these books are at the level of cultural alienation, i. e. acceptable for readers with already achieved reading competence, and suitable for the entire generation of young readers. I conclude the article with a commentary that reading of the so called problem books could irritate those readers, who believe that fiction reading having a direct impact upon teenagers' values should therefore be offering mostly positive examples. However, this is not a sufficient reason to give up reading this type of literature. Nevertheless, the decision which books to prescribe as a selection for the entire generation, should be subject to a thorough reflection, especially in cases when certain books could be estimated as radically alien by a major part of the curricular readers. Such books are therefore more suitable for private reading under a supervision of an experienced mentor, but only after a prior consent on the part of the reader's parents.

1 Uvod

Raziskala sem nekaj primerov knjig oz. literarnih besedil za kurikularno branje v osnovni šoli, ki so v zadnjih 30 letih vznemirile širši krog kurikularnih bralcev.

Med slednje prištevamo vse bralce, ki sodelujejo v literarno izobraževalnem procesu – poleg učencev in učiteljev še starše, literarne strokovnjake, kritike, medije, pedagoge, predstavnike inštitucij (Krakar Vogel 2020). Angažma teh skupin je intenzivnejši, kadar pride do kratkega stika med predlagalci kurikularnega branja za različne namene (Cankarjevo tekmovanje, bralna značka, matura idr. bralno motivacijske dejavnosti) in sprejemniki. Vsaj načelno (teoretično) so upravičeni oz. mogoči razlogi tako za nasprotovanje kakor za zagovor aktualnega izbora. Razumevanje literature je namreč zaradi njene večpomenskosti močno odvisno od bralcev, od njihovega obzorja pričakovanj, kamor sodijo svetovni nazor, bralno okolje, osebni interes, osebna in bralna izkušnost oz. celostna literarna zmožnost na določeni razvojni stopnji. Njeno postopno razvijanje je tudi cilj šolske literarne vzgoje.

Kot ugotavlja Evropski literarni okvir za učitelje (2012), se načeloma ta zmožnost ob koncu osnovne šole giblje med 3. in 4. od 6 stopenj,¹ med delno in solidno razvitostjo, tj. med večjo ali manjšo toleranco do večpomenskosti, bolj ali manj čustveno-moralno-izkušenskim ter bolj ali manj literarno kritičnim vrednotenjem vsebine in oblike. Izkušnje z bralnimi odzivi kažejo, da so enaka nihanja tudi pri nekaterih odraslih kurikularnih bralcih, ki se ukvarjajo s »spornimi« besedili.

Strokovnjaki menijo, da se šumi v recepciji literature pojavljajo zlasti na stopnji radikalne tujosti, kjer srečujemo prekoračitve »obstoječega smiselnega obzorja«, s temami, kot so omama, eros, smrt, »kjer se oblike življenja zaletijo druga v drugo, se odcepijo, ne da bi prehod urejal kak krovni red.« (Šlibar 2008: 24) – Zato, v istem članku pravi N. Šlibar, je za šolanje literarne zmožnosti bolj sprejemljiva stopnja strukturne tujosti, na kateri se srečamo s pojavi zunaj nam znanega reda, za katerih sprejemanje vsebinskih in oblikovnih sestavin je sicer potrebna zahtevna, a izvedljiva bralčeva prilagoditev (drugačni časi, kraji, običaji, nravi, ubeseditiv ...). Sprejemanje tujega je tudi na tej ravni različno, od odklanjanja do ponotranjanja, a ga je mogoče na navedenih stopnjah literarne zmožnosti premagati s preseganjem vrzeli v znanju in uzaveščanjem.²

Če se opremo na skicirano tipologijo tujosti in odzive v praksi, ugotovimo, da kot radikalno tuja kurikularni bralci v mladinski literaturi največkrat doživljajo problemska besedila – tista, ki obravnavajo »problematične« oz. tabujske teme med mladimi – alkohol, droge, spolnost, nasilje, bolezen, smrt, brezdomstvo, disfunkcionalne družine, odnos do religije (Tršan 2013).

¹ 3. stopnja: delno razvita literarna zmožnost (refleksivno branje). Učenci razpravljajo s sošolci o **psiholoških in moralnih problemih** v povezavi s prebranim. Pri vrednotenju **kombinirajo čustvene, realistične, moralne in kognitivne kriterije**. Deloma se sklicujejo na besedilo. Razlikujejo med prijetno in dobro knjigo, **nimajo pa dovolj** literarnega znanja za suvereno presojo. 4. stopnja: solidno razvita literarna zmožnost (interpretacijsko branje): Bralci razlikujejo več možnosti razumevanja, interpretirajo motive in druge relevantne sestavine. Zmožni so empatije in hkrati objektivne distance ob uporabi konteksta zgodbe. Zanima jih pomen dela, avtorjeva pripovedna spretnost. Vrednotijo tudi estetsko plat – sposobni so kompleksnega vrednotenja. (Krakar Vogel 2020: 108)

² Na stopnji strukturne tujosti so tudi knjige iz naše preteklosti, npr. realizem 19. stol. Bralci so pred časom protestirali celo proti nerazumljivosti in nesodobnosti Bevkove *Pestrne*. Branje knjig na stopnji radikalne tujosti pa zahteva bralca z zelo razvito literarno zmožnostjo, do katere vodi dolgotrajen oz. intenziven proces literarne vzgoje in motivacije.

2 Primeri spornih knjig v nekaterih oblikah kurikularnega branja

Pregledala sem nekaj knjig, katerih izbira je v javnosti dvignila veliko prahu. Številni kurikularni bralci so namreč menili, da branje takih knjig na učence v tej starosti vpliva nevezgojno, daje slab zgled, saj so po vsebini moralno sporne in izrazno nesprejemljive. Taki odzivi pa so domala vedno sprožili tudi nasprotno reakcije in zagovor tovrstnega branja. Poglejmo nekaj nasprotovanj in reakcij nanje.

2.1 Tekmovanje za Cankarjevo priznanje

2.1.1 Janja Vidmar: *Princeska z napako*; nagrajena z večernico 1999 in z Medaglijo d'oro, 1999 (Trent). – Ogorčenje se je pojavilo, ko je bila knjiga v šolskem letu 2002/2003 vključena kot obvezno branje za Cankarjevo priznanje za bralce 8. in 9. razreda osnovne šole.

Vsebina:

Zgodba se dogaja v mesecu decembru, v času pred novim letom. Opisuje deklico Fatimo, ki je prišla v Slovenijo kot begunka iz Srebrenice, njeno življenje v bednem kletnem stanovanju v Mariboru, njeno veliko družino in njene stiske. V šoli se iz nje norčujejo. Ker je revna, tujka, pomanjkljivo oblečena za zimski letni čas in v njihovih očeh manjvredna, ji grenijo življenje. V šoli nima prijateljic, sošolka Sanja spregovori kakšen stavek z njo in ji včasih odstopi malico. Ker je v šoli nezaželena in neuspešna, začne opuščati pouk in pohajati po mestu. Nekega dne po pouku vstopi v drogerijo, kjer jo zamikajo sladkarije, zato jih ukrade. Pri kraji jo zalotijo, vendar ji na pomoč prihiti učiteljica Kodrlajska, ki plača ukradeno. Prijaznost ji pokaže tudi fant Adam, sin bogatih staršev, ki jo povabi na domačo zabavo. A tam jo drogira in spolno zlorabi. Teh dogodkov se Fatima, drogirana in lačna, komaj spominja. Čez čas učiteljica Kodrlajska posumi, da je Fatima noseča, kar potrdi tudi zdravnik. Adam očetovstvo zanika, pri čemer ima popolno podporo svojih staršev. Fatimin grob patriarhalen oče odloči, da mora Fatima v Nemčijo k stricu, Adamu pa se skupaj s sorodniki maščuje in ga poškoduje tako, da mora v bolnišnico. Fatima, ki je Adamu še vedno naklonjena, hvaležna pa tudi Kodrlajski za njeno prijaznost in sošolkam, ki so se po zadnjih dogodkih spremenile do nje, s težkim srcem odide s stricem Esadom, a si obljubi, da se bo vrnila v Slovenijo, kjer ima prijatelje.

Ponazorimo s citati:

Natanko takšen je bil pridanič, ki jo je prikoval na hladne rjuhe, zlezal med njena razprta stegna in se zibal na njej, da se je prebudila nekje globoko v sebi in ječala, dokler se ni po glasnem stoku zvalil na drugo stran postelje.

Večkrat jih je dobila s pasom, enkrat tako zelo, da je skoraj omedlela ... in mama, ki je medtem vsaj petkrat odprla usta, da bi se postavila na njeno stran, je nazadnje le še javkala kot na pogrebu in se zavlekla v kot, vrgla nase trdi sivi koc in pod njim nadaljevala svojo himno življenjskih krivic.

Vrnila se bom ... jim je v mislih obljubljala.

Nasprotniki izbire:

Najbolj organizirano so zoper branje knjige za Cankarjevo tekmovanje nastopili predstavniki Društva Pobuda za šolo po meri človeka (2004) z mnenjem, da imajo tudi starši kot vzgojitelji svojih otrok pravico do vplivanja na kurikularno branje. Poudarili so, da »starši niso igrača«; od njih je nenazadnje odvisen tudi šolski sistem in zato mora biti njihovo mnenje upoštevano. Princeski z napako očitajo »pohujšljivost«, »grde besede«, opise »nebrzdane spolnosti«, žaljive upodobitve trdosrčnosti in sovražnosti Slovencev, nasploh prikaz grdih plati življenja. Kot v svoji analizi ugotavlja Barbara Tršan (2013), kritiki knjige zvečine niso brali, so pa slišali taka mnenja in se z njimi strinjajo. Ena od učiteljic, ki je knjigo prebrala, pa jo je označila za pornografijo (Tršan: 65).

Zagovorniki izbire:

Izbira knjige je imela tudi zagovornike. Igor Saksida je npr. v zagovor knjigi v *Kroniki Slavističnega društva Slovenije* zapisal, da ima knjiga tudi močno socialno-moralno vzgojno noto:

In zato je najmanj nenavadno, da lahko nekdo razume njeno Princesko kot »nevzgojno«. Videti, razumeti, ovrednotiti, tudi kritizirati to, da lahko celo par metrov od naših varnih gnezd živi nekdo, ki ga je življenje brez njegove krivde vrglo v čas ledu in samote, je najbolj vzgojna stvar na svetu. Bolj vzgojna od vsakršne vzvišene pridige otroku, od vsakega seznama kreposti in pregreh, od vsakega vrlega otroškega zgleda – kar vse je bilo značilno npr. za slovensko mladinsko književnost v 19. stoletju. A za kaj takega, torej za pravo vzgojnost sodobne mladinske književnosti, je treba z našimi mladimi bralci v šoli in zunaj nje razvijati prav tisto kritičnost in presojo, ki jo ta ali oni starš v svojih razmišljanjih pogreša. Nevednost o problemih namreč vedno povzroči več škode kot znanje o njih, pravi znani ameriški profesor. Verjamem mu. (Saksida 2004: 11)

Odzivi mladih bralcev, ugotavlja Barbara Tršan v n. d., se prav tako gibljejo med naklonjenostjo in odklanjanjem. Nekateri menijo, da je knjiga hitro berljiva, resnična, da prikazuje življenje beguncev; drugi, da je žaljiva do beguncev in »Bosancev«, pa da je dolgočasna – to pa, kot samokritično priznava bralka, najbrž zato, ker je obvezna.

Moj bralni vtis:

Mnenjem za in proti dodajam še svoj bralni vtis, v katerem uvrstim obravnavano knjigo glede na njeno vsebino in jezik na določeno stopnjo tujosti in ugotavljam, ali je sprejemljiva za večino kurikularnih bralcev – učencev na že doseženi stopnji literarne zmožnosti.

Princeska z napako se kaže takole:

Iz celotne pripovedi, nasičene z negativnimi dogodki in doživetji bosanske begunke, lahko izluščimo mnogo posamičnih prepričljivih upodobitev: življenje v skrajno revni preštevilni begunski družini, lik do razčlovečenosti podrejene in nemočne matere, očetovo grobo patriarhalno vedenje in vsakič znova ranjena čustva Fatime, ki pa vseeno na izgubi upanja in ljubezni do redkih njej dragih ljudi. Knjiga pomeni soočenje z drugačnim svetom v znanem okolju. Besedilo ob Fatiminih doživetjih in njenih čustvenih odzivih vzbuja čustveno empatijo, razmišljanje, moralno in tudi estetsko vrednotenje. Bralec kljub morebitnemu začetnemu nelagodju ob vodenem

branju lahko premosti tujosti, saj »ne presegajo smiselnega obzorja«. Ne izrazno (kljub bosanskemu jezikovnemu koloritu) ne vsebinsko tujost *Princeske* torej ni nepremostljiva, zato bi knjigo lahko uvrstili na stopnjo strukturne tujosti, ki je za bralce na opisanih ravneh literarne zmožnosti sprejemljiva.

2.1.2 Andrej Predin: *Na zeleno vejo*. Avtor je bil nominiran za večernico 2008. Knjiga je bila predvidena skupaj z zbirko Andreja Makuca *Oči* kot branje za Cankarjevo priznanje leta 2011, kasneje pa zaradi obširnih nasprotovanj umaknjena z obveznega seznama za tekmovanje.

Vsebina:

Roman je prvoosebna pripoved srednješolca Luke, ki z mamo in bratom živi v devetem nadstropju hiše v mariborskem blokovskem naselju. Oče se je z ljubicco preselil v Ljubljano in mama skuša na kakršen koli način družino materialno spraviti nazaj »na zeleno vejo«. Oprime se prevarantskega »doktorja« Romana, s katerim skušata služiti s solarijem v stanovanju, kjer se Luka s prijatelji naslaja nad razgaljenimi telesi sosed in maminih prijateljic. Luka je ravno v občutljivih letih, ko ga spolna vprašanja zelo vznemirjajo, prav tako pa tudi druge mladostniške pustolovščine, npr. nočni petkovi izhodi s prijateljem Strajkijem v znane lokale ali na hišne zabave, ki jih obvezno spremljajo cigarete in alkohol, občasno pa jih popestrijo tudi mamila in brutalni pretepi. Mama jih sicer ne pripelje na zeleno vejo, Luka pa na koncu v bolnišnici, kjer je zaradi pretresa možganov po pretepu, doživi prvo ljubezen in spolni odnos. Pripoved je pisana v mariborskem mladostniškem slengu, ki vsebuje tudi veliko vulgarizmov.

Citati:

Kirurško natančno sva preučila številne pimpike maminih strank. Znala sva jih prepoznati, ker je imela vsaka svoj značaj in prav vsem je visela kožica ven.

»Stari, ni ga čez scanje!« mi odleže. – »Pizda, paše«, še dodam, ko se nihaje prepuščam užitku. – »Po čevljih si ščiješ, hepan!« se mi reži Strajki, moj najboljši prijatelj.

Naenkrat se mi zavrti in neustavljivo pričnem brizgati. – Zvrnem se z Majdičke in obležim na trebuhu. Malo še pošpicam in sprva mi pašejo trdna tla. Vem, da to ni tisto, kar bi moral narediti po prvem strastnem poljubu v življenju.

Počasi rasteva v plesu in najini gibi postajajo čedalje hitrejši in enotnejši. Takšne bližine še nisem čutil. – Pričneva se potiti in drseti eden čez drugega. – Naenkrat zapiha orkan in ona se me trdno oklešči. Iz sobe izsesa zrak in zidovi se raztreščijo nazaj v opeke ...

Nasprotniki izbire:

Izbiri so nasprotovali starši, pedagogi in literarni strokovnjaki. Obsežen sklop razprav je objavljen v reviji *Vzgoja*, glasilu Društva katoliških pedagogov Slovenije (2011). Med njimi najdemo prispevek aktiva slovenistov iz osnovne šole Matije Valjavca iz Preddvora, ki zgoščeno podaja vsebino večine nasprotovanj taki izbiri: »Predinovo delo, ki je povrh vsega še prvenec, je natrpano z vulgarizmi, problematični so tudi prikazi spolnosti, odnosi v družini in različni stereotipi.« (6). – Urednik Silvo Šinkovec v prispevku *Žaganje zelene veje* opozarja na omejitve, ki naj jih upošteva šolsko predpisovanje knjig: »Saj ne gre za prostovoljno branje, ampak za nagradno, pri nas celo za točke, ki štejejo za vpis na višjo stopnjo šolanja

in podelitev štipendije. Zato so taka branja pod posebnim drobnogledom.« (16) In še: »Mladih ne smemo prepustiti v prepričanju, da se slepo prepustijo usodi, nezmožnosti spremeniti razmere za življenje, občutku zapečatenosti, brezizhodnosti. Pokazati jim je treba lepši svet, da bodo vedeli, da se je mogoče odlepiti od dna ... Drugo branje je drugo branje. Cankarjevo priznanje ne more biti karkoli.« (17) O neprimernosti romana za predpisano branje piše v *Vzgoji* tudi Janko Kos v svojem prispevku *Nekje mora biti meja*: »Nemogoče je, da bi bila spolnost v taki obliki in za tako starost priporočena od šole kot javne ustanove. Seveda otroci lahko berejo sami zase karkoli, ampak šola ne more tega priporočati ali zahtevati. Je razlika med zasebnostjo in javnostjo.« (7) Milena Mileva Blažič pa v svojem članku *Problematičen izbor knjig* dodaja še vidik komercializacije izbora knjig in pomena mrež med založniki, avtorji, odločevalci o branju: »Znanstvenoraziskovalno gledano bi lahko glede vsesplošnega izbora knjig postavili številna vprašanja, npr. favorizacija določenih avtorjev ..., literarnih zgodovinarjev ... ter samega predsednika komisije, ki se eksplicitno ali implicitno pojavlja v različnih vlogah: kot predsednik različnih komisij/svetov/nagrad, avtor, urednik, recenzent ipd. ...« (12)

Podobna nasprotovanja odraslih najdemo še na forumu *Med.over.net*. Vendar Barbara Tršan v n. d. ugotavlja, da so mnenja stereotipna in površna, kar napeljuje na dvom, ali so kritiki knjigo sploh prebrali ali pa le povzemajo mnenja drugih.

Knjigo na istem forumu s svojskimi argumenti odklanjajo tudi nekateri mladi. Osmošolka piše:

Z odločitvijo odbora zavoda za šolstvo, da odstranijo *Na zeleno vejo* iz obveznega branja za tekmovanje se popolnoma strinjam, in sicer zato, ker knjiga ni poučna, prijetno branje ali nima kakršnekoli pozitivne strani ...

Če je to realen svet, zakaj bi zaradi tega skupaj s kupom žaljivk vse to strpali v knjigo, ki nobenemu ne bo prinašala veselja do branja, marveč ga odvrnila od tega?

Zagovorniki izbora:

Vendar je knjiga pri bralcih naletela tudi na pozitiven sprejem. Barbara Tršan v n. d. navaja pismo devetošolke na istem forumu:

Knjigo *Na zeleno vejo* sem že prebrala in mi je knjiga zelo v redu. Je res v njej veliko govora o spolnosti, veliko preklinjanja in vulgarnosti. Ampak! Po moje je pisatelj napisal knjigo, ki sodi v današnje čase ...

Starši pa si zakrivajo oči »Ne, naš fant oz. dekle pa že ne kadi. Ne on sploh ne ve kaj je spolnost. Kaj šele da bi preklinjal.«

Takšni starši so za moje pojme bedni! Pa rečite kar hočete ...

In naj si ne mislijo, da smo osmo in devetošolci tako butasti, da takih stvari ne vemo. Nekateri (tisti, ki hodijo na Cankarjevo in so obravnavani kot zreli učenci) brez problemov berejo in se pogovarjajo o tej knjigi. Kdor pa ne more tega brati pa mu ni treba, kolikor vem se za sodelovanje odločamo sami.³

Zapis vsebuje najpogostejši ugovor mladih bralcev – užaljenost, da jih imajo starši za nezrele in nesposobne dojeti tako tematiko ali da se ne srečujejo s takim ravnanjem vrstnikov, in zatrdilo, da branje o takih temah ne pomeni, da bi mladi želeli posnemati taka ravnanja.

³ Zapisi na forumu niso lektorirani.

Celostno je problematiko problemske mladinske literature in knjige *Na Zelenu vejo* kasneje razčlenil Igor Saksida (2015), tudi predsednik komisije za Cankarjeva priznanja. Meni, da se zaradi subjektivnih predstav nekaterih kurikularnih bralcev o določenem besedilu, o mladinski književnosti in idealiziranju otroštva spreminjajo v tabujsko (družbeno nesprejemljivo) branje in lahko celo cenzuriranje. Temu se je moč zoperstaviti prav z reflektiranim kritičnim branjem, česar pa številni kurikularni bralci, ki so se oglašali v javnosti, podpisani ali anonimni, niso zmogli. Razpravam na družbenih omrežjih (Forum Med.over.net), nekaterim medijem in drugim oblikam »hujškaštva« Saksida očita pristranskost, razpihovanje škandala in parcialno branje oz. celo nebranje določenega besedila.

Avtorjev namen pa – upošteva je temo romana, podoba književne osebe, jezik kot izraz upora, motiviko in razpoloženje, ne le posameznih drobcev dela – nikakor ni pornografskost prikaza spolnosti ne zagovarjanje rabe vulgarnega jezika ... (2015: 110).

Saksida meni, da je zato treba odklanjati cenzorske strategije, ki temeljijo na nekakovostnem, površnem branju, in preusmerjanje k politizaciji problema. Mentor branja naj torej ne podlega cenzorskim posegom staršev in javnosti, ampak zagovarja svojo strokovno avtonomijo in na njeni osnovi vodi tudi branje problemskih besedil.

Moj bralni vtis:

Duhovita, razgibana, kompozicijsko dokaj ambiciozna pripoved, zanimivi liki mladostnikov in odraslih, prepričljivi opisi fantovskih dogodivščin in fantazij, vse skozi (samo)ironično prizmo prvoosebne pripovedovalca, ki na ta način z najstniškim uporništvom motri izpraznjenost svojega okolja; za številne najstnike privlačno branje, a manj reflektirani bralci (na 3. stopnji literarne zmožnosti) se bodo precej verjetno ustavili pri vrhnjem sloju pripovedi, zaznavali zgolj obilico verističnih prizorov in jezikovnih vulgarizmov. Domnevamo lahko, da bo zahtevnega kritičnega branja s potrebno distanco in problemsko poanto zmožen le manjši del ciljnih učencev bralcev (pa njihovih staršev in drugih razpravljalcev), saj lahko rečemo, da se knjiga z zgoščenim verizmom vsebine in izraza uvršča na stopnjo radikalne tujosti.

2 Priporočene knjige

Med kurikularno branje sodijo tudi knjige s področja mladinske literature oz. s tematiko mladostnikov, ki dobivajo literarne nagrade in so uvrščena na sezname dobrih knjig.

2.2.1 Jiři Bezljaj: *Evangelij za pitbule*: Kratek roman, nagrajen z zlato hruško, nagrado, ki jo za najboljšo mladinsko delo podeljuje vsako leto strokovni odbor Pionirske – Centra za mladinsko književnost in knjižničarstvo v Mestni knjižnici Ljubljana. To dejstvo je vzbudilo žgoče medijske razprave, ali je roman sploh mladinski, ali je pornografski ali problemski, primeren za nagrado ali ne in priporočljiv za mladino ali ne.

Vsebina:

Roman je zasnovan kot prvoosebna izpoved gimnazijke Koke. Nekomu, ki njeno pripoved snema, ta pripoveduje o svojih doživetjih: o poskusu samomora, spolnih zlorabah v otroštvu, incestu, posilstvu, lezbičnosti, uporabi drog, pijančevanju, spolnih doživetjih. Vse to pripoveduje v mladostniškem slengu, polnem vulgarizmov in verističnih opisov. Na začetku pripovedi skoraj osemnajstletna Koka poskuša napraviti samomor, se za to priložnost celo posebej skrbno obleče, vendar se po nekaj neuspešnih poskusih premisli. Snemalcu pripoveduje še o svojih prijateljicah, o mimobežnih spolnih doživetjih pod vplivom omame, o starših, o mami, ki se bori v življenju kot pitbul in je zagrenjena ob preprehlevnem očetu, dokler se ta nepričakovano ne utopi v Ljubljani, kar Koko in mamu pretrese in zbliža. Posebno doživetje ji pomeni tudi lezbično zbližanje s prijateljico Maco, potem ko je tej pitbul raztrgal ljubljene psa. Po tej zgodbi in s samokritično mislijo, da je že preveč »nakladala o sebi«, Koka zaključi svojo pripoved, odslovi poslušalca in sklene, da se gre rajši domov učiti za maturo.

Citata:

Dolgo časa sem se poskušala čim globlje vživeti v pesem in v pravljico. Razumeti cvetico, pravi zenovski pregovor, potem pa postati cvetica. Naj torej postanem to, naj se zlijem s sanjami o metulju! – Tukaj pa se je zataknilo. Ne zmorem biti lepa, lahka, čista kot metulj. O, bog moj, lahko mi je doseči, da ne vem, kdo sem ... Ampak metulj? Moj bog, jaz da bi letela?! Mene da bi imele rože rade?! (27)

Ne bom podrobno opisovala, kako je bilo pri župniku. Res je bil mlad pa čeden. Takoj je pogruntal, da se nisem prišla pogovarjat o svojem vnebovzetju ali kakem drugem vprašanju vere, saj nimam pojma o teh stvareh, še krščena nisem bila, v naši družini nismo bili verni. Pojma nisem imela, kaj naj mu rečem. O čisto iks stvareh sva govorila. Končalo se je tako, da sem mu ga pofafala. (70)

Nasprotniki izbora:

Negativne kritike, predvsem pa protesti, da je roman za odrasle (izšel je v zbirki za odrasle Nova slovenska knjiga) dobil nagrado za mladinsko literaturo in da je uvrščen med priporočene knjige za mladino, so se kar usule. Prispevali so jih starši in strokovnjaki. Med forumskimi bralci je najbolj izčrpno prispevala Mojca Koren Lapajne (2018) na spletni strani Zavoda Iskreni. Očita sporno idejno vsebinsko zasnovo (»«Koka skoraj povsem neprizadeto pripoveduje o poskusu samomora, o spolni zlorabi iz otroštva, o posilstvu sovrstnika, o uživanju drog in alkohola ipd.«). Sporen je tudi jezik, saj je poln vulgarnih izrazov, težkih kletvic in nazornega opisovanja ciničnega in sovražnega odnosa do odraslih oseb in zelo nazorna erotika (»Odlomki med drugim vsebujejo spolno zlorabo iz otroštva, samozadovoljevanje z ribo in embalažo šampona, lezbični odnos, ki se razvije iz tolažbe med prijateljicama in posilstvo na zabavi.«). Tudi odnosi med vrstniki, otroki in starši in avtoritetami se ne dogajajo v tako negativni luči, kot so prikazani. – Zato avtorica zapisa upa, da roman ne bo izbran za Cankarjevo tekmovanje in da ga učitelji ne bodo vključili med naslove za bralno značko.

Polemika se je zaostрила s kritičnimi ocenami Igorja Saksida in zlasti Milene Mileve Blažić v časopisih, npr. *Dnevnik* (28. januarja 2018) in *Delo* (31. januarja 2018) ter na televiziji Slovenija v *Tedniku* (5. februarja 2018). V teh prispevkih sta oba trdila, da roman ni mladinski, da tematik zlorabe, drog ipd. ne obravnava

(dovolj) problemsko in z etične perspektive. M. M. Blažič je kritiko nadaljevala v obširnem članku v reviji *Sodobnost* (2018), kjer trdi, da je roman pornografski, da Bezlaj zagovarja spolne zlorabe otrok, da zato ne bi smel dobiti priznanja zlata hruška in da je MKL kršila 176. člen Kazenskega zakonika, ki prepoveduje posojanje pornografije mladim: »Evangelij za pitbule ni problemski, temveč problematičen roman. Je pornografska literatura z otroki in za otroke. Gre za sprevrženo zlorabo otroka, žanra in Mestne knjižnice Ljubljana.« (185)

Ostro je ocenila tudi avtorja in strokovni odbor zlate hruške: Glavni problem ni roman sam, glavni problem je, da ga je 13-članski strokovni odbor pod okriljem mestne knjižnice razglasil za odlično mladinsko delo. To pa je skrajno sprevrženo.« (*Dnevnik*, 28. januar 2018).

Podobno je Igor Saksida v TV Tedniku (5. 2. 2018) ostro obsodil roman kot pornografski in povedal, da bo za CT izbran »samo preko mojega trupla«. Druga sogovornica ga je sicer spomnila na roman *Na zeleno vejo* s podobno tematiko in jezikom, a Saksida je zanj dejal, da je v njem popolnoma drugačna »etična drža« in da je zato družbeno kritični roman, kar *Evangelij* ni.

Franci Koncilja v spletnem magazinu *Časnik* (2018) opozarja še, da je za kristjane problematičen že naslov knjige. *Evangelij* namreč pomeni veselo oznanilo, to pa knjiga, polna nasilja in spolnosti, ne more biti.

Zagovorniki izbire:

Svojo obrazložitev je prispeval 13-članski strokovni odbor *Priročnika za branje kakovostnih mladinskih knjig 2017*, ki je, kot so povedali za *Delo*, že v obrazložitvi zlate hruške zapisal, da je to »odličen mladinski roman, ki se pogumno loteva najtemnejših procesov sodobne družbe«. S kritikami se odbor ni strinjal. Člani so zapisali, da sta »prožitelja negativne kampanje, Igor Saksida in Milena Mileva Blažič, pozitivne odmeve na knjigo, ki se vrstijo od julija 2016, mirno obšla in se oglasila šele zdaj z razpošiljanjem izrezkov iz besedila knjige po socialnih omrežjih. »Tako nestrokovno pripravljene dokazi za prepoved knjige so zloraba – namesto strokovnega mnenja je nastal pamflet, ki mladim zagotovo ne pomaga zoreti,« je dejala Darja Lavrenčič Vrabec, vodja Pionirske (*Delo*, 31. 1. 2018).

V celoti je širšo kritiko M. M. Blažič, ki jo je objavila v *Sodobnosti*, zavrnil A. Bjelčevič v reviji *Otrok in knjiga* (2018, številka 101), ki s citati iz knjige dokazuje, da je *Evangelij* problemski roman:

Milena Mileva Blažič je s priznanjem zlata hruška nagrajeni roman *Evangelij za pitbule* označila za pornografski in avtorja obdolžila, da zagovarja spolne in druge zlorabe otrok, to pa dokazovala z navajanjem iztrganih citatov. V tem prispevku postavim citate v kontekst izjavljanja in v okvir romanekne zgodbe in njenega sporočila, pornografskost pa preverim ob avtoričini in še treh drugih strokovnih definicijah pornografije. Pokaže se, da roman ne zagovarja spolnih zlorab in ni pornografija: tako ga niso razumeli ne bralci, med katere spadajo 13-članska komisija, literarni kritiki, organizatorji javnih in šolskih predstavitev: nihče ni romana razglasil za otroško pornografijo. Torej je razumno biti prepričan, da Bezlaj romana ni ustvaril s pornografskim namenom.« (12)

Pisec sklene, da gre za »problemski psihološki roman o zlorabljenem dekletu iz disfunkcionalne družine, ki se po poskusu samomora postopoma sooča s spolno travmo, soočenje z nasprotujočimi čustvi do očeta pa jo še čaka. Zato avtor in MKL ne kršita 176. člena kazenskega zakonika.« (prav tam)

Polemiki je piko na i dodal literarni publicist in Delov novinar Peter Kolšek (2018):

Lastnoročno sem se torej lotil *Evangelija*. Seveda je po vsem tem težko zavzeti držo nedolžnega bralca. Tudi iztrgani citati, zvezdni trenutki vulgarnosti, za katere sem vedel vnaprej, delujejo odbijajoče. In ko sem začel brati, so me motili nekateri stari štos, ki jih veteranski pisatelj seveda pozna, težko pa je verjeti, da še rastejo pod raznobarvnimi frizurami današnjih gimnazij. In nervirali so me nekateri stereotipi; na primer lik grde, zmečkane, neumne slavistke, ki zamrača ves svet okrog sebe; marsikdo bo moral zaradi njih delati pokoro! Ampak nikjer nisem naletel na pornografijo. Ob vseh Kokinih resničnih ali umišljenih spolnih ekshibicijah. Bezljaj njeno travmo počasi, premišljeno dozira.

Moj bralni vtis:

Sama romana gotovo ne bi uvrstila v pornografijo, čeprav menim, da površinsko branje lahko spodbudi tak vtis. Po mojem je Koka namerno vulgarna na površini, globoko v sebi pa občutljiva in ranljiva, kot kaže prvi od obeh citatov v tem članku. Zanima se za literaturo, se počasi zblizuje z mamo, ves čas kaže naklonjenost do prijateljice Mace in v celotni zgodbi jo preganja občutek manjvrednosti in krivde zaradi otroškega spolnega doživetja. Izrazito vulgaren najstniški jezik in veristične opise razumem kot namerno pretiravanje/provociranje pripovedovalke, v katero ovija svojo prizadetost, manjvrednost in nesprijaznjenost. – Vendar pa je knjigo težko priporočati najstnikom na 3. ali 4. stopnji literarne zmožnosti, pa tudi odraslim kurikularnim bralcem s podobno bralno izkušnostjo: izrazita nasičenost z vsebinskim in jezikovnim verizmom knjigo uvršča na stopnjo radikalne tujosti, za katero bralci s povprečno literarno zmožnostjo ne premorejo dovolj bralne izkušnosti in kritične distance.

2.3 Projekt Rastem s knjigo

Janja Vidmar: *Elvis Škorc, genialni štor*

V okviru projekta Rastem s knjigo pod pokroviteljstvom Javne agencije za knjigo Republike Slovenije ob začetku šolskega leta vsi sedmošolci in srednješolci prvega letnika v knjižnicah dobijo v dar določeno knjigo, ki jo za tisto leto izbere strokovni odbor JAKRS. Namen te akcije je spodbujanje bralne kulture. V šol. letu 2019/20 so tako sedmošolci dobili knjigo Janje Vidmar *Elvis Škorc, Genialni štor*. Po njej so v sezoni 2018/19 v SNG Maribor pripravili tudi gledališko predstavo.

Vsebina:

Glavni junak, osmošolec Elvis Škorc, v knjigi pripoveduje o sebi še nerojenemu otroku, ki bo njegov brat ali sestra. Preko tega pripovedovanja se seznanjamo z njegovo življenjsko zgodbo, polno težav zaradi drugih ljudi, staršev, sestre, vrstnikov, in zaradi lastnih napak. Njegovi starši so se ločili, zaradi česar Elvis trpi. V stresu se tolaži s sladkarijami, kar se mu pozna na kilogramih, zato ga vsi sošolci kličejo »Bajs«. Elvis si želi postati izumitelj in vedno skuša narediti ali izumiti kaj novega, npr. kako na likalniku peči palačinke. Doživi razočaranje pri šolski zapeljivki Hanni, ki ga le izkoristi za varuško malemu bratu, da se lahko sestaja z drugim. Zaradi vseh zmešnjav doma in med vrstniki načrtuje pobeg, da bi ustanovil bralni skvot. Ko mama razkrije, da se bo rodila punčka, je najprej razočaran, a se vseeno še pogovarja z njo. Čez čas nekoliko shujša in si popravi ugled med vrstniki.

Citat:

Zaskvotal, to pomeni zasedel, bi kako podrtijo in po tem, ko bi jo tipi topi počistil, bi v njej odprl prvo bralno hišo. Pridružili bi se mi ulični mulci, pod pogojem, da so nori na knjige ...

No, tole je seznam za beg od doma:

... 3. Obema napiši prijazen esemes, da jima bo toplo pri srcu, ko te bodo iskali policaji in cela soseska.

4. Hanni piši v slovo, da se bo žrla, ker je bila do tebe taka prasica.

5. Mami sporoči, kje si skrival cigarete. Rodila te je v mukah, zasluži si resnico ...

Nasprotniki izbire:

Knjigo so za neprimerno označili krščanski možje na svoji spletni strani (10. 11. 2019) z udarnim opozorilom:

»Možje – sobojevniki, ena naših osnovnih nalog je ščititi zaupane nam žene in otroke. Če vam je mar za vaše otroke, se aktivno vključite v zaščito otrok.«

Opozorilu sledi pismo enega od staršev vodstvu šole, v katerem utemeljuje spornost izbrane knjige.

Najprej se mu zdi neprimeren jezik zaradi lokalnega mariborskega slenga in kletvic, ki ga ne razumejo drugod po Sloveniji. Poleg tega pa upravičeno pričakuje, da bodo knjige, ki so obvezne pri slovenščini, pisane v zbornem jeziku.

Najhuje pri tej knjigi pa je to, da na zelo odkrit način najstnike nagovarja k gledanju pornografije. Pisateljica da celo nasvet, kako naj gledanje pornografije mladi skrijejo pred starši. Enako sporno je tudi dajanje nasvetov, kako pobegniti od doma. Že res, da samo zaradi teh nasvetov najbrž nihče ne bo pobegnil od doma. Nekomu, ki pa ima že tako ali tako težave doma ali v šoli in ne more nikomur zaupati, pa to lahko predstavlja samo še piko na i, kako to narediti na kar »najboljši« način. Močno prisotno je tudi nespoštovanje in nezaupanje staršem, ki se kaže skozi te nasvete ...

Z vidika kristjana se očetu zdi nesprejemljivo tudi, da se Elvisova mama zateka v new age, ker v krščanstvu menda ne more dobiti pomoči. »Zaradi vseh naštetih razlogov je povsem na mestu pričakovanje, da se knjiga umakne s seznama knjig za domače branje v tem in v prihodnjih šolskih letih.«

O primernosti knjige je poslanka Janja Bah Žibret, kot poročča *Celjski glasnik*, portal Celja in okolice (17. nov. 2019), postavila tudi poslansko vprašanje. Opozorila je še na zaslužek založb pri prodaji knjig za celotno populacijo.

Moj bralni vtis:

Duhovita prvoosebna pripoved v slengu, ki ji dajejo ton Elvisova doživetja in še bolj njegova samoironična in z narečno jezikovno barvo kolorirana perspektiva, s katero jih komentira. Daleč od napotkov za beg od doma in razdiranja vrednot, kot so povezanost družine, ljubezen, odnos z vrstniki. Elvis je zaradi vseh nesporazumov in neobčutljivosti ljudi okrog sebe prizadet in razočaran. A ves čas kaže navezanost na bližnje in jih noče prizadeti s svojimi nezgodami. Knjiga se zdi primerna za bralce na določeni stopnji literarne zmožnosti, omogoča empatijo, moralno vrednotenje in bralno zabavo. Uvrščam jo na stopnjo strukturne tujosti – poseben pogled na znane izkušnje in probleme mladostnikov.

3 Sklep

Ta pregled sklenimo z nekaj opaznanji. Polemike največkrat začnejo civilnodružbeno angažirani in organizirani starši, v nekaterih primerih pa tudi inštitucije ali posamezniki. Kažejo skrb zaradi moralne spornosti vsebine in oblike določenih besedil, zaradi domnevne škodljivosti za zdravje, če bi teme mladi uporabili kot zgled, zaradi negativističnega odnosa do vere ali zaradi domnevnih zaslužkarskih razlogov, ki naj bi bili v ozadju posameznih odločitev glede izbire. Polemike se praviloma razširijo še na odzive drugih skupin kurikularnih bralcev in so hvaležna snov za javna izrekanja in medije.

V odzivih zaznavamo nekaj problemov, ki zadevajo tako splošne poglede na vzgojnoizobraževalni sistem kot tudi na možnosti literarne vzgoje.

Najprej prepričanje nekaterih (skupin) staršev, da je poseganje v šolsko vzgojo otrok njihova ekskluzivna pravica, saj je javni šolski sistem (finančno) odvisen od staršev. A šolski sistem je javno dobro, zavezan uresničevanju vrednot, ki so univerzalnejše od mnenj posameznih družbenih skupin. Nasproti koliziji raznorodnih vzgojno-izobraževalnih interesov je že F. Pediček poudarjal, da javna šolska vzgoja temelji na univerzalno sprejemljivih vrednotah, na »etičnem common sensu« (Krakar Vogel 2020). Podobno je izjavil tudi Roman Kuhar v intervjuju na prvem programu slovenske televizije (5. 9. 2021), češ, javna šola ne more temeljiti na partikularnih vrednotah, pač pa na univerzalizmu – in stroki. Mnenje, da so starši glede izbire ciljev, vsebin in metod enakovreden in enako poznavalski dejavnik v šolskem sistemu kot za to usposobljeni profesionalci, pa skuša posegati v avtoriteto strokovnih odločitev, ki naj bi imele v javni šoli največjo težo. Družboslovci vidijo razlog za tako obrnjene družbene vloge v tem, da družba sama ni sposobna rešiti nakopičenih problemov, zato njihovo reševanje prenaša na šolo, ki postaja nekakšna terapevtska, ne pa izobraževalna institucija. Šola naj varuje otroke pred izkušnjo poraza, čustveno ranljivostjo, kar ima za rezultat onesposobitev za zrelo življenje in soočenje z izzivi (Furedi 2016: 26).

Težko se je strinjati tudi z mnenjem, da branje problemskih – »problematičnih« knjig daje mladostnikom slab zgled, ki ga skušajo posnemati. Pri strokovnjakih beremo, da ni neposrednega prenosa literarnih vsebin v življenjsko prakso (Furedi 2017). Prehod k dejanjem, kot beremo pri Bloomu (Krakar Vogel 2020), je šele zadnja stopnja v procesu usvajanja stališč/vrednot. Pred tem se mora zgoditi zaznavanje sporočila, in sicer voljno, a nedejavno, pasivno reagiranje, nato ponotranjanje v vrednostni sistem posameznika in šele nato (morda) dejavno zavzemanje, ki je posledica ponavljajočih se priložnostnih okoliščin (Krakar Vogel 2020: 66). Zato je skoraj neverjetno, da bi bralec, ki se srečuje s problemsko vsebino, to do te stopnje ponotranjil pri sporadičnem branju takih knjig, posebno če je njegova življenjska praksa neoporečna, kot pogosto menijo prizadeti starši. In če se take knjige, kot priporočajo didaktični strokovnjaki, berejo ob sprotne smiselno vodenem pogovoru o izzivih, ki jih ponuja določena vsebina.

Starši in nekateri drugi kurikularni bralci so se pri svojih ugovorih zvečine izkazali kot nebralci ali pa pristranski bralci spornih knjig. Njihovo branje ni literarno oz. večpomenski naravi literature ustrezno, pač pa iščejo v njih svojim nazorom ustrezne vzgojne usmeritve, meneč, da je otroke treba zaščititi pred soočenjem z nezaželeno drugačnostjo. To v literarni vedi velja za nepravno, zoženo branje oz. za instrumentalizacijo literature za utrjevanje »ideoloških ali nazorskih prepričanj«, saj

literatura ne daje zares konkretnih, enoumnih in jasnih navodil za delovanje, tudi ne za etično ravnanje ali etično držo. (Virk 2019: 68). Tako branje je naivno, in če bi literaturo brali tako, bi ravnali »podobno kot tisti policist, ki je med predstavo Hamleta skočil na oder in aretiral storilca.« (Virk 2019: 69) Poleg tega Furedi v knjigi *Moč branja* (2017) svari pred t. i. infantilizacijo bralca, saj so celo na univerzi zahteve po vnaprejšnjih opozorilih pred sprožilci vznemirjenja, »zaradi katerih bi občutili nelagodje in bili celo vznemirjeni ali pretreseni« (248). Infantilizirani bralec je nadomestil »krepkega bralca«, ki se zmore soočati s svetom (Furedi).

Kako torej ravnati pri literarni vzgoji, da bi se po eni strani izognili pretirani zaščiti oz. »infantilizaciji bralca«, po drugi pa ne spodbujali razburjenja kurikularnih bralcev, ki pozitivnim prizadevanjem bralne vzgoje prej škodijo kot koristijo – če odmislimo naporno polemiziranje namesto zbranega pedagoškega dela.

Odveč je pričakovati, da bi vsi bralci sprejeli bralne izzive ob knjigah, ki jih doživljajo na stopnji radikalne tujosti. To bi morali predpisovalci branja imeti pred očmi, ko od vseh bralcev pričakujejo določeno stopnjo kritičnega branja.

Brez upoštevanja tega dejstva so polemike skoraj neizogibne. So pa dvorezen meč. Po eni strani so morebitna dobra reklama za povečano prodajo knjige, po drugi pa dolgoročno, skozi nasprotovanje kurikularnih bralcev tudi škodijo bralni motivaciji, povzročajo skepso do branja (sodobne) literature.

Tem zaostritvam se je smiselno izogniti s premišljenim izbiranjem besedil za frontalno rabo in v funkciji preverjanja. Smiselno je izbirati za te namene besedila na stopnji strukturne kulturne tujosti. Bralcu na tej stopnji literarne zmožnosti je v takem primeru dosegljivo globinsko branje med vrsticami in kompleksno vrednotenje. Za navajanje bralcev na neprijetno, sprva celo boleče branje besedil na stopnji radikalne tujosti pa je bolj primerno interno branje pod vodstvom izkušenega mentorja. Pri teh besedilih šele postopno osmišljanje in interpretacija prinašata »razrešitev napetosti.« (Šlibar 2008: 24). To pa je dolgotrajen proces, zahteva veliko individualnega in skupinskega dela, temeljite učiteljeve priprave, ki niso pod pritiskom preverjanja oz. tekmovanja.

Branju problemskih knjig se torej ne kaže odpovedati, pač pa se ga lotevati premišljeno, postopoma, v ustreznih kurikularnih okoliščinah internega branja z učenci. Kakor tudi s hkratnim mentorjevim pogovorom s starši, ki jih nemara kaže celo povabiti, da se udeležijo kake ure takega branja. Na potrebno modrost kurikularnih organov, ki naj v pogovore o izbiranju vključuje tudi starše in učence, opozarja tudi ameriška avtorica Michelle Linford (2019), ki piše na podlagi izkušenj iz ZDA, kjer lokalni kurikularni organi dosežejo na leto začasno ali trajno prepoved več sto knjig, iz bojazni, da bi »infantilne bralce« vznemirile celo knjige literarne klasike, kot so *Veliki Gatsby*, *Zbogom orožje* ali *Dnevnik Ane Frank*.

Literatura in viri

Aleksander Bjelčevič, 2018: *Evangelij za pitbule – romaneskna obsodba spolnih zlorab. Otrok in knjiga* 45/101, 38–52.

Jiři Bezljaj, 2016: *Evangelij za pitbule*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Milena Mileva Blažič, 2018: Mestna knjižnica Ljubljana, zlate hruške in prevzemanje odgovornosti. *Sodobnost* 1–2, 184–186.

- Frank Furedi, 2016: *Zapravljeno. Zakaj šola ne izobražuje več*. Ljubljana: Založba Krtina.
- Frank Furedi, 2017: *Moč branja*. Ljubljana: Založba UMco.
- Ranka Ivelja, 2018: Evangelij za pitbule: odličan mladinski roman ali pornografija za mlade? *Dnevnik*, 28. jan. 2018. <https://www.dnevnik.si/1042799537/slovenija/evangelij-za-pitbule-odlicen-mladinski-roman-ali-pornografija-za-mlade->
- Peter Kolšek, 2018: Grenki okus zlate hruške. *Delo*, 23. jun. 2018. <https://www.delo.si/sobotna-priloga/grenki-okus-zlate-hruske/>
- Michelle Linford, 2019: School Censorship Appropriateness. <https://www.epik.org/wp-content/uploads/2019/09/School-Censorship-Appropriateness.pdf>
- Franci Koncilja, 2018: Bezlajeva knjiga Evangelij za pitbule spet buri duhove. *Časnik*, 8. jun. 2018. <https://www.casnik.si/evangelij-za-pitbule-buri-duhove/>
- Mojca Koren Lapajne, 2018: 9 razlogov, zakaj knjiga Evangelij za pitbule ni vredna nagrade Zlata hruška. <https://www.iskreni.net/9-razlogov-zakaj-knjiga-evangelij-za-pitbule-ni-vredna-nagrade-zlata-hruska/> (6. 3. 2018).
- Boža Krakar Vogel, 2020: *Didaktika književnosti pri pouku slovenščine*. Ljubljana: Rokus-Klett.
- Kritike staršev in Pobude za šolo po meri človeka nad izbiro knjig v šolah. *STA*, 21. okt. 2004. <https://www.sta.si/879388/kritike-starsev-in-pobude-za-solo-po-meri-cloveka-nad-izbiro-knjig-v-solah>
- Krščanski možje Slovenije, 2019: Opozorilo – neprimerna vsebina: Elvis Škorc, genialni štor. <https://www.krscanski-mozje.si/2019/11/10/opozorilo-elvis-skorc/>
- Literary framework for European teachers <http://www.literaryframework.eu> (dostop 8. 10. 2021).
- Valentina Plahuta Simčič, 2018: Evangelij za pitbule: Izpoved ranjene duše ali pornografija? *Delo*, 31. januar 2018. <https://old.delo.si/kultura/knjiga/evangelij-za-pitbule-izpoved-ranjene-duse-ali-pornografija.html>
- Andrej Predin, 2007: *Na zeleno vejo*. Ljubljana: Modrijan.
- Igor Saksida, 2004: Ob prispevku Izbor branja z napako ... V: *Kronika Slavističnega društva Slovenije št. 47* Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije.
- Igor Saksida, 2015: Kurikularni bralci, tabuji in cenzorske strategije (primer Cankarjevo tekmovanje). *Jezik in slovstvo*, 3–4, 105–114.
- Neva Šlibar, 2008: Sedmero tujosti literature –ali: O nelagodju v/ob literaturi. Literatura kot tujost, drugost in drugačnost. V: *Književnost v izobraževanju – cilji, vsebine, metode. Obdobja 25*. Boža Krakar Vogel (ur.). Filozofska fakulteta. Ljubljana.
- Barbara Tršan 2013: *Problemske teme in odzivi bralcev na spletnih forumih*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta. <https://repositorij.uni-lj.si/lzpisGradiiva.php?id=27051>
- Janja Vidmar, 1999: *Princeska z napako*. Ljubljana: Državna založba Slovenije
- Janja Vidmar, 2017: *Elvis Škorc, Genialni štor*. Ljubljana: Miš.
- Tomo Virk, 2019: Literatura, etika in pouk književnosti v gimnazijah. *Jezik in slovstvo* 1/2019, 65–72.
- Vzgoja*, revija za učitelje, vzgojitelje in starše, 2011, št. 52. Ljubljana: Društvo katoliških pedagogov Slovenije.

Gaja Kos

OŽINE IN ŠIRINE DOMAČE KRITIKE MLADINSKE KNJIŽEVNOSTI

Prispevek se bo pregledno sprehodil po krajini domače kritike mladinske književnosti. Poskušal bo razbiti mit o tem, da se medijski prostor oži in razmišljal o tem, kako bi se ga lahko še razširilo. Pogledal bo, kdo tovrstno kritiko piše in kdo jo piše na novo ter za koga, pa tudi, kdo v zadnjem času kritikom predstavlja »konkurenco«. Razmišljal bo o razmerju med pozitivnimi in negativnimi kritikami ter o izboru knjig, ki za kritiški pretres sploh pridejo v poštev. Nazadnje bo poskušal na primeru založbe Miš pogledati, kako/če nagrade, ki se jim prispevek prvenstveno sicer ne bo posvečal, a je izbor nominirancev in njihovo podeljevanje prav tako pomemben del vrednotenja vsakoletne produkcije, vplivajo na prodajo knjig.

The article represents a comprehensive survey of the landscape of domestic criticism of children's literature. Its aim is to break the myth of the media space getting ever narrower, as well as to reflect upon its possible expansion. The article focuses on the persons writing literary reviews, on those that are new in this field, on the addressees of these reviews, and also on the recent "competition" to the literary critics. It also reflects upon the relation between positive and negative reviews, as well as on the selection of books that are adequate for a critical evaluation. Lastly, by analyzing the case of the publishing house Miš, the paper tries to answer the question how/if at all awards – although not the primary topic of this article, but nevertheless an important part of the annual production's evaluation – impact book sale.

Kako se čim bolj pregledno sprehoditi po krajini domače kritike mladinske književnosti? Eden od možnih načinov bi bilo lahko podajanje odgovorov na najbolj pogosta vprašanja, s katerimi se srečujemo literarni kritiki, ob čemer je možno izpostaviti tako pozitivne plati področja kot tudi njegove pomanjkljivosti. V prispevku bom tako razmišljala o izboru knjig, ki za kritiški pretres sploh pridejo v poštev, o tem, kdo tovrstno kritiko piše ter za koga, o razmerju med pozitivnimi in negativnimi kritikami, na primeru konkretne založbe pa bom preverila, kako/če nagrade (izbor nominirancev in podeljevanje nagrad je seveda prav tako pomemben del vrednotenja sprotne produkcije) vplivajo na prodajo knjig. Namesto uvoda pa se bom ustavila ob trditvi, da se medijski prostor za objavo kritik oži.

Menim, da gre za frazo, ki se jo vrsto zadnjih let enostavno ponavlja, ne da bi kdo zares opravil natančnejši pregled mest objavljanja. Drži, da smo izgubili nekaj tiskanih medijev ali prostora v njih (verjetno najbolj odmevna je bila ukinitvev kritik

zunanjih kritikov v Književnih listih *Dela*, kamor pa so se na srečo vendarle vrnile), a ob tem pozabljamo, da je v zadnjih letih vzniknilo kar nekaj spletnih mest, ki redno objavljajo kritike, tudi kritike otroških in mladinskih knjig. To pomeni, da je treba izhodiščno trditev popraviti in reči, da se medijski prostor spreminja. Možnosti za objavljanje je trenutno dejansko celo več kot v preteklosti, je pa res, da imajo novi »prostori« nekoliko drugačno težo (novi spletni mediji seveda nimajo tradicije in ugleda, kot ju imata denimo reviji *Sodobnost* ali *Literatura* itd.) in da so (nekateri) honorarji resnično nizki, čeprav se je tudi to področje v zadnjem času nekoliko zreguliralo in je kritikam v nekaterih medijih zagotovljen minimalen predpisani honorar.

Literarni kritiki smo veseli tudi kritiških štipendij, nezanemarljivo pa je tudi dejstvo, da imamo v Sloveniji Društvo slovenskih literarnih kritikov (DSLK), torej stanovsko društvo, ki ga marsikatera druga država nima. Vse torej le ni tako črno, kot se včasih v zvezi s kritiškim področjem prikazuje, poleg tega menim, da je marsikatera možnost za prodor kritikov (in posledično mladinskih knjig) še neizkoriščena, seveda pa to terja nekaj proaktivnosti. V mislih imam utiranje poti v nove medije in publikacije; manj specializirane, bolj splošne, ali pa, po drugi strani, nišno naravnane, denimo v revije, ki se ukvarjajo s specifičnimi načini preživljanja prostega časa, v katerem se konec koncev najpogosteje najde tudi čas za knjigo. Seveda naivno ne mislim, da bo npr. revija o avtomobilih objavljala poglobljena kritiška besedila, nemara pa bi bili njeni bralci veseli kakšnega bralnega namiga, bodisi zase bodisi za svoje otroke, ki bi ga lahko priskrbel kak kritik. Interes med nekaterimi uredniki preverjeno obstaja. Tudi radio in televizija sta na področju mladinske književnosti (in njene promocije) slabo izkoriščena in tudi tu bi lahko svoje znanje in kakšno svežo idejo prispeval kateri od kritikov, priznam pa, da ne vem, s kakšnimi omejitvami se srečujejo področni uredniki. Kje pa so kritike otroških in mladinskih knjig že zdaj dokaj redno objavljene? In kje še utegnejo avtorji, uredniki, prevajalci itd. naleteti na zapise o kateri svojih knjig?

V tiskanih medijih je kritike otroških in mladinskih knjig moč najti v:

- reviji *Otrok in knjiga*
- reviji *Sodobnost*, ki ima edina temu namenjeno posebno, redno rubriko Mlada Sodobnost
- (zelo občasno) v reviji *Dialogi*
- v Književnih listih *Dela*
- t. i. anotacije, ki bi jih lahko poimenovali tudi mini kritike, najdemo v vsakoletnem *Priročniku za branje kakovostnih mladinskih knjig*

Na spletu:

- airbeletrina.si (letos je – zelo dobrodošlo – pokazala zanimanje tudi za kritiko otroških in mladinskih knjig)
- dobreknjige.si (v preteklem letu je DSLK sodelovalo s portalom in redno prispevalo tudi kritike otroških in mladinskih knjig; v letošnjem letu to žal ni bilo mogoče, vendar eni in drugi upamo na obuditev sodelovanja. Na portalu je sicer moč najti zapise o knjigah, ki jih prispevajo knjižničarji.)
- vrabecanarhist.eu (tudi tu naletimo na nekaj kritik s polja mladinske književnosti)
- ludliteratura.si (rubrika Trampolin)

- orbissensualimpictus.com (spletna platforma o slikanicah, ki jo ureja Larisa Javernik, na kateri je vrsta zapisov o slikanicah)
- blizjknjigi.si (portal Javne agencije za knjigo RS, ki pa ni več aktivno moderiran, zato ponuja predvsem bazo starejših kritik, tudi otroških in mladinskih knjig)

Predstavitve knjig v dnevnem časopisju:

- *Delo*
- *Dnevnik*
- *Večer*;
- v reviji *Bukla* in v nekaterih zelo splošnih revijah.

Predstavitve knjig v otroških in mladinskih revijah:

- revija *Ciciban* (v njej ima Boštjan Gorenc Pižama svojo »Bradno značko«, v kateri zelo sproščeno predstavlja in priporoča knjige)
- revija *Pil* (v njej Katja Stergar že vrsto let pripravlja rubriko Bralni grizljaj, edino, ki se obrača neposredno na najstnike!)

Ostali »pripomočki« pri iskanju (kakovostnih) knjig:

- Knjigometer (pripravlja ga Pionirska – Center za mladinsko književnost in knjižničarstvo in ga posodablja vsaka dva meseca, kar pomeni, da dokaj sproti odbira kakovostne knjige)
- Priporočilnica Bralne značke Slovenije

Bolj sodoben vir informacij o novo izdanih knjigah, tudi otroških in mladinskih, predstavljajo **knjižni blogerji**, npr.:

- bookknjiga.com (ureja ga Urška Bračko, ki pogosto piše o mladinskih in otroških knjigah)
- gospodicnaknjiga.si (avtorica Nina Prešern o omenjenih knjigah pogosto piše v rubriki Berem sinku, na njenem blogu pa je tudi seznam slovenskih knjižnih blogerjev; pregled pokaže, da jih kar nekaj vsaj občasno pobrska tudi po mladinski književnosti)

Zapise o otroških in mladinskih knjigah je torej moč najti na kar nekaj mestih – niso sicer vsi kritiški, čisto pozabljena pa na srečo mladinska književnost v medijih vendarle ni. V nadaljevanju se bom sprehodila med nekaj vprašanji, odgovori nanja pa bodo – upam – osvetlili področje oz. stanje kritike mladinske književnosti v domačem prostoru.

Kdo izbira?

Izbor knjig, ki pridejo v poštev za kritiški pretres je seveda stvar uredniške politike in ta je takšna, da urednik izbere največkrat prepusti kar kritiku. Revija *Sodobnost* je pravzaprav edina, kjer knjige v kritiško obravnavo predlaga področna urednica, sicer pa je običajno določena vsaj neka splošna usmeritev, ali naj bi se pisalo izključno o sloveniki ali lahko tudi o prevodnih knjigah, in seveda je zaželeno, da se piše o bolj ali manj aktualnih izidih.

Komu so kritike namenjene?

Praviloma so – kar je majhen paradoks – namenjene odraslemu bralcu (kritiki, ki se posvečamo mladinski književnosti, bomo morali vsekakor temeljito premisliti, kako in kje neposredno nagovoriti najstnike, torej skupino bralcev, ki jo po dostopnih podatkih nasploh najbolj izgubljam). Najpogosteje so natisnjene v revijah ali objavljene na spletnih mestih, ki predvidevajo nekoliko širši krog bralcev, pa tudi v dnevnem časopisju, kar pomeni, da kot svoje bralce predvidevajo odrasle, ki izbirajo ali svetujejo ali kupujejo knjige otrokom, in odrasle, ki se z mladinsko književnostjo ukvarjajo po službeni poti, hkrati pa imajo v mislih skoraj gotovo tudi urednika, založnika, avtorja, ilustratorja, oblikovalca, lektorja, prevajalca itd., skratka vse, ki so udeleženi v procesu nastajanja knjige in lahko prispevajo bodisi h kakovostni bodisi k pomanjkljivi celoti. Zaradi sistema štipendiranja, kandidiranja na razpisih ipd. smemo sklepati, da vsi omenjeni kritičkim zapisom o svojih knjigah tudi dejansko sledijo. Kar se tiče dosega posameznih mest objave, moje izkušnje kažejo, da so (še vedno) najbolj vidne kritike, objavljene v dnevnem časopisju.

Glede na to, da kritike zvečine torej ciljajo na razmeroma širok krog bralcev, bi se morale izogibati pretiranemu akademizmu in biti spisane v jasnem, razumljivem jeziku, nenazadnje tudi tako, da se dobro berejo (slednje se mi zdi za žanr literarne kritike izjemno pomembno), torej ne suhoparno in dolgočasno, pač pa živahno, pri čemer lahko stopajo tudi v dialog s samo knjigo (da npr. humorna knjiga dobi odmev v duhoviti kritiki ipd.); marsikateri kritik skozi leta pisanja razvije prepoznaven slog. Na že omenjenem blogu gospodicnaknjiga.si sem pred leti zasledila zapis, ki me je kar malo pozabaval:

Nismo literarni kritiki, zato naše zapise o prebranih knjigah razumeš. Nismo novinarji, zato v zapise ne prekopiramo le dveh citatov s platnice knjige, ampak ponudimo kaj več. Nismo influencerji v tipičnem razumevanju te nove besede, zato naših obrazov ne prepoznaš na ulici. Algoritmi nam sporočajo, da so naši IG računi dolgočasni za znoret.

Za nas je seveda zanimiv predvsem prvi stavek, ki predpostavlja, da kritiki pišemo nerazumljivo. Glede na svoje spremljanje kritičkih zapisov o mladinski književnosti bi zaključila, da to nikakor *ne* drži in le upam lahko, da takšno mnenje delijo tudi bralci kritik.

Je lažje pisati o slabih ali o dobrih knjigah?

Odgovor je preprost – enako lahko (ali težko) o enih ali o drugih, seveda pa je veliko bolj prijetno pisati o dobrih. Najtežje je pisati o povprečnih knjigah, pri katerih ni nič zares narobe ali zgrešeno, pa tudi popolnoma nič ne izstopa; ravno izstopanja v plus ali minus so namreč tista, ki dajejo piscu material in prostor za razmišljanje, navduševanje ali pač obup. Kadar imam sama vpliv na izbor knjig, se raje odločim za pisanje o dobrih ali vsaj solidnih knjigah, saj je prostor za kritiko omejen in se mi zdi vendarle pomembnejše kot ozaveščanje o obstoju nekakovostnih knjig, bralcem ponuditi ideje za kakovostno branje.

Je pa res, da predvsem v zvezi s slikanicami pogosto slišim, da je kakšen nekovosten primerek »luštna knjigica«; v resnici me takšna mnenja knjižnih laikov ne čudijo, saj se mora pri slikanicah (enako velja za ilustrirane knjige ali stripe) res

veliko elementov povezati v ubrano celoto in lahko privlačna ilustracija dejansko skoraj v celoti odvrne pozornost od slabe ali prazne vsebine, kaj šele od bolj drobnih, a nikakor nepomembnih »sestavnih delov«. Drži, da imamo na začetku besedilo in ilustracijo, a potem pride na vrsto oblikovanje, pogosto spregledana večšina, ki je večkrat prava umetnost. Skratka, eden od odgovorov, o čem je lažje ali težje pisati, bi bil lahko tudi tale: težje je pisati o slikanicah, ilustriranih knjigah in stripih kot o mladinskih romanih, saj mora kritik v precep vzeti veliko več elementov, poleg tega pa se večina kritikov srečuje s pomanjkljivim znanjem z likovnega področja, ob čemer se bom ustavila ob naslednjem vprašanju.

Kdo kritike sploh piše in kaj kritiki še počno glede na to, da se od kritike ne da živeti?

Razgled po kritikih mladinske književnosti pokaže, da so po izobrazbi zvečine komparativisti ali slovenisti, tudi diplomanti ali doktoranti katere od jezikovnih smeri, po statusu pa zvečine samozaposleni v kulturi, a so med njimi tudi univerzitetni profesorji; med slednjimi nekateri podpisujejo polnokrvne, slogovno izpiljene kritiške tekste, drugi pa bolj kritične analize književnih del, s čimer se znajdejo na meji kritiškega žanra. Samozaposleni kritiki so praviloma tudi v drugih vlogah, pogosto v uredniški, prevajalski, lektorski ipd., večkrat so tudi člani žirij, ki podeljujejo posamezne literarne nagrade.

Ob tem se seveda pokaže prvi problem, saj je marsikateri kritik, ki dela tudi kot urednik, omejen pri izbiri knjig, o katerih lahko nepristransko piše. Po drugi strani pa se prav kritiško in uredniško delo tudi lepo dopolnjujeta, saj ena in druga dejavnost, pridobljene izkušnje in natančno poznavanje procesa nastanka knjige kritiku/uredniku usmerjata fokus na detajle, ki bi mu morda sicer ušli in manj izkušenemu kritiku včasih tudi dejansko uidejo.

Kritiki pa se ne ločijo le po svojem »ozadju«, ki je torej lahko bodisi znanstveno bodisi pedagoško bodisi uredniško itd., pač pa seveda tudi po stažu – kritik začetnik ima nedvomno za seboj manj »kilometrine«, manjšo bazo znanja, manj pregleda nad opusi in nad tem, kaj je zares sveže in unikatno in kaj ne. Zato je toliko večji problem, da se s kritiko posamezniki praviloma prično ukvarjati zgodaj, že na sredi ali proti koncu študija, nato na področju vztrajajo še nekaj let, potem pa marsikdo iz kritiških vrst že izstopi; je pa res, da to v večji meri kot za kritike mladinske književnosti velja za kritike, ki se ukvarjajo s književnostjo za odrasle, kar pomeni, da smo prvi torej bolj vztrajni, kar je za področje vsekakor dobro.

Tretji problem, ki se nakazuje ob kritikah slikanic, ilustriranih knjig in stripov, je že omenjeno skoraj vedno prisotno pomanjkanje likovnega znanja (seveda so tudi v našem prostoru posamezniki, ki imajo tako likovno kot literarno znanje, a teh največkrat žal ne zanima kritika mladinske književnosti, za katero je med mladimi/študenti nasploh precej manj zanimanja kot za kritiko književnosti za odrasle). Zaslediti je mogoče primere tandemskega pisanja, torej združitve moči likovne in literarne pedagoginje, kar se zdi načeloma dobra rešitev, v praksi pa so takšna besedila lahko le nekoliko preveč dvodelna, kar pomeni, da tudi takšen model ni povsem optimalen. Seveda bi bilo odlično, če bi se ta manko lahko zapolnil oz. eliminiral s sistemsko rešitvijo, torej v okviru študija, a v tem trenutku si precej težko predstavljam takšno dopolnitev predmeta Literarna kritika na Oddelku za

primerjano književnost in literarno teorijo ljubljanske Filozofske fakultete. Morda kje drugje? V končni fazi je zaenkrat torej odvisno od posameznega kritika, kako aktiven je pri iskanju manjkajočega znanja; tu so spet v prednosti kritiki, ki so hkrati tudi v uredniški vlogi, saj vsakodnevno debatirajo z ilustratorji (ki so večkrat tudi univerzitetni predavatelji), oblikovalci ali uredniškimi kolegi, ki so dejavni na likovnem področju itn., kar pomeni, da imajo dostop do določenih informacij in znanj tako rekoč na doseg roke.

Podoben primer, kjer je moč zaznati določene primanjkljaje, je prevodna kritika. Pri prevodnih delih se kritike redkokdaj natančneje lotijo samega prevoda, za kar bi bili seveda najbolj poklicani kritiki, ki so hkrati sami prevajalci ali pač germanisti, anglisti itn. Ta manko zadnja vsaj nekoliko zapolnjuje Prevodni Pranger, ki vsako leto vključuje tudi eno kritično analizo prevoda otroške ali mladinske književnosti in poteka v obliki debate med t. i. selektorjem, prevajalcem, diskutantom in moderatorjem.

Ali nagrade/nominacije za nagrade vplivajo na prodajo knjig?

Že omenjena vloga žirantov, ki seveda prav tako opravljajo kritiško delo, nas za konec torej pripelje do literarnih nagrad in zgornjega vprašanja. Po neki naravni logiki bi sklepali, da nagrajena knjiga vsekakor zbudi dodatno pozornost in da je nagrada lahko dodatna ali nova motivacija za nakup. A že pred leti (mi) je dober poznavalec domačega in tujega založniškega trga razlagal, da v tujini to res drži, da torej praktično vsaka nagrada opazno pospeši prodajo, za naš prostor pa to, žal, ne velja oz. morda velja le v primeru nagrade kresnik, a tudi ne vedno. Ker je bilo govora izključno o področju književnosti za odrasle, me je zanimalo, kako je s tem pri nas v primeru otroških in mladinskih knjig. V ta namen sem preverila prodajne številke nekaj knjig, ki so izšle pri založbi Miš (kot primer sem jo izbrala, ker jo najbolje poznam) in so v zadnjih letih prejele najvišje literarne nagrade ali bile zanje nominirane: *Kjer veter spi* Damijana Šinigoja (desetnica 2021), *Timbukt, timbukt* Petra Svetine in Igorja Šinkovca (nagrada Kristine Brenkove 2020), *Skodelica kave* z ilustracijami Petra Škerla (nagrada Kristine Brenkove 2018), *Bo res vse v redu?* Cvetke Sokolov (nominacija za desetnico 2020), *Tri vrane s platane* Jureta Jakoba (nominacija za desetnico 2020) in *Babica za lahko noč* Vinka Möderndorferja (nominacija za večernico 2020). Žal podatki (tega mikromikrovzorca) kažejo, da omenjena trditev precej drži tudi za področje mladinske književnosti – nobena od omenjenih nagrad namreč ni prodala dodatnih izvodov knjig (izjema sta dve nominaciji, kjer je zaznati malenkosten porast), številke torej zvečine ostajajo podobne, kot so bile v mesecih pred razglasitvijo nominacij in nagrad. Odgovor na vprašanje, zakaj je tako, bi terjal novo razpravo, v okviru katere bi bilo seveda zanimivo izpeljati tudi temeljito raziskavo trga.

Zaključiti pa ne želim v pesimističnem duhu, pač pa z dejstvom, da od kar sem aktivna na kritičnem prizorišču, kar nanese dve desetletji, poslušam, kako je kritika v krizi; pa vendarle še kar obstaja in išče nove poti, da pride do glasu, zato verjamem, da bo to počela tudi v prihodnje.

Alenka Urh

KRITIKA IN VREDNOTENJE MLADINSKE KNJIŽEVNOSTI

Ko govorimo o kritiki in vrednotenju mladinski književnosti, moramo upoštevati vrsto vprašanj, povezanih s specifičnim, mladim naslovnikom, ki so v primeru kritike književnosti za odrasle bolj ali nanj irelevantna. Ob splošnih literarnoteoretskih kriterijih se kritika mladinske književnosti neizbežno ukvarja tudi s pedagoško-didaktičnim vidikom. Družba do mladinske književnosti goji določena pričakovanja, povezana z njeno sporočilnostjo, ki so v sklopu književnosti za odrasle izvzeta iz območja obravnave.

Glede na število mladinskih del, ki izidejo vsako leto, in glede na pomen, ki ga ima branje na razvoj otrokove bralne sposobnosti, etično-moralne presoje in mnogih drugih zmožnosti, je kritiki tega pomembnega korpusa besedil namenjene premalo pozornosti in medijskega prostora. Predvsem pa je velika večina recenzentskih zapisov namenjena odraslim naslovnikom, kar v osnovi implicira misel, da je naloga izkušenih bralcev, da posredujejo (kakovostno) književnost mladim. Pa vendar se kaže vprašati tudi, kako (in predvsem, kje) bi kritika mladinske književnosti lahko prišla nasproti svojemu pravemu naslovniku – mlademu bralcu, ki bo prej ali slej sam odločal o tem, kaj bo bral in ali bo sploh bral.

Talking about criticism and evaluation of children's literature, a number of issues should be taken into consideration, related to the specific nature of young readers, which are more or less irrelevant in the criticism of adult literature. Aside from the general literary-theoretical criteria, the criticism of children's literature also inevitably focuses on the pedagogical and didactic aspects. There are certain expectations in society related to the message of the children's literature's topics, which are not relevant when adult literature is discussed. With regard to the number of children's books published annually, and also with regard to the importance of reading for the progress of child's reading competence and many other competences, the literary criticism of this significant textual corpus is given too little attention and media space. Above all, most of the reviews are aimed at adult readers, thus implying the idea that experienced readers are supposed to supply children with (quality) literature. Nevertheless, the relevant question is, how (and especially where) children's literature criticism could approach its true consumer – a young reader, who will soon start deciding on his own what to read and whether to read at all.

Ko je leta 1884 izšel slavni roman *Prigode Huckleberryja Finna* Marka Twaina (oziroma Samuela Langhorna Clemensa), ga prva kritiška branja niso kovala v zvezde. Označili so ga kot »plehkega in za mladino škodljivega«, ena prvih kritik v časopisu *New York Times* je ocenila: »Težava gospoda Clemensa je, da nima občutka za spodobnost in bonton ... Celotna zadeva je naravnost žaljiva.« Kljub

temu je roman kasneje obveljal za enega najboljših pisateljevih romanov in enega največjih romanov ameriške književnosti, Huckelberry Fin in Tom Sawyer pa sta postala skorajda mitska arhetipa otroštva. Podobno so bila negativnih kritik deležna tudi nekatera druga dela, recimo *Varuh v rži* J. D. Salingerja, *Komu zvoní* Ernesta Hemingwaya ali *Veliki Gatsby* F. Scotta Fitzgeralda. To seveda ne pomeni nujno, da so se avtorji kritik iz takšnih ali drugačnih razlogov motili, ampak, da se je tekom časa uveljavilo drugačno branje, ki v delih najdeva dragocenosti, ki so v prvotnem kontekstu ostale skrite. Poleg tega se spreminja tudi samo pojmovanje otroštva, to namreč ni neka brezčasna kategorija, pač pa je družbeno (in ideološko) pogojena, zato se spreminja tudi ideja o tem, kaj je v kontekstu mladinske književnosti za otroke primerno in kaj ne.

Ko govorimo o kritiki in vrednotenju mladinski književnosti, moramo upoštevati vrsto vprašanj, povezanih s specifičnim, mladim naslovnikom, ki so v primeru kritike književnosti za odrasle bolj ali manj irelevantna. Ob splošnih literarnoteoretskih kriterijih se kritika mladinske književnosti neizbežno ukvarja tudi s pedagoško-didaktičnim vidikom, to pa počne v večji ali manjši meri, odvisno od posameznega kritika in njegovega strokovnega ozadja. Strokovnjaki, ki imajo pri svojem delu več stika z otroki ali študenti (torej s pedagoškim vidikom), se v kritikah navadno bolj osredotočajo na sprejemnika določenega mladinskega dela kot tisti, ki izhajamo pretežno iz komparativističnega modela – takšne so vsaj moje izkušnje tako s pisanjem kot tudi z urejanjem rubrike *Mlada Sodobnost*. Seveda pa niti v najbolj na besedilo osredotočenih kritikah sprejemnika ne moremo povsem izolirati iz bralnega doživljanja, ta je namreč vedno že vključen v razumevanje in interpretacijo prebranega.

Mladinska književnost s svojo specifično naravo kritiku nedvomno postavlja nekoliko drugačne izzive kot književnost za odrasle (pa čeprav se del loteva z enako metodo in pristopom), po drugi strani pa ravno nenehno ugotavljanje te drugačnosti samemu polju literarnega ustvarjanja za mlade ne dela usluge. Maria Nikolajeva denimo opozarja, da pretirano poudarjanje didaktičnega značaja mladinske književnosti poraja predsodke, ki utrujejo vtise o njeni preprostosti in enodimenzionalnosti ter mladinsko književnost postavljajo v podrejeni položaj.

Pa vendar, če sta ob izboru nagrajencev za nagrado ALMA, eno najpomembnejših nagrad na področju mladinske književnosti, kot glavna kriterija navedena presežna literarna kakovost in vključevanje ter zagovarjanje humanističnih vrednot, to med drugim pomeni, da družba do mladinske književnosti goji določena pričakovanja, povezana z njeno sporočilnostjo, ki so v sklopu književnosti za odrasle izvzeta iz območja obravnave oziroma ne predstavljajo temeljnih kriterijev za njeno vrednotenje. To pa ne pomeni, da morajo biti omenjene vrednote zastopane v obliki očitnega nauka – prej obratno, biti morajo (in v kakovostnem mladinskem delu tudi so) neopazno in organsko vključene v besedilo.

Presojanje o kakovosti knjig je odgovorna naloga, v ozadju katere je pogosto strah, da ne bi kakšni knjigi ali zgodbi delali krivice. Vrednotenje je vendarle tudi subjektivno dejanje, ki ni odvisno le od predmeta obravnave. Seveda obstajajo literarnoteoretske kategorije in estetski kriteriji, na osnovi katerih presojevalci vrednotijo, kljub temu pa je znaten del odvisen od bralčeve »notranje knjige« in njegovega izkušnjskega horizonta. Vsakdo namreč s seboj nosi malho svoje kolektivne in individualne zavesti, preteklosti, naroda in kulture; te malhe pač ne moremo pustiti

pred vrati zgodbe. Najverjetneje še najbolj drži trditev D. H. Lawrencea, da je literarna kritika le argumentiran in utemeljen opis občutja, ki ga je knjiga, o kateri piše, v kritiku vzbudila. Gre torej za bralni doživljaj, ki je do neke mere neujemljiv in neponovljiv.

Naloga kritika/kritičarke je bržkone, da poda subtilno interpretacijo dela, bralcu (kot sestavine kuharskega recepta) pokaže, s čim mu je med platnicami sploh postreženo in navede argumente (podkovane s teoretskim znanjem in preteklimi bralskimi izkušnjami), zakaj se mu neko delo zdi kakovostno. Del ustrezne kritičke drže je po mojem mnenju tudi ta, da glede svojih sodb ne vzbuja vtisa univerzalnosti, nezmotljivosti in brezprizivnosti. To je na neki način tudi samozaščitno vedenje, saj bi se pretenzije po nekakšni interpretativno-vrednotenjski avtoritativnosti lahko kaj hitro zazdele smešno prenapihnjene v luči ostalih kritičkih odzivov, če že ne tudi širšega zgodovinskega konteksta.

Ko govorimo o kultiviranju vseživljenjskih bralcev je ločevanje kakovostnega branja od nekakovostnega oziroma zrnja od plev vsekakor izjemnega pomena. Glede na število mladinskih del, ki izidejo vsako leto, in glede na pomen, ki ga ima branje na razvoj otrokove bralne sposobnosti, etično-moralne in estetske presoje ter mnogih drugih zmožnosti, je kritiki tega pomembnega korpusa besedil namenjene premalo medijske pozornosti. To ne pomeni nujno, da se prostor, namenjen kritiki (mladinske) književnosti radikalno krči, pač pa ga je preprosto že ves čas premalo (spričo količinsko izjemno bogate produkcije zadnjih let pa to postaja samo še bolj očitno). Poleg tega se da opaziti, da prostor za kritičko pisanje skozi leta ves čas migrira med tiskanimi mediji, spletnimi portali, specializiranimi (literarnimi) revijami, radiem, deloma tudi televizijo. Predvsem za slednjo lahko rečemo, da namenja knjigi, posebej otroški in mladinski, premalo pozornosti in samo upamo lahko, da se bo pred gostovanjem Slovenije kot častne gostje na dveh pomembnih mednarodnih knjižnih sejmih (v Bologni in Frankfurtu) to spremenilo. Posebej to velja za nacionalno televizijo, ki je vendarle soodgovorna za spodbujanje zanimanja za slovensko kulturo, med drugim tudi za knjigo. Seveda to predstavlja določene izzive na konceptualni ravni. Poiskati odgovor na vprašanje, kakšen format oddaje bi najbolj učinkovito nagovoril gledalce, najbrž ni nepremostljiva ovira.

Sicer pa te migracije med mediji kažejo tudi na to, da se literarna kritika vsaj v določeni meri prilagaja času in se pojavlja v novih, predvsem spletnih formatih. Gotovo pa svoje prispeva (po negativni plati) tudi splošna kriza tiskanih medijev, ki se ne kaže le v krčenju prostora za kritiko, temveč tudi prostora za številne druge vsebine. Ob rubriki *Mlada Sodobnost*, v sklopu katere kontinuirano objavimo po dva poglobljena kritička prispevka na mesec (kar je seveda zdaleč premalo, saj je na tak način odraslim bralcem revije predstavljenih zgolj deset knjig na leto; od približno tisoč izdanih mladinskih knjig na leto je to zelo majhen delež), reviji *Otrok in knjiga* ter občasnih recenzijah v časopisu *Delo* za kritiko mladinske književnosti v tiskanih publikacijah pravzaprav ni kaj dosti prostora. Od tega je velika večina recenzentskih zapisov namenjena odraslim naslovnikom, kar v osnovi implicira misel, da je naloga izkušenih bralcev, da posredujejo (kakovostno) književnost mladim. Pri tem se pokaže velik pomen raznih promotorjev branja, strokovno podkovanih učiteljev, bibliotekarjev in drugih kultivatorjev literarnoestetkega okusa. Pa vendar se kaže vprašati tudi, kako in kje bi kritika mladinske književnosti lahko prišla nasproti svojemu pravemu naslovniku – mlademu bralcu, ki bo prej ali slej sam odločal o tem, kaj bo bral in ali bo sploh bral.

Otroška in mladinska književnost sta sprejemniku neizbežno posredovana po ovinku, saj, prosto po Nikolajevi, obstaja neobhodna asimetrija v komunikaciji med avtorjem in bralcem – kompetence obeh so različne na spoznavni, izkušenski in jezikovni ravni. Podobno je s kritiškimi odzivi – pišemo jih poklicni bralci, ki se zavedamo ali vsaj dopuščamo možnost, da otroci knjige vrednotijo drugače kot odrasli. Težko je z gotovostjo predvideti, kaj bo všeč otrokom, dejstvo pa je, da smo bili vsi, ki smo vključeni v literarni sistem, nekoč otroci. Zato, kot meni avtor znanih fantazijskih romanov Philip Pullman, med nami in otroki ne more obstajati nepremostljiv prepad, kot tudi ne med književnostjo za odrasle in tisto za otroke.

Vsi, ki na tak ali drugačen način prispevamo k polju literarne kritike (mladinske) književnosti, se soočamo z vprašanjem, kako poskrbeti, da bodo kritike ne le dostopne, temveč tudi dejansko brane. Da bodo skratka prišle do širšega kroga naslovnikov. Literarna kritika je zaradi svoje publicistične narave in specifične snovi pravzaprav edino besedilo (z izjemo spremnih besed), kjer naključni bralec pride v stik s kritiškim mišljenjem in izvedenskim (torej ne zgolj promocijskim ali panoramsko-predstavitvenim) pisanjem o literaturi, z metaliterarnim razmislekom. Pa je to sploh pomembno ali bi brez težav shajali brez tega? Ali so ti zapisi pretežno zanimivi samo tistim, ki so že znotraj območja literarnega sistema, npr. samim avtorjem, urednikom, založnikom ...? Če vzamemo kritiško pisanje (in razne literarne nagrade) kot neke vrste smerokaz v kakovostno književnost, vendarle imajo nezanemarljivo vrednost, saj bralcu ne predstavijo le značilnosti, prednosti in morebitnih slabosti konkretne knjige, pač pa hkrati pokažejo, na kaj je ob branju dobro biti posebej pozoren. Naj uporabim primer ... recimo iz sveta športa, saj je to dejavnost, ki ji je, za razliko od knjige, namenjenega precej medijskega prostora: če nekaj časa spremljamo umetnostno drsanje, počasi začnemo razumeti ne le »pravila igre«, temveč tudi osnovne kriterije vrednotenja. Vemo, kaj je, recimo, *axel*, *salchow* ali *toe loop* in koliko točk kateri od skokov prinese. Seveda zato še ne bomo postali umetnostni drsalci, trenerji, sodniki ali kdo drug, ki je vključen v ustvarjanje aktualnega in zgodovinskega konteksta tega športa, vseeno pa smo seznanjeni s tem, kaj je pri zadevi pomembno. Če prenesemo analogijo na obravnavano temo – menim, da z branjem kritiških refleksij počasi sami postanemo pozorni na bistvene elemente, zaradi katerih je neko delo bolj ali manj kakovostno. To je v kontekstu mladinske književnosti še posebej pomembno, saj bi odrasli bralci kritik na tej osnovi mladim bralcem lažje priporočili kakovostne knjige. Matej Bogataj, literarni kritik z bržkone najdaljšim stažem pri nas, je v intervjuju s Tino Kozin hudomušno dejal, da je literarni kritik tudi varuh pravic potrošnika, kar pomeni, da bralca opozarja na bolj oziroma manj koristne bralne grizljaje. Da pa opravlja svojo funkcijo, mora biti kritika bralcem kar se da dostopna. S tem mislim tako dostopnost v dejanskem, fizičnem smislu, da torej čim več naključnih bralcev preko različnih medijev naleti na tovrstne zapise, kot tudi na to, da se zapise prilagodi mediju, formi in ciljni publiki. To ne pomeni, da bi morala kritika žrtvovati del svoje integritete, zato da bi osvojila bralce, vsekakor mora ostati na visokem nivoju kar se tiče sloga, argumentacije in interpretacije. Vseeno pa verjamem, da moramo kritiki/kritičarke znati v neki meri »(pre)brati svojo publiko v smislu, da ji nekoliko prilagodimo način pisanja, dolžino zapisov ipd.

Razni knjižni bloggerji imajo to prednost, da so se vzpostavili kot neki protipol pisanju, ki naj bi ga predstavljalo »učeno«, »hermetično zaprto« kritištvo. Bloggerji trdijo, in zagotovo je v teh trditvah vsaj kanček resnice (kar pa ni nujno v prid

blogerjem), da je njihovo pisanje bolj komunikativno, sproščeno in manj strokovno. Da skratka nagovarja običajnega bralca. Knjižni blog se torej zdi forma, ki je pisana na kožo sodobnemu času, literarna kritika pa naj bi bila del vase zaprtega »mehurčka«, kot je zaprtost v literarno sfero označil Vincent Sauer, eden od govornikov na simpoziju Umetnost kritike 2019. Dejstvo, da so t. i. poglobljene kritike objavljene izključno v literarnih revijah ter v najboljšem (in najbolj do naključnih bralcev segajočem) primeru na kulturnih straneh dnevnega časopisja, seveda ne pripomore k zaobrtnitvi takega vtisa. Se literarno kritištvo res premalo zaveda izzivov sodobnega časa in se jim premalo prilagaja? Je res preveč ločeno od sodobne realnosti?

Če naj literarna kritika (in zanimanje za branje na splošno) preživi, ni dovolj, da vedno znova navdušuje za branje že navdušene, ki se slej ko prej zadržujejo tudi po bolj odročnih krajih, namenjenih zapisom o knjigah, nujno mora nagovoriti širši krog potencialnih naslovnikov.

Menim, da bi se morali vsi, ki delujemo na tem področju, vprašati, kako bi lahko kritiški prostor odprli in približali sodobnim bralcem, ne da bi žrtvovali njegovo bistvo. Navsezadnje (sprotne) refleksije literarnih del ne kaže odpisati, pripravljajo namreč podlago za nadaljnjo kultivacijo z orodji literarne zgodovine in literarne teorije, kar ni nezanemarljiv prispevek. Književna kritika je pravzaprav način spremljanja besedil v zgodovino in že s te plati jo je vredno ohranjati.

LITERARNE DELAVNICE

Sabina Višček

BRALNI AVATAR: INTERAKTIVNO SPODBUJANJE BRANJA

V članku je predstavljen model bralnega avatarja, ki je v osnovi netipičen seznam za beleženje opravljene bralne značke, saj učenec z vsako prebrano knjigo sam ustvarja avatar, na koncu pa ga motivira k pisanju lastne pravljice. A možnosti, ki jih bralni avatar ponuja na področju spodbujanja bralne pismenosti oziroma razvijanja jezikovnih zmožnosti ter bogatenja književnih ciljev, je lahko še več.

The article presents a model of reading avatar, which, basically, is a kind of nontypical list for registering the performed reading badge tasks; with every book they read children create their own avatar, and are finally motivated to write their own fairytale. However, many more possibilities are offered in the field of promotion of reading literacy, language competence and richer diversity of reading plans.

Bralna značka

Bralna značka je vrsta kurikularnega branja (Krakar Vogel, 2016); gre za »branje v okvirih kurikula pri pouku in drugih organiziranih vzgojno izobraževalnih dejavnostih, ki se jih učenci udeležujejo prostovoljno, se pa pričakuje od njih dejavno sodelovanje, tako da izpolnjujejo zadane naloge.« (Prav tam, str. 7) Bralna značka ni predpisana z učnim načrtom, zato za učence tudi ni obvezna, mentorji branja pa jo lahko izvajajo na različne načine. B. Krakar Vogel navaja: »ponekod priznanje za bralno značko dobijo bralci, ki preberejo tri (tanke) knjige, drugod pa jih morajo prebrati pet. Prav tako so ponekod preverjani na zelo različne načine – glasno branje izbranih odlomkov iz besedila, recitiranje, uprizarjanje, kviz, debatne dejavnosti, drugod pa na hitro pred poukom, po njem ali vmes le »povedo bralno značko« (prav tam, str. 8) Avtorica tudi ugotavlja, da so zlati bralci, to je tisti, ki so brali vseh devet let v osnovni šoli, po dosežkih različni, a vsi prejmejo priznanje. V zadnjem času so zato razmišljanja v smeri, da bi mentorji bralne značke vendarle potrebovali nov (enotnejši) okvir za vse slovenske bralce, ki bi natančneje orisal zahtevnost bralne značke v smislu števila knjig ter tudi zahtevnosti besedil. Vsekakor bi morali okvirji stremeti k diferenciaciji ter upoštevati učence s posebnimi potrebami, učence priseljence pa tudi učence, ki zmorejo več. Ob številnih projektih za spodbujanje bralne kulture (eden uspešnejših je na primer Berimo z Rovko Črkolovko, glej: <https://bralnotekmovanje.si/>), v katerih učenci šole (čeprav prostovoljno) sodelujejo, ter glede na

šibko diferenciacijo bralnega gradiva in bralnih nalog prihaja do tega, da se nekateri nadarjeni oziroma zelo uspešni učenci (tudi na razredni stopnji) ne odločijo za opravljanje bralne značke. Učenec pri slovenščini dosega najboljše rezultate, odlično bere, a bralne značke ne opravlja. Na pogled je to dejstvo nenavadno, gotovo pa znak za opozorilo, da je nekaj v sistemu narobe, bodisi s preverjanjem bralne značke bodisi je (bralnih) projektov preveč in se mentorji med njimi ne znajdejo. Potreba po iskanju novih možnosti motiviranja mladih bralcev za bralno značko je že dolga. B. Golob je pred tridesetimi leti ob tridesetletnici obstoja bralne značke razmišljala o doseganju višje bralne kulture, ki je možna »samo s premišljenimi oblikami in metodami dela z bralci« (Golob, 1988, str. 48) in je zelo kritična do omejevanja bralne svobode in oblik dela z mladimi bralci. Kritično piše o šolah, ki izgubljajo bralce, ker »so bralcem knjige določene, branje pa je preverjano nespodbujajoče; da je dolgčas še večji, ostaja tak način dela v vseh razredih vsa leta do pike enak.« (Prav tam, str. 47)

Bralni avatar, ki ga bomo opisovali v nadaljevanju, se skuša čim bolj približati učenčevim interesom, ne da bi se pri tem zahtevnost »bralnega dogodka« (Saksida, 2015) znižala; pomembna je fizična podoba seznama, ki deluje motivacijsko. Učna snov, vrednote ali načela, ki se zdijo učitelju pomembne, so navadno v učilnici na vidnem mestu. Učitelj z izpostavljenimi sezname prebranih knjig posameznemu učencu, staršem in vsem obiskovalcem, ki vstopijo v razred, v prvi vrsti izraža naklonjenost dvigu bralne kulture: »Gre za razvoj bralnih navad, pa tudi za odnos do branja kot procesa in njegove vloge pri razvedrilu, pridobivanju znanja, razvoju posameznika itd.« (Haramija, 2017, str. 8), in tudi bralne pismenosti. Oba razloga sta dovolj tehtna, da učitelj sezname prebranih knjig ne vpisuje le v lastno beležko. Plakat ali mesto, ki izpostavlja bralno značko, pa ima poleg te še druge, prav tako bistvene, če ne kar nujne funkcije. Ne glede na to, ali učitelj v sezname lepi nalepke, vpisuje datume ali učenec barva polja, je redno izpolnjen seznam povratna informacija o številu prebranih knjig za učenca in starše. Čim bolj so načini beleženja bralne značke zanimivi in estetsko premišljeni, tem bolj pritegnejo učence. Zlasti vabljive so oprijemljive oblike beleženja, kot na primer zmaji z vrvico, na katere se pripenjajo pentljice, ali lokomotive, ki zbirajo vagoni. Oba primera konkretno, v obliki navpične ali vodoravne linije, ponazarjata učenčev napredek, poleg tega pa je za učenca to tudi svojevrstna nagrada, saj izdelek na koncu šolskega leta odnese domov. Najmlajšim je tak izdelek pogosto celo pomembnejši kot sama pohvala.

Izvajanja bralne značke v 1. razredu

Učenci imajo enkrat tedensko možnost, da pri interesni dejavnosti ure zanimivosti, ki jo vse šolsko leto vodimo razredničarke razredne stopnje, opravljajo bralno značko. Ure zanimivosti so v urniku za prvošolce 4. oziroma 5. šolsko uro. A urnik izvajanja bralne značke se po potrebi prilagodi, s čimer se prepreči preutrujenost učencev, predvsem poslušalcev, saj se zgodi, da se v enem dnevu zvrsti več učencev. Bistveno je, da učenci pripovedujejo vedno v času pouka.

Starše na prvem roditeljskem sestanku, ki poteka najkasneje v drugem tednu septembra, seznanimo z načinom izvajanja bralne značke ter s kriteriji. V aktivu prvih razredov smo dogovorjeni, da morajo vsi učenci za opravljeno bralno značko obnoviti tri umetnostna besedila (pri čemer lahko eno umetnostno besedilo zamenjajo z neumetnostnim) ter deklamirati pesem po svoji izbiri. Staršem povemo, da si

lahko izberejo tudi več knjig, če si otrok to želi. Obveščeni so o urniku obiskovanja knjižnice, ki poteka v času pouka enkrat tedensko.

Mentorjeva vloga pri vzgajanju (bodočega) bralca, ki bo kontinuirano nabiral bralne izkušnje in sčasoma postal vse bolj kritični bralec, je, da ne omejuje števila knjig, ki jih učenec lahko oziroma želi povedati za bralno značko. Čeprav je za učenca hiter zaključek *obvezne* bralne značke uspeh, ni spodbudno niti za učenca niti za učitelja, če na primer od decembra naprej (ali še prej) učenec ne posega več po knjigah, ki bi bile primerne za bralno značko. Prej opisani primeri beleženja prebranih knjig zato večino učencev spodbudijo k pripovedovanju, saj jih povsem legitimno in primerno motivirajo za 'tekmovanje' s samim s seboj, pa tudi s sošolci.

Od učencev pričakujemo samostojno pripovedovanje, seveda ob pomoči ilustracij v knjigi. Bralna značka je v tem pomenu dober način vaje v govornem nastopanju.

Bralni avatar

Na portalu Fran, ki vsebuje slovarje Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, je pojem avatar opredeljen z dvema točkama:

1. »živ., v hinduizmu utelešenje božanstva: Zanj milijoni po vsem svetu verjamejo, da je avatar.«
2. »rač. ikona, lik, ki predstavlja uporabnika računalniške igre, spletnega foruma: Nekateri uporabniki svojemu avatarju z grafičnim oblikovalnikom nadenejo podobo, ki je njihovo – po navadi nekoliko olepševalno – ogledalo
E ← agl. avatar ← stind. avatāra- 'inkarnacija', prvotneje 'sestop'«
(Fran, <http://www.fran.si/iskanje?View=1&Query=avatar>, 28. 7. 2018).

Z besedo avatar v računalniškem svetu označujemo junaka računalniške igre oziroma virtualne resničnosti, ki ga po svoji želji preoblikuje, lahko izboljša, ni pa nujno, igralec videoigre oziroma virtualne resničnosti. Igralec avatar oblikuje po svoji podobi oziroma ustvari čisto nov lik, v katerega se vživlja. Ravno možnost, da igralec lahko spreminja avatar, s tem ko mu doda nove predmete ali obleko, ki spremenijo način igre (na primer junak dobi zmožnost letenja), omogoča igralcu interaktivnost in s tem je doživetje igralne izkušnje bistveno bolj obogateno, kot če te možnosti ne bi imel.

Na osnovi ideje avatarja je bil oblikovan model bralnega avatarja, ki učencu omogoča interaktivno oblikovanje lastnega avatarja, a v fizični, ne elektronski obliki (tudi slednja možnost ni izključujoča, vendar zahteva ekipo z ustreznim računalniškim znanjem). Učenec bralni avatar ustvarja po svojih željah, kar ga lahko spodbudi k opravljanju bralne značke.

Predpriprava bralnega avatarja od učitelja zahteva nekaj časa, saj mora zbrati raznoliko slikovno gradivo. Pred začetkom bralne značke učenci pripravijo začetni avatar. To pomeni, da se na osnovno podlago narišejo (oziroma lahko narišejo tudi žival, robota oz. kaj drugega, če želijo igrati to vlogo). Učence je treba opozoriti, naj ne dodajo nobenih predmetov. Paziti je treba, da risba ni prevelika, da ostane dovolj prostora za lepljenje nalepk.

Učencem povemo, da si bodo za vsako prebrano knjigo iz posamezne kategorije inventarja lahko izbrali eno nalepko. Te kategorije so:

- čudežna napoji (za nevidnost, povečanje, pomanjšanje, letenje, moč, možnost preobrazbe v žival)
- čudežni predmeti (krila, leteča preproga, lonček kuhaj, čudežne škarjice, zdravilno jabolko ...)
- pravljичne osebe (muca Copatarica, maček Muri, čarovnica, mala pošast Mici, Peter Klepec, zvezdica Zaspanka ...)
- osebe (deček, deklica, gasilec ...)
- dobrine (denar, prstan, ščit, krona ...)
- živali (konj, delfin, dinozaver, pajek ...)
- orodje (vrv, žaga, kladivo ...)
- vozila (avto, letalo, ladja ...)

Ta inventar je izhodišče za končni cilj bralnega avatarja, to je pisanje lastne pravljice na osnovi zbranega gradiva, ki jo učenci preberejo svojim staršem kot zahvalo za vse prebrane pravljice. Brez tovrstnega doprinosa bi učenci zbirali le (še en) album s sličicami. Ideja je učence silno motivirala, zato so to pravljico označili kot posebno pravljico.

Sličice prilagajamo posameznemu razredu (v višjih razredih bi gotovo izbrali tudi lik Šnofija, kapitana Gatnika ...). Za večjo interaktivnost je smiselno dati učencem možnost izbire, da sami dodajo predloge za posamezne kategorije ali celo določijo novo (pravljično) kategorijo. Prvošolci so predlagali sličico *učiteljice, šopka rož, samoroga, čarobne palčke, brata in sestre*. Želje tretješolcev so bili že bolj kompleksne, v inventar so dodali *ljubezenski napoj, uspavalo, leteči dežnik, nihalo, ki hipnotizira, dvornega norčka, pirata, Petra Pana, traktor in bager*. Oblikovani seznam mora učitelj natisniti za vsakega učenca posebej. Zgoraj naštetih primeri obsegajo približno štiri A4 liste, kar učence zelo motivira, saj radi listajo in premišlujejo, kaj potrebujejo. Praktični preizkus rabe bralnega avatarja je pokazal, da ni smiselno omejiti vrstnega reda izbire, saj so na koncu tudi zaradi tega pravljice zelo raznovrstne. Eden od učencev je zbral le napoje, drugi je načrtoval nogometno pravljico (s sličicami nogometaša, zaklada, hitrega avtomobila, krone, letala), nekateri so si pogosteje izbirali živali. Deklica, ki je imela na začetku manjše težave z vključevanjem, je izbrala sličico prijateljice. Učenec, ki si je želel bratca, je izbral sličico brata. Učenci pri izboru niso bili obremenjeni z izbiri drugih sošolcev, pač pa so bili osredotočeni na svoje želje, čeprav so nekateri pravljico sproti spreminjali. Precej pogosto so posegali po književnih junakih. Najmanj zaželena je bila kategorija z orodjem. Tak način beleženja bralne značke ne zahteva zapisanih imen, saj učenci sebe takoj prepoznajo, s čimer je poskrbljeno tudi za varstvo osebnih podatkov.

Skrb, da bi učenec »bral« preveč rutinsko oziroma zgolj zaradi zunanje motivacije, je pri bralnem avatarju odveč, saj ima z vsako prebrano knjigo tudi obveznost. Omejijo jih (poleg mentorja) lahko tudi starši, če vidijo, da bi otrok bral zgolj zato, da bi zbral sličice. Učenci, ki vstopijo v prvi razred že opismenjeni, lahko pravljico sproti tudi pišejo.

Učenec/učenka pripoveduje bralno značko pred sošolci tako, da sedi na stolu ali pa stoji (kakor mu je bolj udobno). Po predstavitvi knjige učenec prejme kakšno vprašanje, s katerim se preveri poznavanje vsebine oziroma odziv na besedilo. Učenec/učenka je povedal/-a, kako se je počutil/-a. Vprašanja o knjigi so postavljali tudi poslušalci, predvsem takrat, ko je učenec/učenka pravljico povedal/-a doživeto. Po

pripovedovanju so sošolci komentirali, kaj je učenec/učenka naredil/-a zelo dobro in kaj naj naslednjič popravi. Tudi tu so učenci sami oblikovali kriterije govornega nastopanja. Pozorni so bili predvsem na naslednje elemente pripovedovanja: očesni stik, glasnost govorjenja, razločnost ter živost pripovedovanja in izbor knjige, kar se odraža v naslednjih komentarjih:

nisi nas gledal (drugič nas moraš več gledati), nisi preskakoval besed/besedila, meni je bilo všeč, ker nisi govoril čisto tako, kot je bilo v knjigi, tako dobro si povedala, da bi ti dal vse bralne značke, izbrala si zanimivo/smešno knjigo, moraš govoriti bolj naglas, ker te nisem slišal, govoril si razločno).

Nastopajoči učenec/ka se je vsakemu učencu za kakršno koli povratno informacijo, tudi če ni bila pohvala, zahvalil/-a, kar sprva ni bilo vsem enostavno. Občutek samokritičnosti se je praviloma višal. Učenci so zelo radi poslušali komentarje sošolcev. Ta del jim je bil tako pomemben, da so svoja mnenja izražali tudi med odmorom, saj enostavno vsi niso mogli biti vedno na vrsti. Redko kdaj se je zgodilo, da bi učenec predstavil neustrezno knjigo, saj so knjige tedensko izbirali v šolski knjižnici ob pomoči šolske knjižničarke in učiteljice. Poskrbljeno je bilo, da je učenec dobil knjigo, ki si jo je sam izbral. V primeru, da je bila izbrana knjiga prezahtevna ali premalo zahtevna, si je ob pogovoru izbral dodatno knjigo. Na ta način jim je bila onemogočena tekmovalnost, ki bi bila sama sebi namen. Učenci, ki so izbirali knjige tudi iz družinske ali mestne knjižnice, so praviloma že na začetku pripovedovali kakovostnejše, saj visoka družinska pismenost vpliva na otrokov kulturni kapital. Tovrstno branje bi lahko povezali z elementi formativnega spremljanja, zlasti z naslednjimi tremi strategijami: »razjasnitev, soudeležnost pri določanju in razumevanju namenov učenja in kriterijev za uspeh, zagotavljanje povratnih informacij (tudi od učenca k učitelju), ki učence premikajo naprej, aktiviranje učencev, da postanejo drug drugemu vir poučevanja.« (Holcar Brunauer, 2018 po William, 2013, str. 123) Učenci so od začetka vedeli, zakaj pripovedujejo pravljico in zakaj zbirajo sličice, sooblikovali so kriterije in si izmenjevali povratne informacije. Z opazovanjem so se veliko naučili drug od drugega.

Analiza pravljice

Pravljice, ki so nastale, so bile med seboj vsebinsko povsem različne. Nekatere so bile v celoti domišljjske, nekatere zelo realistične, pogosto je bilo prepletanje realnega in fantazijskega sveta, na kar je vplival predvsem izbor čudežnih predmetov. Razlikovale so se po številu povedi in ilustracij. Učenci, ki so napisali več vsebine, so ilustrirali v manjšem obsegu oziroma je bila ilustracija celo nadgradnja besedila. Število prebranih pravljic ni pokazatelj obsega pravljice, saj se je izkazalo, da nekateri zelo radi in uspešno pripovedujejo, vendar na koncu leta niso tako visoko opismenjeni. Nekateri so povedali manj knjig, a so napisali daljše zgodbe.

Pravljico z naslovom *Dogodivščine*, ki je bila ena izmed najboljših napisanih pravljic v razredu, je napisala prvošolka, stara 7 let.

Zoja in mala zvezdica **Zaspanka** šle sta po **malo pošast Mici**. Po poti so srečale **zlobnico**. Vzela je **napoj za povečanje in stroj za v prihodnost in letne čase**. A iznenada je prišla **čarovnica Berta**. Pričarala nam je gondolo. A na poti sem jaz Zoja skočila iz gondole in

poletela. Tako lepo je bilo, da sem zapela pesmico. Nekega dne je prišel tornado. Zdelo se mi je, da je to maslo zlobnice pajkovke. In prav sem to imela. To je bilo maslo zlobnice pajkovke. Otroci, ali veste, kdo pomaga zlobnici? Ne veste? **Netopir**. In čez nekaj časa nam je zlobnica ukradla **letečo preprogo**. Ojoj, kaj pa zdaj? Mici se je spomnila in zavpila **delfin**. Delfin se je prikazal. Delfin, vsi na krov, je zavpila Mici. O, moj bog. Skakali so v vodo tako, da je bilo lepo, ker smo tudi gore videli. Zlobnica nam je dala **strupene vrtnice**. Mici jih je prva povohala in Mici je zaspala. Moja **krila** so zdravilna. Zaprhutala sem in Mici je oživila. Ko sem zvečer brala sveto pismo, se je prikazala šatulja. A to ni bila navadna šatulja. To šatuljo sem povečala in videla problem in sem zakričala, zlobnica napada. Ojoj!

V pravljici, ki so jo učenci pisali med urami zanimivostmi oziroma tudi med poukom, če so opravili zadane naloge, je deklica uporabila vse elemente svojega avatarja (razen enega napoja). Pravljico je napisala in ilustrirala v roku dobrega tedna. Pri umestitvi elementov v pravljico je upoštevala medbesedilnost, saj mala pošast Mici ohranja svoje lastnosti, na primer radovednost. Neverjetno je, kako je prvošolka literarnim likom, ki imajo navadno v pravljicah točno določeno vlogo, pripisala ravno nasprotno karakteristike. Na eni strani je čarovnica dobra književna oseba z imenom, na drugi strani pa sta najmanjši bitji, prav nič neboljena pajkovka in netopir, načrtno hudobni osebi in tudi zelo iznajdljivi. Prav pajkovka je tista, ki uporabi napoj za povečanje, s čimer pravljica postane strašljiva. Deklica razmišlja izven okvirjev tudi pri predmetih, zlasti je to očitno pri strupenih vrtnicah, kot da bi hotela povedati, kako uničujoča je lahko (navidezna) lepota. Na drugi strani krila niso namenjena le premikanju, so celo zdravilna. Krila so hkrati edini element, ki ga ima deklica na sebi ves čas, čeprav tega na začetku ne vemo. Ob vsem tem je slog izražanja nadpovprečen. Deklica ni dosledno postavljala pike, kar je posledica osredotočenosti na samo zgodbo.

Bralni avatar: podlaga za nastanek pravljice in odlomek iz pravljice *Dogodivščine*, ki jo je napisala prvošolka

Sklepne misli

Izvajanje bralne značke v obliki bralnega avatarja ni trgovanje ali podkupovanje z nalepkami, saj so sličice le osnova za višji cilj, ki obsega tako bralno kulturo kot bralno pismenost. Izbor knjig temelji na diferenciaciji, odvisni od učenčevih zmoglosti. Možnost pripovedovanja premalo zahtevnega besedila je učencem onemogočena. Učenci z učnimi težavami so si izbrali manj zahtevno knjigo ali knjigo, ki so jo spoznali pri pouku. V ospredju je učenčev napredek. V celotnem procesu so učenci izjemno aktivni, sami pomagajo oblikovati bralni inventar, sodelujejo pri povratni informaciji o nastopu ter sestavljanju pravljice. To vpliva tudi na izjemno individualne izbore sličic ter vsebinsko in zahtevnostno raznolike pravljice oziroma zgodbe. Bralni avatar omogoča možnosti sprotih prilagoditev (na primer z dodajanjem novih sličic) ali z drugačnimi sličicami za učence, ki knjige sami preberejo (če mentor tako presodi). Pri učencih se razvija občutek za procesnost, saj uvidijo, da nekatere pravljice nastajajo dlje časa.

Idejo bralnega avatarja bi bilo mogoče uporabiti tudi na druge načine, na primer kot spodbudo za učence z nižjimi bralnimi in pisalnimi zmoglostmi, kjer bi ob določenem prebranem besedilu (ali odlomku) zbirali sličice s pomočjo prebranega besedila (tudi z upoštevanjem kraja in časa dogajanja, zapletov ...), na tej osnovi bi sproti zapisovali svoje (novo) besedilo. Še bolj nenavadno in zanimivo bi bilo ustvarjanje individualnega inventarja po prebrani pravljici. Ko bi učenec pravljico povedal, bi v prazne prostore inventarja narisal ključne stvari iz pravljice, kar pomeni, da bi otrok vnaprej analiziral pravljico z vidika dogajanja, pravljичnih oseb in predmetov ... Na tak način bi učenec dobil veliko proste izbire, motiviran bi bil za izbor knjig, saj bi iskal točno določeno besedilno prvino, predvsem pa bi se mu odpirale neizmerne možnosti za pisanje pravljice. V tem primeru bi bila lahko odprta tudi možnost za izmenjavo sličic, s čimer bi se okrepilo tudi sodelovanje med učenci.

Učenci so z bralnim avatarjem prebrali več knjig kot prejšnja leta. A ob vseh procesih, ki jih bralni avatar učencem (in mentorjem) ponuja, so številke povsem zanemarljive in nepomembne. Na koncu se zdi, da s(m)o dosegli enega najvišjih ciljev, ki ga ne bomo našli v učnem načrtu in ga imamo prevečkrat za samoumevna. Biti hvaležen tistim, ki nam berejo ter se z nami pogovarjajo. In takrat smo čisto sam svoj (bralni) avatar.

Viri in literatura

Boža Krakar Vogel, 2016: Oblike kurikularnega branja literature. *Otrok in knjiga* 43/95. 5–16.

Berta Golob, 1988: Branje za značko. *Jezik in slovstvo* 34/1–2. 47–48.

Dragica Haramija, Polona Vilar, 2017: Bralna kultura kot pomemben dejavnik razvoja bralne pismenosti. *Otrok in knjiga* 44/98. 5–16.

Leonida Novak (ur.), 2018: *Formativno spremljanje na razredni stopnji. Priročnik za učitelje*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Igor Saksida, 2015: Kurikularni bralci, tabuji in cenzorske strategije: (primer Cankarjevo tekmovanje). *Jezik in slovstvo* 60/3–4. 105–114.

Slovar slovenskega knjižnega jezika. <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=avatar> (Pridobljeno dne 28. 7. 2018)

JUBILEJNA VEČERNICA 2021

Večernica je nagrada za najboljše slovensko mladinsko literarno delo, ki jo v okviru vsakoletnega festivala OKO BESEDE podeljuje ČZP Večer. Žirija upošteva izvirna pesniška, prozna in dramska besedila za otroke in mladino v slovenskem jeziku, ki so v preteklem letu izšla (nosijo to letnico) v knjižni obliki pri kateri od založb ali v samozaložbi v RS ali v tujini (slovensko zamejstvo, slovensko izseljenstvo, drugo) in ki jih je založba ali avtor prijavil/a na razpis. Žirija ima pravico, da v izbor kandidirajočih literarnih del vključi neprijavljeno delo, če meni, da po svojih literarno-estetskih kvalitetah sodi vanj.

Nagrado sta leta 1996 ustanovila Podjetje za promocijo kulture FRANC-FRANC in revija *Otrok in knjiga* v sodelovanju s Časopisno-založniškim podjetjem Večer. Vsi trije so še zmeraj solastniki blagovne znamke večernica.

Žirija ima pet članov in se oblikuje tako, da po enega člana predlagajo ustanovitelji in solastniki nagrade: Društvo za humanistična vprašanja Argo (predlaga vrhunskega strokovnjaka za mladinsko književnost po splošno veljavnih merilih), revija *Otrok in knjiga* in ČZP Večer. V žiriji imata svojega predstavnika še Društvo slovenskih pisateljev in Zveza bibliotekarskih društev Slovenije v sodelovanju s Slovensko sekcijo IBBY (Mednarodna zveza za mladinsko književnost).

Letošnjo žirijo so sestavljali: dr. Dragica Haramija (predsednica), dr. Barbara Zorman, Darka Tancer-Kajnih, Melita Forstnerič Hajnšek, Alenka Urh. Žirija je najprej izbrala pet finalistov, ki so enakovredno kandidirali za večernico.

Nominirana dela:

Sebastijan Pregelj: *Vrnitev*, Miš založba

Barbara Gregorič Gorenc: *Negotove pesmi*, Mladinska knjiga

Borut Gombač: *Skrivnost lebdeče knjige*, Litera

Damijan Šinigoj: *Kjer veter spi*, Miš založba

Simona Semenič: *Skrivno društvo KRVZ*, Mladinska knjiga

UTEMELJITEV NAGRADE

Serija sedmih knjig Sebastijana Preglja *Zgodbe s konca kamene dobe* (prvi del 2016, zadnji del 2021) sodi v zgodovinski žanr slovenske mladinske daljše proze. Po tipologiji ustreza skupini besedil, ki upovedujejo prazgodovinsko resničnost (fakt) ter izmišljene literarne osebe in dogodke (fikcija). Književni čas je postavljen v obdobje mlajše kamene dobe, posamezni dogodki so povezani z letnimi časi. V zgodbah so upoštevana najnovejša spoznanja arheološke stroke, vsaka knjiga ima na koncu tudi dodatek s stvarnimi podatki in seznam uporabljenih virov. Vse dele

serije je ilustriral Jure Engelsberger, njegove ilustracije se navezujejo na zgodovinske predmete in arheološka odkritja, z realističnimi podobami in zemljevidi književnega prostora predstavljajo ilustracije avtentične prostore koliščarske kulture v mlajši kameni dobi.

Temeljni književni prostor zbirke je Ljubljansko barje in z njim povezana kultura kolišč. Ob tem so v zgodbah omenjene tudi vsakdanje stvari, na primer hrana, oblačila, oblikovanje glinenih izdelkov, predelava bakra, organiziranost kolišč, medosebni odnosi, verovanja in podobno. Književni liki imajo imena, ki so povezana z naravo, hkrati pa predstavljajo poudarjeno lastnost posameznika: rastlinska osebna imena (na primer Brin, Sončnica, Lilija), živalska lastna imena (Volk, Medved, Sinica), imena glede na zunanjo podobo literarnega lika (Črna, Golobradi) in osebna lastna imena glede na lastnosti literarnega lika (Drzna).

V pustolovskem delu zgodbe se književni prostor razširi na pokrajine, kjer poteka pot glavnih literarnih likov, Brina in Črne: Kras, obmorski kraji (sedanja Italija), pot čez gore in kolišča na (drugih) jezerih v sedanji Avstriji. Njuna pot, ki je sicer postavljena v realne geografske prostore, je hkrati tudi pot odrasčanja, saj sta v prvem delu stara devet let, v šestem delu pa sta skoraj že odrasla. Brina in Črno najprej veže radovednost, nato prijateljstvo, iz njega se rodi ljubezen. Pri tem ju vodi jasna sla po znanju, po spoznavanju sveta, vodi ju dvom, ki napoveduje novo dobo. Pustolovščine, v katere ju žene bodisi radovednost bodisi solidarnost, so vse bolj napete in vse resnejše, od bolj ali manj nedolžnega raziskovanja domačega kolišča k nevarn(ejš)im odpravam. Dojemanje sveta v občutljivem obdobju odrasčanja in medosebnih odnosov družine ter tesno prepletene skupnosti je sodobnemu bralcu obenem blizu in domače, hkrati pa z odmikom v svet prazgodovine bralca sooča z drugostjo in kulturno tujostjo, ki jo pogojuje neusmiljena izpostavljenost moči in milosti divjine.

Nagrajeni šesti del Zgodb s konca kamene dobe, *Vrnitev*, je s stališča pustolovske zgodbe vrh serije. Tudi tokrat se Pregelj izkaže za mojstrskega snovalca svojega narativnega platna. Brin in Črna sta preživela zimo na Rilčevem kolišču na Hodiškem jezeru (sedanja Avstrija). V sintetično zgradbo literarnega dela so spretno umeščeni retrospektivni deli, podani so skozi pripovedovanje o minulem ali drugačnem. Brin in Črna sta prebivalcem kolišča pripovedovala, kaj vse sta doživela na poti, tako se je ponovno potrdilo, da tisti, ki si upa in dopusti videti več, tudi več razume in sprejema. Na več mestih je poudarjeno, da ima pripovedovanje posebno moč, na primer: »Brin je pripovedoval tako živo, da so imeli občutek, kot bi se dogajalo pred njimi. Kaj pred njimi, imeli so občutek, da se dogaja njim, tu in zdaj!« (Pregelj 2020: 11) Kljub sprejetosti v skupnosti na Rilčevem kolišču sta se Črna in Brin odločila, da se bosta vrnila domov, na Barje, in na domačem jezeru postavila svoje kolišče. V informativnem dodatku (ta med drugim bistveno prispeva k presežni spoznavni vrednosti besedila) so razloženi štirje pojmi: o začetkih poljedelstva, kmetovanja in živinoreje ter o duhovnosti koliščarjev. V pustolovskem delu zgodbe je pomemben obred, povezan z ozvezdjem Severnega križa ali Laboda, ki ga izvajajo prebivalci kolišča na drugi strani Hodiškega jezera. Obred sproži ugrabitev Črne in Sinice, Brin in drugi z Rilčevega kolišča pa pogumno prestopijo nevidno mejo med koliščema, označuje jo starodavni hrast, in rešijo mladenki. Z Brinom in Črno se na Barje odpravijo še Sinica, Ber in Rigl, ki prinesejo s seboj nova semena (poljedelstvo) in drugačen način življenja (gojenje živali). Zgodba se zaključi z Brinovim pripovedovanjem o dogodivščinah na poti,

ki sta jo glavna literarna lika prehodila zaradi Piskačevih zgodb: »Tri malhe stvari, ki jih je tujec prinesel tik pred zimo, so pomenile tri malhe vprašanj. Veliko od tega, kar je povedal in pokazal, je bilo za nas novo. Na vse, kar smo ga vprašali, je imel odgovor. Imel pa sem občutek, da mu vsakdo od nas verjame le toliko, kolikor je pripravljen verjeti. Kar je bilo neznano, bi hoteli, da ostane neznano.« (Pregelj 2020: 87)

Vrnitev kot vrh serije o enem najzanimivejših zgodovinskih obdobjih na našem ozemlju s svojo napeto zgodbo in spretno posredovano spoznavno platjo vsekakor pomeni zanimivo bralsko pustolovščino, ki več kot uspešno nagovarja mlade bralce.

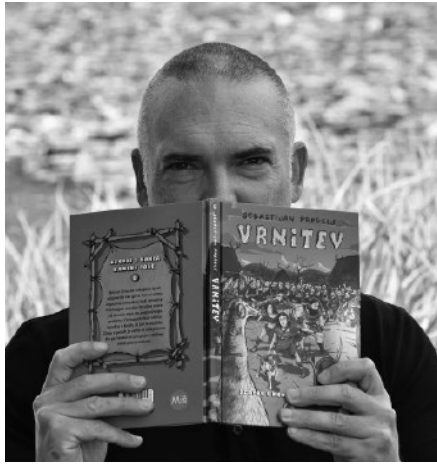
Dr. Dragica Haramija

Dosedanji nagrajenci

- 1997 – Tone Pavček za delo *Majnice in fulaste pesmi*
- 1998 – Desa Muck za delo *Lažniva Suzi*
- 1999 – Janja Vidmar za delo *Princeska z napako*
- 2000 – Polonca Kovač za delo *Kaja in njena družina*
- 2001 – Feri Lainšček za delo *Mislice*
- 2002 – Matjaž Pikalo za delo *Luža*
- 2003 – Marjana Moškrič za delo *Ledene magnolije*
- 2004 – Slavko Pregl za delo *Srebro iz modre špilje*
- 2005 – Igor Karlovšek za delo *Gimnazijec*
- 2006 – Dušan Dim za delo *Distorzija*
- 2007 – Irena Velikonja delo *Poletje na okenski polici* in Majda Koren za delo *Eva in kozel*
- 2008 – Ervin Fritz za delo *Vrane*
- 2009 – Janja Vidmar za delo *Pink*
- 2010 – Bina Štampe Žmavc za delo *Cesar in roža*
- 2011 – Mate Dolenc za delo *Maščevanje male ostrige*
- 2012 – Dim Zupan za delo *Hektor in zlata hruška*
- 2013 – Peter Svetina za delo *Ropotarna*
- 2014 – Vinko Möderndorfer za delo *Kot v filmu*
- 2015 – Vladimir P. Štefanec za delo *Sem punk čarovnica, debela lezbijka in ne maram vampov*
- 2016 – Peter Svetina za delo *Ko zorijo ježevci*
- 2017 – Peter Svetina za delo *Molitvice s stopnic*
- 2018 – Anja Štefan za delo *Drobtine iz mišje doline*
- 2019 – Andrej E. Skubic za delo *Babi nima več telefona*
- 2020 – Andrej Rozman Roza za delo *Rimuzine in črkolazen*

Tudi letos ponatiskujemo vse pogovore s finalisti za nagrado, ki so bili objavljeni v posebni prilogi *Večera* 17. septembra 2021.

SEBASTIJAN PREGELJ: »BREZ SPOMINA NAS NI«

Sebastijan Pregelj (foto: Bobo)

Črna in Brin se po šestih knjigah in še več pustolovščinah srečno vrneta na domače kolišče. Ali to pomeni, da ste zaključili serijo Zgodbe s konca kamene dobe?

Ne še. Jeseni izide sedmi, zadnji del serije. Črna in Brin se v šestem delu vrneta, a je na domačem jezeru precej drugače, kot je bilo ob njenem odhodu. Odnosi med rodovi so se poslabšali, celo zaostri. Poleg tega želita mlada človeka znanje, ki sta ga prinesla s seboj, koristno uporabiti.

Kaj je sprožilo začetek serije?

Želel sem napisati serijo, ki bi bila po eni strani dovolj napeta, da bi pritegnila fante, ki malo manj radi berejo, po drugi pa vsaj nekoliko poučna. Ker tudi pri pisanju za odrasle rad vključim manj znane dogodke iz preteklosti, se mi je utrnila ideja, da bi napisal zgodbo o ljudeh, ki so pred dobrimi pet tisoč leti živeli, kjer zdaj živimo mi. Edino večje delo, ki obravnava obdobje koliščarskih naselbin na Ljubljanskem barju, so Jalnovi Bobri. Kasneje so – z nekaj izjemami – koliščarji izginili iz knjig.

Celo v osnovnošolskih učbenikih se pojavijo zgolj mimogrede, po drugi strani pa so kolišča z Ljubljanskega barja na seznamu Unescove kulturne dediščine. Koliščarji bi si, že zaradi najstarejšega lesenega kolesa na svetu, zaslužili velik, sodoben muzej, ki bi pritegnil marsikoga iz množice tistih, ki vsako leto mimo Vrhnike potujejo proti morju. Vrhniska razstava Moja Ljubljana je sicer krasna, ampak glede na dediščino bi si predstavljal nekajkrat večji razstaveni prostor, ki bi vključeval izkustveni del, v katerem bi lahko obiskovalci sedli v kopijo drevaka, se sprehodili skozi kočo, pogledali v glinene posode, kaj se skriva v njih, napeli lok in podobno. Predvsem pa mislim, da bi moralo biti vse na enem mestu in ne v različnih muzejih, v različnih krajih.

Kot bi nas bilo malo sram in ne bi vedeli, kaj s tem

Vas je kot zgodovinarja po poklicu prazgodovina zanimala tudi sicer?

Nad dosežki ljudi v prazgodovini sem vedno znova navdušen, pa naj bo to poznavanje nebesnih teles, likovna umetnost ali obrt. Sicer pa je kultura koliščarjev malo bolj 'moja' tudi zato, ker z Ljubljanskega barja izvira del mojih prednikov. Ampak to ni bil poglobljen razlog. Zdelo se mi je, da so koliščarji po krivici spregledani. Vsi smo že slišali za poslikave v jami Lascaux. Kaj pa najstarejša piščal, najstarejše leseno kolo? Kot bi nas bilo malo sram in ne bi vedeli, kaj s tem. Pred mnogo leti sem bil na svetovnem turističnem sejmu v Londonu. Egipčani so imeli nad svojim razstavnim prostorom gromozanski napis, nekaj v smislu Dobrodošli v našem šestem tisočletju (no, zdaj so že v sedmem). Njih sem si edine zapomnil.

Koliščarji so torej »naši« tudi literarno. Skoraj moram sklepati, da so bili Bobri vaše priljubljeno branje. So bili?

Bobri so mi bili všeč, seveda. Ko sem začel pisati prvi del Zgodb s konca kamene dobe, sem jih še enkrat prebral, da bi se izognil morebitnim prevelikim podobnostim. Je pa razlika med Jalnom in menoj že v tem, da so od njegovih časov do danes arheologi odkrili marsikaj zanimivega, kar sem lahko vključil v zgodbo. V glavnem so to – z izjemo kolesa in piščali – komaj opazne podrobnosti, pa vendar zame dovolj pomembne, da so na trenutke vplivale na zgodbo.

Resnično življenje je bilo na meji resničnega

Vračanje v pokrajine preteklosti je v (mladinski) literaturi sicer popularno, ampak predvsem, če je tudi fantastično. Vas to v tem kontekstu ni mikalo?

Pravzaprav me ni. Ker poznamo preteklost precej slabo, je za večino vse, kar preberejo o na primer mlajši kameni dobi, novo. Resnično življenje samo je bilo – z naše perspektive – na meji resničnega. Bilo je daleč od dolgočasnega. Že samo preživetje je terjalo dobro poznavanje narave, veliko iznajdljivosti in drznosti pa seveda vztrajnosti. Potem pa si predstavljajte preskok iz kamene dobe v dobo kovin, ki se seveda ni zgodil čez noč! Pa trgovske poti, ki jih izpričujejo najdbe. (Menjalna) trgovina je potekala med obalo Jadranskega morja in notranjostjo današnje Evrope, kar dokazujejo številne najdbe. Ena od njih je kost morske ribe, ki so jo našli na Hočevarici (eno od kolišč na Ljubljanskem barju), školjke iz Istre pa so našli celo na Češkem. O živahni trgovini pričajo tudi predmeti iz kremenca in obsidiana, ki so jih našli več sto kilometrov od nahajališč. Na območju današnje Slovenije so našli kremen in obsidian z območja Monte Lessini (danes Naravni deželni park Lessinia) v severni Italiji, kar dokazuje povezavo z apeninskim področjem. Prav neverjetno!

V tem času se je vaš kolega Igor Karlovšek lotil še enega dela naše zgodovine, (pra)slovanskega, in s tem spomnil na še eno našo legendarno ubeseditev za generacije mladih, Pod svobodnim soncem. Mislite, da je to sovpadanje čisto naključje ali bi mu pripisali kak pomen? Rekel bi, da je naključje. Je pa zanimivo, da obe zbirki izhajata pri Miš založbi. Njim gre moja velika zahvala. Če vprašate mene, bi moralo biti še več zgodovinskih knjig za mlajše bralce, potem bi našo preteklost bolje poznali, kar bi bilo dobro tudi sicer. Še kako je pomembno vedeti, od kod prihajamo, kdo so bili naši predniki, pomembno je poznati njihova dejanja in ravnanja, četudi niso bila vselej takšna, kot bi si želeli. Nič zato. Spomin je pomemben. Brez spomina nas ni.

Jalen in Finžgar sta bila duhovnika

Kot zgodovinarja in kot literata vas sprašujem: sta naši mladinski zgodovinski klasiki za današnji čas že preveč »zgodovinski«? Za današnje mlade bralce preveč besedno ali nazorsko oddaljeni? In pa: kako zvesta sta bila dognanjem zgodovinske stroke Jalen in Finžgar?

Nisem strokovnjak, ki bi lahko podal oceno. Mislim pa, da sta oba omenjena avtorja pri svojem pisanju uporabila znanje, ki je bilo v tistem času na voljo. Verjetno ni zanemarljiv podatek, da sta bila oba tudi duhovnika. Kar zadeva podajanje zgodbe, besedili resda zvenita nekoliko arhaično in verjetno lažje nagovorita nas, ki smo ju brali kot otroci, kot današnje mlade bralce, saj se je svet v kratkem času zelo spremenil. Ampak to ne bi smela biti ovira. Saj Cankarjev jezik tudi zveni precej drugače kot današnji, pa nihče ne bo rekel, da ne nagovarja sedanjih bralcev.

Kaj pa je za vas pri fikcijski rekonstrukciji (pra)zgodovine najtežji del?

Drobci vsakdanjega življenja, ker je treba skoraj v celoti odmisлити vse, kar nas obdaja. Treba se je osredotočiti na bistvo, na temeljno. Bralec mora začutiti prvinskost. Tu sem se opiral med drugim tudi na občutke iz otroštva, počitnice na podeželju, tabornike in podobno.

V Vrnitvi dobimo mimogrede tudi le- gendo oziroma lekcijo o razdelitvi na poljedelce in lovce, sprejemanje oziroma udomačevanje psov, v zgodbo spravite figuralno posodo z Barja ... Te pouč- ne vsebine dobro, nenasilno vključite v zgodbo. So vam bile pri interpretaciji skromnih materialnih ostankov v pomoč že obstoječe interpretacije ali je tudi tu prišla prav vaša pisateljska domišljija?
Večinoma sem pisal na osnovi dognanj arheologov, interpretacij na osnovi ma- terialnih ostankov ni malo, seveda pa sem si lahko privoščil tudi precej pisa- teljske svobode. Kakorkoli, ko pišem za mlajše bralce, se mi zdi zelo pomemb- no, da tisto, kar napišem, drži. Ko sem vključil kaj, kar se ne bi moglo zgoditi, sem na to v dodatku tudi opozoril. Na primer v tretjem delu smo priča prihodu črede mamutov, ki jih v tistem času na našem območju že dolgo ni bilo več, meni pa so služili kot znanilci nove do- be. V dodatku sem žival opisal, povedal, da so skoraj popolno okostje mamuta našli na vznožju Kamniških Alp in da je ta žival živela pred približno 20.000 leti. Čreda mamutov v zgodbi je izmišljena in simbolizira prihod nove, bronaste dobe.

Je to, da morate ves čas razmišljati, kaj jim smete pripisati in česa ne, naporno?
Sploh ne. Super je.

Občutek imam, da ste iz knjige v knjigo bolj razmišljali o kontekstu, ki sicer ni preverljiv, zato pa toliko bolj spekula- tivno intriganten; kako se je oblikovala zavest, kako so dojemali pojave in katere

pojave so sploh dojemali, kako in kaj so lahko izrazili ... (»Tisti večer je v glavi premetaval besede, kot bi bili težki kam- ni. Nikakor se niso hotele zložiti tako, da bi bilo slišati prav.«)

Sprva so me zanimale čisto običajne situacije, vsakodnevnih izzivi, kasneje pa sem se želel prikrasti v njihove misli in občutja. Tako peljem tudi bralca, ki mu najprej orišem osnove, potem pa vse skupaj nadgrajujem. Vemo, da ljudem pred pet tisoč leti duhovnost ni bila tuja, vemo, da so se obračali v nebo. Poznali so zvezde, vedeli so, kako se premikajo po nebu. Predstavljam si, da so se tako kot mi spraševali, kje je človek, preden se rodi, in kam gre potem, ko umre. Bili so odlični opazovalci narave. Bili so tr- govci, ki so premagovali velike razdalje, udomačili so živali, prvi rudarji so za- čeli kopati rudo, ki so jo prvi metalurgi znali topiti in preoblikovati.

Čeprav res ne moremo vedeti, kakšne vrednote so vladale v tistem svetu, mla- dinska literatura, ki ta svet izpisuje, stavi na »humanistične vrednote«: plemenitost in pomoč proti egoističnemu boju za preživetje, ki je seveda bil močen ... Bi človeštvo preživelo, če bi vladal samo zakon močnejšega?

Ljudje so si morali v boju proti slabemu, pa naj bo to vsiljivec, ki vdre na njihovo ozemlje, ali naravna nesreča (in vse, kar je vmes), stati ob strani in si zaupati. Zaveznitva in sodelovanje so zgrajena na iskrenosti, od tega morajo imeti vsi vključeni korist. Ko ni tako, zaveznitvo razpade. Mislim, da v preteklosti ni mo- glo biti dosti drugače.

Govoriva torej o seriji, ki pripoveduje o razburljivi poti dveh mladih ljudi, ki sta hotela vedeti, kaj je onstran mej znanega sveta. Domači se strašno čudijo, ko jim povesta, kaj ju je pravzaprav gnalo od doma – radovednost. Bi nasploh rekli, da je radovednost gibalo zgodovine?

Brez dvoma. Človeštvo se premika zaradi radovednih posameznikov, ki imajo moč in pogum, da presegajo meje, ki veliko večino ustavijo. Gre za izstopajoče osebe, ki si upajo misliti in ravnati drugače in so pripravljene to drugačnost plačati – ne glede na ceno. Seveda zgodbe teh posameznikov niso vedno samo velike in uspešne, posebno zato, ker so pred svojim časom, po drugi strani pa se številni poskusi izjalovijo. Navadno si uspehe zapomnimo, neuspehe, ki spremeljajo poskuse, pa pozabimo.

Opažam, da mladi veliko vejo, stvari jih zanimajo

Po Cobissu sodeč, je zanimanje otrok za vaše kamenodobne zgodbe res veliko, Knjižnica Otona Župančiča ima 36 izvodov Vrnitve, Mariborska knjižnica 19 ... Najbrž ste imeli s knjigami tudi precej nastopov. Kako jih berejo mladi?

Prvi del zgodb, Deček Brin na domačem kolišču, je bil v preteklem šolskem letu vključen v tekmovanje v znanju slovenščine za Cankarjevo priznanje za četrte in pete razrede osnovnih šol. To je pripomoglo k še večji prepoznavnosti serije. Žal nas je ustavila korona kriza, tako da sem imel manj nastopov v živo, kot bi jih imel sicer. Nekaj smo jih nadomestili s spletnimi nastopi, ki so bili zanimiva izkušnja, vsekakor boljše kot nič. Konec šolskega leta so se omejitve nekoliko sprostile in od takrat sem imel spet nekaj gostovanj. Opažam, da mladi veliko vejo, stvari jih zanimajo. Vprašanje pa je, kdo in kako jih spodbuja. Je te spodbude dovolj, znamo zvedavost nagraditi ali skušamo otroke čim hitreje ukalupiti? Kot avtor sem bil vesel, ko sem spoznal mlade bralce, ki so prebrali vse knjige iz serije. Takšne je še zlasti zanimalo, kako gre zgodba naprej. Punce pa tudi, ali ostaneta Brin in Črna prijateljca ali sta na koncu še kaj več.

Kakšni bralci so mladi? Vas skrbi izgubljanje bralcev? Vas skrbi, da mladi ne bi več bili iskalci novih svetov in poti?

Kot rečeno, mladi so sami po sebi radovedni. Pomembno je, da znamo to spodbujati. Njihova življenja so polna motilcev, pametni telefoni ponujajo instantna zadovoljstva, in če jih ne znamo usmeriti drugam, bodo tam ostali. Dražljaji so pač močnejši. Moramo pa se zavedati tudi, da širjenje obzorja ni (samo) stvar (šolskega) sistema, je stvar staršev, družine, skupnosti. Vse prevečkrat imam občutek, da so dosežki, o katerih se piše, plod prizadevanj predanih posameznikov, ki jim, če sovpada s predvolilno kampanjo, predsednik pripne značko in stisne roko. Ampak ne gre za to. Če mladih ne bomo naučili razmišljati, se nam slabo piše. Mlade moramo spodbujati, da imajo mnenje, ki ga znajo utemeljiti, hkrati pa jih moramo naučiti tudi poslušanja in spoštovanja drugih in drugačnih. To pa ni enostavno.

Če ste zapustili koliščarje, kam greste zdaj?

Selim se v drugo polovico sedemnajstega stoletja.

Petra Vidali

BORUT GOMBAČ: »VZNEMIRI ME MAGNETIZEM DETAJLA«

Vaše pravljice v knjigi Skrivnost lebdeče knjige so zelo posebne in drugačne. Nič ni tako, kot se zdi, kot bi bilo pričakovano in običajno. Protagonisti so nekonvencionalni, kot iz nekih drugih svetov vzeti. Kako ste snovali vso to »drugačnost«? Vem, da znate tenko prisluhniti skritim in spregledanim vzgibom v okoličini in v Skrivnosti lebdeče knjige je to še

posebno izrazito. »Tisto tankočutno uho znotraj knjižnih platnic, ki zaradi svoje globine ne sliši le tega, kar želi slišati že vnaprej,« ste rekli nekje.

Zmeraj poskušam pisati na poseben oziroma drugačen način. Ampak – ali ni težnja po samosvojesti že v osnovi vsebovana prav v vsaki kolikor toliko izraziti avtorski pisavi? Sprašujem se tudi, ali so protagonisti moje knjige res tako nekonvencionalni, kot se morda zdi na prvi pogled. Prepričan sem, da je okoli nas veliko gospodov, kot je plešasti in debelušni Jože, brezdomk, kot je Teja, pa družin, kot je na primer Dolinškova. In tudi junake v podobi predmetov, rastlin ali živali bi lahko zlahka srečali v naši sosesčini – če bi si jih seveda zamislili v človeški podobi. Bi pa bilo vsekakor veliko težje srečati debelušneža, ki s sobnim kolesom frči po zraku, drevo, ki lomasti po mestu, ali pa na primer avtomobil, ki zna mukati. V preteklih intervjujih sem v odgovorih na vprašanje, zakaj predmeti v mojih pesmih za mlade lahko tako spontano oživijo, razpredal o tem, da morda zato, ker jim ves čas kar se da tankočutno prisluškujem. In potem pač v nekem trenutku v svojem skitem jeziku spregovorijo kar sami. Verjetno gre tudi pri pravljičah za nekaj podobnega. Se pravi za skrbno in predvsem radovedno prisluškovanje svetu okoli sebe. Nekonvencionalno je torej to, kar se vsakdanježem v mojih pravljičah prav zaradi tovrstnega prisluškovanja dogaja. Nehoteni paradoks, ki ga pri tem opažam (takole iz varne razdalje že napisanega), pa se pogosto skriva v tem, da so junaki v trenutku svojih nenavadnih dogodivščin hkrati najmanj to, kar naj bi bili v očeh drugih, in najbolj to, kar je nekje v podtalju srčika njihovega jaza.

Imate občutek za subtilnosti, nianse, drobce, ki so v današnjem pobesnelem vrvenju in šumenju še posebno dragoceni. V Skrivnosti lebdeče knjige ste tudi

izjemno empatični, z milino pristopate do obstrancev, drugačnih, takih, ki se jim godijo družbene in intimne krivice. Taki so skoraj vsi v knjigi, od gospoda Jožeta s plešo, podbradki, nogami na o, a prelepimi očmi in barvi jutranjega neba, do okostnjaka Stanka, knjižničarja Tihomirja, ki ima težave z lebdečo knjigo ... Torej, od kod so se vzeli taki – drugačni in bili deležni pisateljske miline in topline?

Verjetno je to povezano z nekaterimi mojimi značajskimi potezami. V mikrokozmosu sem od nekdaj z velikim čudenjem in spoštovanjem odkrival makrokozmos, v vsakdanjosti nevsakdanjost. Že kot otrok sem lahko ure in ure opazoval kvadratni decimeter travnika, madež na steni, žarek svetlobe, ki prodira skozi žaluzije ... Prisluškoval sem zvenu predmetov, besed, se čudil neskončni moči zaznavanja ali zanimivi miselni strukturi ... Takšno konzumiranje sveta, ki vključuje tudi stalno preizpraševanje na videz zanesljivih in ustoličenih dejstev, je za pišočega neke vrste prednost, lahko pa je tudi nevarna hamletovska zavora. Kadar je hkratnih vtisov preveč ali pa oddajajo premočno svetlobo, se namreč kot pisec zmedem in izgubim. Kar sem napisal dobrega, je bilo praviloma spodbujeno z na videz nepomembnimi, bolj ali manj naključnimi detajli. Seveda še kako zaznavam socialne in druge krivice, ki jih v današnjem času žal ne manjka, toda nikoli se ne lotim svojega pisanja z namenom 'razkrinkavanja le-teh'. Kadarkoli sem se hotel svoje literature lotiti programsko oziroma s prstom pokazati na nekaj, kar ni prav, je moj poskus izpadel primitivno in obupno slabo. Na ta način preprosto ne znam pisati. Če je magnetizem detajla, ki me literarno vznemiri, dovolj močan, tako ali tako priključijo zgodbo z junaki in antijunaki vred. In nikakor ni nujno, da (p)ostane vzgib, ki je do zgodbe pripeljal, tudi njen uvodni

motiv, središče ali sidrišče. Ker pa so moje pravljice praviloma umeščene v sedanost, se seveda njihovi protagonisti, če so le prikazani dovolj plastično, tako ali drugače morajo soočati s problemi današnjega časa.

Borut Gombač (foto: Igor Napast)

Prevladujoča je ljubezen

Tudi v nominirani knjigi pravljic Velike oči male budilke iz 2005. ste se ukvarjali s tolerantnostjo, odnosom do drugačnih. Ta tema vas očitno vznemirja skozi čas. Če se junaki mojih knjig toliko srečujejo s tovrstno problematiko, to pač žal pomeni, da je dandanes tematika še vedno aktualna. Toda to je bolj stvar branja in interpretacije kot samega ustvarjalnega procesa. Zelo možno je tudi, da bi bila določena problematika, ki se pojavlja v knjigi, v kakšnih drugih časih interpretirana nekoliko drugače. Sploh pa se mi zdi, da se ob problemih, kot je netolerantnost do drugačnih, v mojih pravljicah prepletajo tudi številne druge tematike. Če pa bi že moral izpostaviti prevladujočo temo Skrivnosti lebdeče knjige, je to najverjetneje ljubezen v vsej svoji čudežni večplastnosti.

Z ekspresivnim jezikom prepletate svetlo in temno, realno in fiktivno. Nenehno presenečate, razpirate čisto nove, nenađejane prostore, kotičke naše imaginacije in stvarnosti. Mladinske knjige so si

danes kar preveč podobne, predvidljive, se vam ne zdi? Ali pa komercialno naravnane, za vsako ceno tabujske teme pa hitri in ceneni učinki, trivialni ...

V osnovi poskušam določeno situacijo ali lik prikazati ne le s čim bolj skrbno izbranimi detajli, ampak tudi z različnimi pogledi in osvetlitvami. Če bi recimo kamen ob cesti gledali le od daleč, ne bi imeli pojma o njegovi temperaturi, trdoti in teži. Če bi si ga ogledali še z druge strani, ga potežkali z dlanjo, zakotalili po hribu, položili na železniški tir, vrgli v vodo itd., pa bi se nam njegovo notranje življenje že jasneje izpisalo. Z zasuki in nevsakdanjimi obrati, ki pa v moji literaturi kljub tej zelo tehnicistični razlagi v glavnem temeljijo na intuiciji, se trudim narediti nek lik ali temo bolj otipljivo, plastično. Pri tem seveda pomagata tudi humorna (kdaj tudi črnohumorna) relativizacija dogajanja in za moje pisanje tako značilna domišljajska nadgradnja realnosti. Svojo pozicijo in podobo na gladini pač lahko najbolj plastično zaznaš s pogledom iznad ali izpod nje. Ko pa junaki zaživijo dovolj polnokrvno, sem nad njihovimi dejanji in idejami velikokrat presenečen tudi sam.

Res je, tudi mene včasih v kakšni knjigarni šokira poplava takšnih ali drugačnih kičastih slikanic, ki so pogosto enostavno prenesene iz plehkkih televizijskih risank ali računalniških iger. Tukaj so tudi knjige pišočih mojstrov vsečnosti, sladkih ali heroičnih prikupovanj, potrošniško komercialnih prilagajanj in podobno. Po drugi strani pa je morda vsaj deloma pozitivno že to, da dandanes otroci sploh kaj berejo. Morda pa si kdo od njih, naveličan instant rešitev, sčasoma zaželi tudi kvalitetnejše literature.

Kar se tiče tabujev ... ne bi bilo dobro, če bi tako imenovana tabujska literatura postala sama po sebi sinonim dobre mladinske literature. Res je, da je zadnja leta postala nekako modna. S tem ni nič narobe, seveda le pod pogojem,

da je problematika prikazana literarno prepričljivo. Dobra tabujska literatura po mojem mnenju tabujev ne bo le detektirala, ampak jih bo slej ko prej tudi izbri-sala. Literatura s šibko izrazno močjo, ki sicer pogumno obravnava določeno tabuirano temo, pa lahko preseganju te naredi več škode kot koristi.

Nikoli niste močno ali moteče vzgojni, didaktični, pokroviteljski – ob ranljivosti protagonistov kažete tudi svojo, pisateljsko ranljivost. Niste vsevedni pripovedovalec, ki bi imel vse do kraja v oblasti?
Že kot otrok in najstnik sem zelo hitro prepoznal, kdaj me je kak avtor hotel vzgajati. Problem takšnih knjig in tudi vzgoje nasploh je seveda posploševanje. V določenem obdobju svojega otroštva sem bil zelo dober šahist prav zato, ker sem prepoznal nasprotnikove poteze. V mojih najboljših šahovskih časih me je, če odmislim težave s koncentracijo in pomanjkljivo poznavanje šahovske teorije, premagal le tisti, čigar poteze so bile dovolj samosvoje in so upoštevale tudi nasprotnikovo samosvojost. In prav knjige, ki so mi omogočale tovrstne relacije, sem imel najraje. Sicer pa mislim, da zame še vedno velja to, kar sem pred desetletji povedal v enem izmed svojih prvih intervjujev: 'Pesem (ali pravljico) začnem pisati sam, in če sem pri tem dovolj dober in ji vdahnem dovolj življenja, v nekem trenutku sama prevzame pobudo in začne pisati mene oziroma mi pripovedovati nekaj, kar o svetu in o sebi sicer ne bi zvedel nikoli.'

Pol svojega življenja v knjižnici

Vztrajate pri terminu pravljica, kajne? Danes je vse zgodba. Predmeti in pojmi v vaših pravljicah so zmeraj v aktivnem odnosu z junaki, praviloma so v sebi in navzven osvobojeni mehanske ali statične funkcionalnosti. Ampak spet nekako samodejno se vse to dogaja, kajne?

Nisem toliko literarnoteoretsko podkovan, da bi natančno ločil razliko med pravljico in zgodbo, zato se morda motim. Toda če je po SSKJ-ju pravljica definirana kot 'literarna pripoved, v kateri se dogajajo neverjetne, samo v domišljiji mogoče stvari', in zgodba kot nekaj, 'kar kdo pripoveduje o resničnih ali izmišljenih dogodkih', mi je seveda termin pravljica veliko bliže.

Svoje dolgoletne bibliotekarske izkušnje ste prelili v to knjigo. Knjižnica je redko prizorišče v slovenskih mladinskih delih, kljub temu da ste mnogi bibliotekarji in bibliotekarke zlasti mladinski pisatelji.

Kot knjižničar seveda pogosto izposojam knjige. Ampak knjige so zelo samo-svoja bitja. Ne dajo se kar tako ukrotiti, zato si kakšna malo bolj posebna ne dovoli, da bi jaz izposodil njo, ampak si ona izposodi mene oziroma moje ime, priimek, pesmi ali pravljice. In to ne za nekaj tednov, ampak za zmeraj. Glede na to, da sem in bom v knjižnici preživel skoraj pol svojega življenja, bi bilo zelo nenavadno, če se kakšen knjižnični motiv ne bi preselil tudi v mojo literaturo. Zanimivo pa je, da se kdaj zgodi tudi obratno. Kadar moji sodelavci v knjižnici iščejo knjigo, ki bi morala biti na knjižni polici, pa je tam ni, rečejo: 'Ah, to je gotovo tista Borutova lebdeča knjiga!' Pa tudi okostnjaka v anatomski sobi knjižnice sta, kot pravijo, zelo zadovoljna s svojima imenoma Stanko in Stanka.

Ste brali svoje sofinaliste? Kaj menite o beri? Ker ste v redni službi, si lahko privoščite, da izdajate knjige na daljše roke in ne štancate. Privilegij, kajne?

Prebral sem vse svoje sofinaliste in pri tem zelo užival. Ob tej priložnosti bi jim rad tudi čestital ne samo za nominacijo, ampak predvsem za odlično napisane knjige. Zelo raznolik in težko primerljiv izbor. Vesel in ponosen sem, da sem zraven.

Res je, redna služba je svojevrsten privilegij. Čeprav moram priznati, da si seveda večkrat želim, da bi imel za pisanje na voljo ves dan. In ko takole gledam nazaj, pravzaprav ugotavljam, da sem vse svoje knjige ali vsaj glavnino posameznih knjig napisal med dopustom ali ob prostem koncu tedna.

Melita Forstnerič Hajnšek

SIMONA SEMENIČ: »TA IGRIVOST JE ZAME KLJUČNA«

Simona Semenič (foto: Mladinska knjiga)

V sa svoja dela posvečate otrokoma, ampak tokrat je stvar drugačna, ker sta, kot zapišete, knjigo tudi zakuhala. No, vseeno, ne postanejo vse pisateljice in dramatese, ki so mame, tudi mladinske pisateljice. Kaj je bilo odločilno, da ste vztrajali?

Pravzaprav niti ne vem. Več stvari. To, da sem pač svojima otrokoma želela napisati zabavno, igrivo knjigo. Potem to, da sem tudi sama navdušenka nad otroškimi pustolovščinami. Od nekdaj sem si tudi želela napisati roman in mi je

potem to pomenilo še toliko večji izziv. Pa še kak razlog bi se zagotovo našel.

Ko sva se dogovarjali za intervju, ste mi napisali: »Ob vsej črnjavi, ki jo spravljam iz sebe, tudi meni ta roman predstavlja en vesel tobogan za ravnovesje.« Pomeni, da bi se lahko k čemu takemu vrnili, četudi sta otroka to obdobje že prerasla?

Otroka pravzaprav še nista prerasla tega obdobja. Starejši ima sicer 20 let, ampak zelo rad bere tovrstno literaturo, in sem prepričana, da bi z veseljem vzel v roke tudi roman za mlajše. Mlajši pa je čez poletje dopolnil 12 let in je pravzaprav ravno pravšnje starosti. Vsekakor bi se rada vrnila k pisanju še enega tovrstnega romana, to tudi nameravam. Če sem prav iskrena, se tega že lotevam, ampak mi še ne kaže najbolje.

In ta vaš stavek iz korespondence je tudi izhodišče za naslednje vprašanje: nekateri avtorji/avtorice vnašajo črnjavo tudi v mladinsko književnost, odločajo se za problemska dela ... Vas je kdaj zamikalo, da bi šli v to smer?

Nisem še razmišljala o tem v zvezi s svojim pisanjem za otroke. Moram priznati, da pisanje pustolovke za otroke zame pomeni eskapizem. Pred siceršnjo črnjavo zbežim v iskanje zmaja. Svet ne izgine, samo zaprem oči in se spustim po razigranem toboganu. Potem pa, neizogibno, pristanem na riti.

Mislím, da me za zdaj v pisanje problemskih del za otroke ne vleče prav zelo. Vsekakor se mi zdijo pomembna, nujna pravzaprav, ne vem pa, ali se lahko pisanja za otroke lotim na enak način kot dramatike za odrasle. Oziroma ali to sploh želim.

Kaj sploh je goli, neobogateni tekst?

Ampak čeprav gre za popularne žanre (recimo fantastiko in detektivko z

elementi pustolovskega romana), literarno ne popuščate. Detektivski suspenz ste dobro začinili še z literarnimi prijemi. Bralcev ne držite v napetosti samo z doziranjem zgodbe, ampak jih še dražite s tem, da jih opozarjate na prekinitve, zavlačevanja, na konstrukcijo fikcije skratka. Napišete recimo: »Kot drugo, če bi rekel ne in se recimo ne bi zlagal, mislim, če res ne bi želel rastlinice, kaj bi potem ti in jaz? Jaz ne bi imela o čem pisati in sploh se ne bi imela priložnosti družiti s tabo ...« Bi sploh hoteli napisati goli, neobogaten tekst?

To je zelo kompleksno vprašanje in ne vem, ali nanj lahko na kratko odgovorim. Kaj sploh je goli, neobogaten tekst? Če recimo pogledam na primeru svoje dramatike. Napišem besedilo, povsem oluščeno didaskalij. V primerjavi z mojimi 'didaskaličnimi' besedili je drama brez didaskalij gola in neobogatena. Ampak meni pomeni izziv prav to – ali lahko napišem besedilo brez didaskalij in skozenj skomuniciram svoje iste vsebine? Ali obratno. Ali lahko skozi besedilo brez ene same replike skomuniciram dialog? Hočem reči, da je besedilo lahko obogateno, govorim seveda na ravni forme, z marsikaterim prijemom, ki morda na prvi pogled izgleda 'gol'. Odvisno je seveda od marsičesa, začenši z odnosom forma – vsebina.

Pri pisanju KRVZ sem razmišljala v smislu dialoga med mano in svojima otrokoma. Kaj bi jaz njima v primerljivih situacijah dejansko rekla. Na kaj bi ju želela opozoriti, iz česa bi se želela pohcati, kaj bi ju želela naučiti. Ali katere možnosti bi jima želela odpreti v smislu dožemanja ali razumevanja pisave, tudi filma, umetnosti nasploh. V mislih oziroma v pisanju sem se z njima igrala.

Ob vsem drugem ima Skrivno društvo KRVZ tudi bogato jezikovno karakteriziranje. Imamo otroka, ki govori obogateno knjižno slovenščino, ki namesto »daj

že« reče »preidi k bistvu«. Ali reče, da je nekdo v škripcih ... In to seveda sijajno sopostavite s slengom. Knjižni jezik je postal tako rekoč subkultura, kajne?

Ja, zdi se mi, da je res nekaj na tem. Z mladimi sicer nimam tako pristnega stika, da bi pred mano govorili ravno tako kot s prijatelji. Kar je, moram ob tej priliki povedati, zame zelo velik problem. Pišem na primer o mladi generaciji v današnji Ljubljani, uporabljam pa sleng iz devetdesetih let prejšnjega stoletja iz Ajdovščine.

Po drugi strani pa tudi opažam, da mladi uporabljajo knjižne izraze in na primer roditelj prav iz nekega občutka upora – ne vem, ali je upor prava beseda – proti vsesplošnemu vztrajanju pri nižanju jezika.

Ob tem moram seveda reči, da sem sama v prvi liniji tistih, ki nižamo jezik. Vsaj v smislu izrazoslovja. Redno uporabljam narečne ali nižje pogovorne izraze, ker razumem to kot bogatenje jezika, ne pa kot siromašenje. Ampak če potem ti izrazi izpodrivajo lepe slovenske besede, je to povsem napačen učinek.

Tudi uporaba narečja se mi zdi subverzivna. Mislim, po navadi se to, če se v knjigah že govori oziroma piše narečje, dogaja v »matičnih okoljih«. Pri vas pa imamo v čistem centru Ljubljane primorski dialekt ...

Ja, seveda, v čistem centru Ljubljane govorimo primorski dialekt vsaj moja sinova in jaz, tako da je to tako rekoč naturalističen prijem.

Ja, ostala bi ta neka zgodba o zmaju, ampak ne več tako igriva

Ste ob tem iskali »pravo mero«? Ste se spraševali, kdaj je vsega, kar ni čisto zmajeslovje ali detekcija, preveč in bo bralce morda odvrnilo?

V prvi verziji je bilo tega ogromno. Prvi del romana se je vlekel kot kurja čreva.

Potem sem pa veliko od tega sčrtala. Ampak glavnina je ostala, saj to je pravzaprav to, kar ta roman je. Če bi vse pometala ven, to ne bi bilo več Skrivno društvo KRVZ. Ja, ostala bi ta neka zgodba o zmaju, ampak ne več tako igriva. Vsaj ne v smislu, v katerem si sama igrivost predstavljam. Ta igrivost je pa zame ključna. Tako pri pisanju za otroke kot tudi v dramah. V dramah se sicer največkrat, ne zmeraj, ukvarjam z nekimi bolj ali manj morbidnimi vsebinami, ampak kljub temu ali pa morda prav zaradi tega se trudim ohranjati igrivost. Vsaj v smislu igranja s formo ali na primer v dialogu z gledališčem.

Ste se bali, da ne bodo hoteli brati vsega, ampak bodo mogoče preskakovali?

Razmišljala sem o tem, ja. A ne bi rekla, da sem se bala. Zagotovo ne more biti vsem vse všeč. Imela sem dva zadovoljna prva bralca – oba sinova sta z veseljem brala, tudi slabše verzije, kot je natisnjena. To mi je bilo nekako dovolj, da nisem gojila takih in podobnih strahov.

Poznate koga, ki je šel po poteh vaših junakov? Mislim, preverjati, ali so napisali, ki jih najdejo literarni junaki, res tam, ali iskati cerkev svetega Florjana? Mogoče celo tunele pod gradom?

Ja, poznam. Otroci mojih prijateljev so želeli iti po poteh Skrivnega društva KRVZ. To se mi je zdelo fantastično!

Ko postane človek mladinski pisatelj/pisateljica, začne tudi nastopati za mlade bralce. Ste šli tudi skozi ta del dogodivščine?

Ne, tega pa še ne. Knjiga je izšla med prvo karanteno in doslej nisem niti enkrat nastopila pred otroki.

Malo sem preverila zalogo po knjižnicah. Ne bi mogli ravno reči, da so se pionirske in šolske knjižnice z romanom

dobro založile. Ampak kolikor so se, je izposojen.

Ne vem, kako te stvari potekajo. Prvi natis je pošel, če prav vem, pred poletjem je izšla žepnica, zdaj bomo pa videli. Kar se tiče branja, sem pa zelo presenečena. Iz leta 2017 imam dve knjigi in obe skupaj do zdaj nista imeli toliko izposoj, kot jo je imel KRVZ v pol leta. Zame so te številke neka povsem nova izkušnja.

Vaši mladi junaki pri domači klasiki bolj zehajo kot ne, ampak nekatere tuje sodobne in polpretekle pustolovske in fantastične klasike pa pridno požirajo. Kakšni bralci so mladi? Mislite, da berejo manj? Če ja, zakaj? Ali vas to skrbi? In kaj lahko naredimo?

Glede tega spet ne morem nič oprijemljivega reči. Splošno veljavno je, da mladi manj berejo, kar verjamem. Moja izkušnja pa ni taka, moja sinova bereta. Edino, česar me je groza, je to, da oba bereta v veliki večini samo v angleščini. Kar je nujno za šolo, prebereta pač v slovenščini, prejkone z muko, drugače pa posegata po e-literaturi v angleškem jeziku. Vse to me zelo skrbi. Ne vem, kaj lahko naredimo. Jaz se morda lahko potrudim napisati en roman v slovenščini, ki ga bosta oba z veseljem (ali pa pod čustveno prisilo, kdo bi vedel:)) prebrala. Sicer pa res ne vem.

Katere pa so bile knjige vašega otroštva in mladosti? Kako so vas oblikovale?

Veliko jih je bilo, ne bom jih naštevala. Omenila bom samo en primer, in sicer roman Pod svobodnim soncem. Oboževala sem ga, ne vem, kolikokrat sem ga prebrala. Potem sem ga pa ponujala svojim fantoma. Starejši ga je prebral že zdavnaj, z veseljem, mlajši se ga pa nikakor ni hotel lotiti in ga nisem nehala prepričevati. Potem sem pa letos pozimi vzela knjigo v roke in jo še enkrat prebrala, po recimo tridesetih letih. Zgrožena sem bila, zgrožena sem

še danes. Svojima fantoma sem vsiljevala skrajnje seksistično literaturo. Celo njuno življenje ju poskušam vzgojiti v odprta človeka, ki verjameta v enakopravnost in enakovrednost ljudi, potem pa jima tlačim v roke zgodbo, ki temelji na mizoginiji.

Kako me je ta knjiga oblikovala? Tudi jaz bi rada vedela.

Petra Vidali

DAMIJAN ŠINIGOJ:
**»POSLAL SEM NAJSTNIKA V
PODZEMLJE«**

Damijan Šinigoj (foto: Igor Vidmar)

Knjiga Kjer veter spi je bila ob nominaciji za letošnjo večernico že dobitnica desetnice. Najbrž velik kompliment za pisatelja, ki je v mladinsko literaturo vstopil nekako po naključju, »po pomo-ti«, ste nekje dejali.

Vsaka nagrada je kompliment. Desetnice in nominacije za večernico sem pa še posebno vesel, ker je knjiga izšla na prvi dan pandemije, ko se je skoraj ustavilo javno življenje in se mi je zdelo, da ni dosegla bralcev.

Ali ste brali kaj sofinaliste Boruta Gombača, Simono Semenič, Barbaro Gregorič Gorenc, Sebastijana Preglja?

Seveda. Nominacije in nagrade so vsaj zame čudovite tudi zato, ker nekdo drug, ponavadi kompetenten, naredi kvalitativno selekcijo, in je odločitev, kaj brati med nešteto knjigami, potem lažja. Biti v tako imenitni družčini je čast, delo strokovne komisije za večernico pa težko delo, sem prepričan.

Nič se niso postarale

Književnost za mlade je, sodeč po letošnjem opusu za večernico, precej obsežna in zlasti za najstniško populacijo kar razvita. Kako pa vi gledate na svoje sotrudnike, sopotnike?

Kar sem sam začel pisati za mladino, spet spremljam tudi mladinsko književnost. Pa knjige iz svoje mladosti spet prebiram. Nekatere so še vedno čudovite, nič se niso postarale! Kar se literature tiče, še zlasti mladinske, nam ni treba zardevati. Zelo nenaporno je sedeti na kavču in buljiti v ekran ali televizije ali telefona. A z dobro knjigo se nam odpre nov svet, drugačen, boljši, ob njej možgani začnejo delati na polno, domišljija dobi krila ...

Današnji, k dokumentaristiki močno nagnjeni časi vam gredo na roko kot jamarju, da družite svoji obe pomembni dejavnosti – jamarstvo (ste profesionalni jamar) in literaturo, kajne?

Ta knjiga mi je res ljuba, predvsem zato, ker sem v njej lahko združil obe svoji strasti, a biti profesionalec v nečem pomeni biti za to plačan. Kar pa nisem. Jamarstvo je zame v bistvu način življenja, raziskovanje še neodkritega, umaknitev od norega sveta. Pa firbec, seveda, do kod bo šla jama. Kaj skriva v sebi ... Sodelovanje v jamarški reševalni službi, ki kakor večinoma v tovrstnih službah tudi ni plačano, pa pomeni le logično posledico mojega potikanja po podzemlju. Ko si v čem dober, želiš tudi pomagati, če je treba. Jamarških nesreč pri nas na

srečo ni veliko, kakšnih deset na leto, večinoma padec živali v manjša brezna, a ko se kje v ozkih globinah zatakne jamar, takrat je pa res naporno.

Podobno kot v nominiranem romanu za večernico ste tudi v svojem mladinskem prvencu Iskanje Eve opisovali dva iščoča najstnika. Naključje? Ali imate preprosto radi najstnike kot protagoniste vaših romanov?

Predvsem sem si že nekaj časa želel napisati knjigo, kjer bi bili v glavni vlogi jamarji in jamarska reševalna služba, dogajalo pa bi se pod zemljo, a mi nekako ni steklo. Ker bi z njo, o tem sem skoraj prepričan, prepričeval zgolj prepričane. Pa z nadaljevanjem *Iskanje Eve* sem se vse preveč ukvarjal, to so od mene res v velikem številu mnogi pričakovali, ogromno pošte mladih bralcev sem dobival. Ko sem prišel na zamisel, da bi v podzemlje poslal dva najstnika, se je pa vse postavilo, kakor se mora, in knjiga se je potem praktično sama napisala ...

Odpri se mi je nov svet

Hodite kaj po šolah in kako gledate na to neposredno recepcijo vaših knjig iz prve roke?

Z *Iskanjem Eve*, ki so jo v sklopu projekta JAK Rastem s knjigo dobili vsi sedmošolci, se mi je odprl popolnoma nov svet! Otrokom je bila tako všeč, da so me po navadi z vprašanji zasuli, še preden sem sedel. Pripravili so mi igrane prizore iz knjige, skeče, risali so stripe, na neki šoli so celo muzikal ustvarili po moji knjigi! Takrat sem si prvič rekel, da je lepo biti slovenski pisatelj. (Smeh.)

A potem je prišla pandemija, šole, knjižnice in knjigarne so zaprli, kulturni dogodki so bili ukinjeni, v gostilne nisem mogel, ker nisem podjetnik, pa četudi bi bil, si poslovnega kosila tako in tako ne bi mogel privoščiti. Na srečo

imam jame, pa na srečo imam tudi facebook, kjer sem veselo objavljajl fotografije svojega početja, da so imeli vsaj inšpektorji kaj početi, ko so začele prihajati prijave zaskrbljenih državljanov zaradi mojega potikanja po podzemlju med pandemijo.

Se tudi vam zdi, da je mladinska književnost pri nas pastorka v primerjavi s tisto za odrasle?

Na to vprašanje čisto zares ne znam odgovoriti. Če napišeš dobro knjigo, je pravzaprav vseeno, se mi zdi. Prišla bo do bralcev in zaživela svoje življenje, ne glede na vse. V smislu honorarjev je pa tako vseeno, potice se pri nas ne prenaje ne pisateljica za odrasle ne pisatelj za mladino ... No, razen prijatelj Tadej Golob, on trenutno ni lačen. (Smeh.)

Neumnost, dobra le za knjigo

Imate tri otroke, kar je najbrž tudi vplivalo na vaš mladinski opus.

Hm. Dva od mojih sinov ogromno bereta, najmlajši pa je bil eden od petih učencev, ki niso prisostvovali proslavi ob kulturnem prazniku na osnovni šoli, katere gost sem bil. Za kazen, ker knjige ni prebral ... Moji trije sinovi so mi pomagali predvsem pri pisanju Očkovega kotička, marsikatera neumnost, ki so jo ušpičili, je bila dobra samo za v knjigo ...

Vsa vaša dela so tudi polna humorja, ste mojster dialogov. Zdi se, da vam je filmska scenaristika tudi blizu.

Hvala. Kakor že vse življenje požiram knjige, tako požiram tudi filme. Tako pisanje knjig kakor scenarijev je najprej stvar navdiha, nekaj je nato talenta, vse drugo je pa delo. A ne samo pri nas je dosti lažje napisati knjigo kakor scenarij. Mislim, če je knjiga dobra, bo izšla, za scenarij se pa nikoli ne ve, ali bo zaživel. Film je neprimerno dražji format od

knjige in ogromno ljudi je vključenih v proces nastajanja in nešteto zvezd se mora 'poklopiti', da zadeva pride pred gledalce!

Ste avtor scenarija za film Neizstreljeni nabo, ki je bil posnet po vašem istoimenskem romanu ob 20. obletnici slovenske osamosvojitve. Spomnim se, da nismo bili preveč zadovoljni s filmom, kritika ni bila ravno navdušena? Kaj pa vi?

V Sloveniji tako in tako nihče ni zadovoljen s tistim, kar naredi kdo drug. Na vseh področjih! Jaz sem zadovoljen, iskreno. Scenarij stoji, glede izvedbe pa ... Poglejte odjavno špico. En tehnik za zvok. V ameriških žajfnicah jih je 30! In za vse je tako! Narediš nekaj s tistim, kar ti je na voljo, ali pa ležiš na kavču in stokaš, kako se ne da. To je naš edini celovečerni igrani film o osamosvojitvi in lahko v njem uživaš ter se spominjaš prelomnih časov, lahko pa nergaš in razlagaš, kako bi ti naredil, če bi znal in imel na voljo ogromno denarja.

Kako kolegi jamarji berejo knjigo Kjer veter spi?

Ko jamar bere o premagovanju ožin glavnega junaka v knjigi, to doživlja bolj osebno. Kar nekaj prijateljev mi je povedalo, da so ob tovrstnih prizorih v knjigi dobili kurjo polt, utrip se jim je povečal! Marsikdaj so ob branju podživel kakšno svojo neprijetno izkušnjo. A z neprijetnimi izkušnjami je vedno tako – če se dobro konča, neprijetna izkušnja postane le še izkušnja ...

Najbrž bi bil film po romanu Kjer veter spi zelo zanimiv. Razmišljate že o scenariju?

Vedno razmišljam tudi o scenariju, kar se verjetno pozna tudi pri knjigi, ki je napisana dokaj filmsko, prizore sem sicer nenamerno kar nekako po filmsko nanizal. Je pa res, da bi bilo snemanje filma pod zemljo naporno. In drago. Se

mi zdi. Vsi občudujemo alpiniste, ko na družbenih omrežjih nizajo lepe fotografije, jamarske niso tako lepe. Pod zemljo so tema, blato, voda ... Je pa tudi velik plus – pod zemljo ni kake velike gneče, družba je izbrana!

Bili ste tudi urednik novomeške Goge. Uredniško delo najbrž poznate do obisti. Kakšni so današnji uredniki? Kakšne so vaše izkušnje z druge strani? Obe mladinski knjigi ste izdali pri založbi Miš.

Tako kot povsod, so takšni in drugačni. A pri založbi Miš sem imel srečo, naletel sem na ljudi, ki se na svoje delo spoznajo in ga opravljajo z veseljem! To sicer zame kot pisatelja pomeni več dela, ker moram marsikatero podrobnost, ki je morda tudi zaradi lenobe nisem razdelal, kot bi jo moral, na novo domisliti in napisati, a zato je potem knjiga boljša. In to je pravzaprav bistvo. Da je človek, ko knjigo prebere, zadovoljen.

Tudi vaš prevodni opus je bogat, zlasti »jugoslavika«. Imate še posebno afiniteto do literature z območja naše nekdanje skupne države?

Zanima me zlasti dobra literatura, ne glede na geografsko poreklo. Prevajal sem predvsem vojne romane, nekaj res dobrih je izšlo po zadnjih balkanskih vojnah. Zanimali so me vzroki za to morijo, ker čeprav mislimo, da jih poznamo, jih v bistvu ne. Saj ne, da so v knjigah vsi odgovori, a v ameriških filmih jih zagotovo ne bomo dobili ...

Vaš naslednji projekt? Mladinski ali za odrasle bralce?

Če sem iskren, še ne vem. Kar nekaj zamisli se vali po glavi, v kaj se bodo pa spremenile ... A pisanje za mlade je čudovito, res. Mladi so nadvse iskreni kritiki, in čeprav kdaj tudi zabolijo, so občutki, ko narediš dobro knjigo za njih in ti to z navdušenjem povedo, zlati!

*In za konec: je biti Neljubljančan depri-
vilegiran položaj za literata ali danes ni
več tako?*

Kaj pa vem. Meni prija biti umaknjen
od prerivanja pri koritu. Če to pomeni
kakšno štipendijo manj, pa bog poma-
gaj. Ne glede na lokacijo doma pa je
bilo vedno tako in vedno bo, da dobre
knjige pridejo med ljudi, kar je edino
pomembno.

Melita Forstnerič Hajnšek

**BARBARA GREGORIČ
GORENC: »KOT VEČNA
VSEPRISOTNOST ŽIVALI OB
NAS«**

Barbara Gregorič Gorenc
(foto: Robert Balen)

*Nominirane Negotove pesmi učinkovito
poustvarjajo najstniški (samo)govor s
pomočjo vsakdanjega, mestoma pogo-
vornega ali slengovskega izrazja, pre-
predenega s kriki in vzkliki. Ustvarili ste
sodobni pesniški bestiarij, ki pa priklicu-
je optimizem, nenasilnost in tragičnost.
Živali so naš korektiv, tolažba, zatočišča
toplino. Zdravilo, kajne? Imate z njimi*

*bogate osebne izkušnje? Tako kot z najst-
niki, najbrž.*

Najlepša hvala za besedo bestiarij! Zelo
mi je všeč in zelo dobro opiše to zbirko.
Nekaj starinskega je v njej; kot večna
vseprisotnost živali ob nas, ljudeh. Sku-
paj smo na tem planetu. Vedno znova me
navduši inteligenca živali, vedno so se
mi zdele pomembne. Marsikateri otroci
jih imajo za kosmate ali pernate brate in
sestre. Prav veliko izkušenj sicer nimam
z njimi, so pa doma vedno male papige
skobčevke. Najstnikov pa je okoli mene
vedno manj, čas hitro teče ...

Zunanji svet prehiter zame

*Sredi vsakega od izlivov negativnih ob-
čutij vam uspe umestiti podobo živali, ki
obupanemu in brezvoljnemu pesniškemu
subjektu razsvetli pot. Negotove pesmi
učinkujejo zelo drugače kot današnji
javni diskurzi, ki so brez sleherne avto-
refleksije, empatije, zdravega razuma ...
Vas ta moteči zunanji svet in šum zelo
zaznamujeta (morda celo inspirirata z
negativnim zgledom) pri pisanju?*

Zunanji svet je, pravzaprav od nekdaj,
večkrat res prehiter zame. Redki se usta-
vijo ob eni stvari; treba je hiteti k novi,
novejši zanimivosti. Ne vem, koliko
se ob pisanju oziram na zunanji svet,
vsekakor vpliva name in sproža take in
drugačne misli, ki pa so seveda odvisne
tudi od mojega razpoloženja. Krasno je,
kadar nam uspe počutje regulirati samim,
ne glede na zunanje vplive, a tako
debele kože nima nihče. Včasih pa lahko
na isti dogodek pogledam tudi humorno
in to me res zabava.

*Leta 2006 ste že bili nominirani za ve-
černico s pesniško zbirko Tri pike ...
Tudi tedaj je pomenila nekaj povsem
drug(ačn)ega v produkciji, v kateri poe-
zije za mladostnike praktično nihče ne
piše. Kaj menite, zakaj je je tako malo?
Skoraj popolni mrk je vladal na tem*

področju. Je krivo dejstvo, da mladi, ki v najstniških letih sploh berejo poezijo, berejo že odrasle pesnike? Pa saj nekoč tudi proze za to skupino mladih ni bilo, kajne?

Res, sama sem bila že mlada odrasla, ko so začele izhajati knjige za mlade, Jadrana Krta na primer sem brala, ko sem že hodila v službo. Knjig, namenjenih mladim, nikoli nisem nehala brati. Vedno sem spremljala in še spremljam, kaj novega izide pri nas. Zanimale bi me sicer tudi novosti v tujini, a teh ne spremljam, zato kar zaupam našim odličnim založnikom, ki so na tekočem z novostmi. Poezija pa – nekaj je bilo že v 80-ih, na hitro pomislim na Nika Grafenauerja, Sašo Vegri ... Ko pa je Tone Pavček prejel večernico za Majnice, Fulaste pesmi, sem bila seveda že čisto 'velika'.

Blizu mi je 'crossover' literatura – večnaslovniška književnost – dela, ob katerih uživajo mladi in stari!

Imate že Nebomske pesmi pa Strašne pesmi, pesmi o najbolj priljubljenem ločilu, Tri pike ..., pa Iskanke, Razigranke, Odskočnice ... in zdaj Negotove. Vaši naslovi so zelo izvirni in drugačni. Časi so po meri negotovosti, kajne?

Ko je zbirka sestavljena, si ni težko izmisliti naslova. Odražati mora vsebino, vsebina pa zrcali obdobje, v katerem sem bila ob pisanju pesmi. Prišteti je sicer treba še čakanje na izid – takrat sem morda že kje drugje ...

Negotove pesmi so bile napisane že pred zdajšnjim, koronskim obdobjem, ki pa je zagotovo podaljšalo mojo negotovost in željo po varnosti in upanju na srečne konce.

Z ilustratorjem Damijanom Štepančičem sta se odlično ujela. Sta delala že v fazi vašega pisanja? Nič otroškega (človeškega) vama ni tuje. Res sta kongenialna v zbirki.

Damijana kot ilustratorja mi je predlagala urednica (Irena Matko Lukan) in takoj sem se strinjala s predlogom. Ilustracije sem videla tik pred izidom in popolnoma so me – pozitivno – pretresle! Ne da bi z Damijanom kakorkoli sodelovala, 'si mi videl v glavo', sem mu potem rekla. Narisal je v natanko takem slogu, kot ga te pesmi potrebujejo. In zdi se mi, da se v knjigi tako lahkotno prepletata ženska in moška energija.

Tudi odrasli smejo brati knjige za mlade

V Muhi enodnevnici je sijajen napotek za dvig samozavesti. Pa prav v ubogi muhi enodnevnici, ironija. »Danes sem ponosen nase! Imam se rad, zaupam vase. MUHA ENODNEVNICA mi reče: Imej se VEDNO rad! Čas teče. Kako preprosto, a življenjsko. To opogumljanje v težkih mladostniških časih negotovosti bi lahko bilo preveč didaktično, a pri vas nikakor ni. Najbrž pazite na to?

Didaktika, pravila, zapovedi mi res niso blizu. Tudi na drug, prijaznejši način lahko dosežemo isto. Verjamem, da celo več.

Za tretje trileetje, kamor so vas umestili z Negotovimi pesmimi recepcijsko, se zdi, da je najtežje pisati. Ste se zavestno odločili za to populacijo, za najtrši oreh? Ne, ne odločam se za ciljno skupino. Samo napišem, kar čutim.

In bere lahko kdorkoli – mislim, tudi odrasli 'smejo' brati knjige za mladi. Žal nekateri mislijo, da so knjige za otroke preveč otročje. Ampak kaj to sploh pomeni? Načini branja so različni – s perspektive odraslega lahko vidimo kvečjemu več, zgodbe nam lahko vzbudijo spomine, občutke ...

Ste med redkimi pisatelji, ki ne izhajajo iz strogega družboslovja, študijsko. Končali ste biotehniško fakulteto. Prvo

pesem ste objavili leta 1988 v tedanjem Kurirčku. Kak je bil ta prvi vstop iz nekega drugega sveta v literaturo? Prva knjiga Nebomske pesmi je izšla 1994. in najavila drugačno mladinsko poezijo – s tematiko upornega otroka, nekonvencionalnega. Ste orali ledino? Je bil začetek težaven? Za »nebomsko avtorico« vas je označila Milena Mileva Blažič.

Pravzaprav sem prve pesmi napisala že kot deklica, kasneje, v najstniških letih, pa nisem pisala. Potem pa spet. Opisala sem svoje občutke, z besedami 'nebomske deklice'. Najbrž sem jo šele takrat srečala v sebi. Res, prve pesmi je objavil Boris A. Novak v tedanjem Kurirčku in zelo sem bila vesela.

Odtlej ste v izjemni literarni kondiciji, skoraj vsako leto knjiga ...

No, ne vem ... Nekaj je odvisno tudi od založnikov. Morda pomaga tudi ilustratorka v družini – s sestro Andrejo Gregorič sva marsikatero knjigo naredili skupaj. Čeprav njenih ilustracij prav tako ne vidim, dokler niso zaključene.

Ste brali svoje sonominirance? Kaj menite o beri?

Bera je vedno imenitna! Prebrala sem opise knjig, namen pa jih imam tudi prebrati.

Zdi se, da je produkcija mladinske književnosti danes premalo raznovrstna, da so si mnoge knjige, slogi, iskanje tabujskih tem, za vsako ceno preveč podobne. Vi ste zelo drugačni – v slogu, formi in tudi motivno.

Iskanje tabujskih tem na silo ni dobro. Odlično je izhajanje iz lastnih občutkov, kar pa je pri pesmih najbrž lažje izraziti kot v prozi. Nekatere knjige s to problematiko so seveda odlične, druge, s preobilico problemov, morda premalo realne. A okus je vendarle subjektiven. Mislim, da je zelo pomembna iskrenost.

Kaj pripravljate ta čas?

Pred izidom je pesniška zbirka za mlade Kolibri in tigri, ki bo izšla pri založbi Zala, z ilustracijami Andreje Gregorič. Sodelujem z Galebom in Zmajčkom, nekaj pesmi bom še izbrala za Ciciban in Cicido, nekaj imam še za mlajše otroke, nekaj za starejše. Najbolj zanimivo je seveda tisto, česar še ni, o čemer nimam pojma; pa se pojavi kakšen verz, ki me preseneti ...

Naj umetnost čim prej odslika novo resničnost

Vas kot naravoslovko koronačas bolj vznemirja tudi literarno?

Mogoče se vseeno ne bi označevala samo za naravoslovko. Od nekdaj me je zanimalo več stvari, družboslovje, naravoslovje ... Še danes ne vem natanko, kaj bi študirala, če bi se odločala še enkrat. Dvomim, da bi bila v čemerkoli drugem uspešnejša. Osebnostne lastnosti bi ostale enake in tudi v drugem poklicu bi bila v koronačasu enako prestrašena.

Korono sem spremljala od prvih, še drobnih vesti in se – kasneje se je izkazalo, da upravičeno – bala, kaj bo prinesla. Tako me vse posledice in dogajanja niso presenetili. Seveda sem napisala pesem o občutkih, upanju, več pa ne. Sem pa takoj, ko je bilo mogoče, prebrala knjižico Paola Giordana V času epidemije, v kateri opisuje svoj pogled in tudi dejstva o tem. V tistem času se mi je res zdelo čudno, da v literaturi in filmih ljudje živijo normalno, predkoronsko življenje, in želela sem si, da tudi umetnost čim prej odslika 'novo resničnost'. Zdajšnje dogajanje je burno, v tem trenutku je porast okužb ogromen, znanstveniki pa obljublajo svobodnejšo pomlad. Kakor sem opazovala pojav in širjenje bolezni, me zanima, kako bo epidemija pojenjala. Pri nas, v Evropi in v svetu. Res me zanima, kakšno bo naše življenje v prihodnosti.

Se kdaj počutite kot izključno mladinska pisateljica deprivilegirani v primerjavi s svojimi kolegi, ki pišejo za odrasle?

Nisem namenoma izbrala pisanja za mladino. Kot sem že rekla, tudi knjige za otroke in mladino lahko bere vsak.

Kako pomembni so vrtci in šole, se je videlo prav v zadnjem letu – ukvarjanje s 'stvarmi za otroke' je čisto resna stvar! Spomini na otroštvo pa najbolj čustveni, najmočnejši in najbolj krhki obenem.

Melita Forstnerič Hajnšek

Simona Semenič, Sebastijan Pregelj, Borut Gombač in Barbara Gregoroč Gorenc

IBBY NOVICE

MEDNARODNI KONGRES IBBY V MOSKVI

Med 10. in 12. septembrom je v Moskvi potekal 37. mednarodni kongres IBBY, ki je tradicionalno vsaki dve leti združeval ustvarjalce, strokovnjake, promotorje in druge ljubitelje mladinske književnosti. Tokrat so od prejšnjega kongresa pretekla že tri leta, saj je bil kongres zaradi pandemije prestavljen, potekal pa je tako v živo kot v spletnem okolju.

Iz Slovenije smo se kongresa udeležile Katja Stergar in Majda Koren v živo, Petra Potočnik in Tina Bilban pa virtualno. Za kongres so pripravili posebno spletno platformo, ki je omogočila sprotni prenos in simultano prevajanje predavanj, okroglih miz in slavnostnih dogodkov. Platformo, ki naj bi bila ustvarjena prav za potrebe kongresa v Moskvi, naj bi uporabili tudi za prihodnje kongrese.

Kongres se je pričel v Puškinovem muzeju, z govorniki na daljavo kot tudi tistimi v dvorani. Na sliki: pozdravni govor predsednika mednarodne zveze, gospoda Mingzhou Zhanga.

Na okroglih mizah so bili tako združeni gosti na odru v Moskvi in gosti, ki so se javljali s svojih domov ali pa kar z letališč, kjer so se zatakneli na poti v Moskvo. Podobno je bilo s predavanji, kjer smo bili v istih sekcijah združeni predavatelji, ki so nastopali v živo iz dvoran v Moskvi, in tisti, ki smo se v Moskvo javljali od doma.

Na konferenci smo lahko slišali tri predavanja slovenskih predstavnic. Katja Stergar je predstavila evropski projekt *Every Story Matters*, v katerem sodeluje tudi Slovenija. Projekt odkriva ter aplicira učinkovite strategije, ki bi med bralce pripeljale več knjig, ki vključujejo najrazličnejše družbene skupine in posameznike, ter prispevale k temu, da postane različnost v literaturi za mlade bralce široko prisotna. Petra Potočnik je v predavanju *With Books into the World/S knjigami v svet* predstavila projekte Društva Bralna značka – ZPMS, med drugim projekt *Zlata bralka, zlati bralec*, pri tem pa se je ustavila tako pri zgodovini kot pri sočasnem pomenu projekta za slovenski in širši kulturni prostor. Tina Bilban sem se v predavanju ukvarjala z vprašanjem, ali in zakaj je pomembno, da na knjižni trg vstopajo tako domače kot prevedene kakovostne poučne knjige. Analizirala sem dobitnice priznanja zlata hruška za izvirno in prevedeno poučno knjigo, teme, ki jih odpirajo, in sredstva, ki jih uporabljajo za podajanje znanja in/ali pripovedovanje zgodbe.

Na spletni strani kongresa najdemo tudi napovednik za tri posterje slovenskih predstavnic: Majda Koren s projektom *Would Snow White be fooled today?*, Petra Potočnik z *Online Ventures of Slovenian Reading Badge Society* in Božena Kolman Finžgar s *SLOVEnia LOVES reading: So far, and yet so close – Reading from Afar*. Posterji s predstavitvami naj bi bili objavljeni tudi na spletni strani, a se ta del kongresa odvija nekoliko počasneje.

Na kongresu so bile podeljene diplome uvrščenim na IBBY častno listo. S slovenskima predstavnicama so v Slovenijo prispeli tudi diplome za naše nominirane ustvarjalke: Natašo Konc Lorenzutti, ki se je na častno listo uvrstila s knjigo *Zvezek in brezvezek*, Ano Barič Moder, ki se je uvrstila s prevodom knjige *Zavetje vode* Sarah Crossan, in Ano Zavadlav, ki se je na častno listo uvrstila z ilustracijami v knjigi Toona Tellegena *Čriček in temačni občutek*. Uvrščenim na IBBY častno listo bomo diplome podelili na slavnostni prireditvi na letošnjem Slovenskem knjižnem sejmu.

V Moskvi se je odvila tudi slavnostna podelitev Andersenove nagrade avtorici Jacqueline Woodson in ilustratorici Albertine. Naj spomnim: naša nominiranca za leto 2020 sta bila Peter Svetina in Damijan Stepančič, prvi se je uvrstil tudi med šest finalistov, njuni nominaciji pa ponavljamo tudi v obdobju 2021/2022. Podelili so tudi IBBY Asahi nagrado.

Ilustratorica Albertine, Andersenova nagajenka, v pogovoru z Denisom Beznosovom.

Kljub nekaterim tehničnim zapletom je kongres prinesel izjemna predavanja in okrogle mize, ki smo jih spremljali gledalci po vsem svetu. Kot so nas na uvodnem dogodku večkrat spomnili predstavniki ruske kulturne in politične smetane, je kongres Mednarodne zveze za mladinsko književnost dogodek največjega pomena, saj IBBY s svojimi dejavnostmi in mrežo pomaga otrokom odpirati zakladnico sveta literature.

Police z nominiranimi in nagrajenimi knjigami. Je med knjigami tudi kaj slovenskih? Seveda. Modrost nilskih konjev Petra Svetine (nominacija za Andersenovo nagrado) in *Zvezek in brezvezek* Nataše Konc Lorenzutti (IBBY častna lista)

Že v plenarnih predavanjih je bila večkrat poudarjena nujnost, da na področje literature pripustimo, predvsem pa, da slišimo množico različnih glasov. Bodour Al Quasimi, predsednica IPA (International Publishers Association) je v svojem nagovoru poudarila, da na področju mladinske književnosti prevladujejo ženske ustvarjalke, promotorka, urednice ... vodilna mesta pa še vedno zasedajo predvsem moški. Pomen zgodnjega branja, še posebej v najbolj deprivilegiranih socialnih okoljih, je izpostavila Zohreh Ghaeni, vodja projekta *Read with me*, prejemnika IBBY Asahi nagrade 2016, v okviru katerega so prinesli ure branja v sirotišnice, predvsem pa na družinske dalavnice, na katerih matere, ki pogosto ne znajo brati, opolnomočijo, da berejo svojim otrokom, stopijo z njimi v dialog in jim tako odpirajo vrata v bolj perspektivno prihodnost. O izjemni vlogi knjige v različnih socialnih okoljih je spregovorila tudi Deborah Soria iz knjižnice na Lampedusi, kamor vsaki dve leti z vsega sveta pošiljamo slikanice brez besed. Slikanice pomagajo odpirati dialog z otroki begunci, podobno vlogo pa imajo lahko tudi v domačem okolju: letos se je na listo izpostavljenih slikanic brez besed uvrstila tudi zbirka iz Nepala, ki je nastala kot del IBBY Yamada projekta – s slikanicami brez besed je IBBY Nepal omogočil, da lahko tudi nepismeni starši berejo svojim otrokom in doživijo izkušnjo skupnega branja. Cedric Christian Ngnaoussi Elongue je v svojem predavanju izpostavil še eno, za razvoj književnosti in bralne kulture bistveno, a pogosto spregledano dejstvo – založniški imperializem: knjižni trg in knjižne police šol v Afriki polnimo s knjigami tujih, največkrat evropskih avtorjev in založb, kar bistveno otežuje razvoj in prodor domače književnosti za mlade bralce, ki bi izhajala iz njihovega okolja, ga tematizirala in naslavljala. Afriška književnost za mlade bralce je premalo

brana in poznana, s tem pa izgubljamonega od pomembnih glasov sodobnega sveta.

Drugi in tretji dan so se predavanja odvijala v Državni otroški knjižnici, največji otroški knjižnici na svetu.

Eden zanimivejših oddelkov je oddelek za najstnike. Tam lahko srečaš gospodično Marple ali celo Hercula Poirota! V nekaj vitrinah opazimo knjige in stekleničke s parfumi. Gre za razstavo 'The Books and Fragrances Project' – razstavo, pri kateri so ustvarjalci poiskali dišavo, ki najbolj ustreza vsebini določene knjige.

Eden od vrhuncev prvega dne je bila tudi okrogla miza z Andersenovimi nagrajeneci. Igor Oleynikov se je javljal z odra v Moskvi, Roger Mello z letališča na poti v Moskvo, Cao Wenxuan se nam je javil s posnetka, David Almond, Jacqueline Woodson in Albertine Zullo, skupaj z Junko Yokota, vodjo okrogle mize in predsednico žirije za Andersenovo nagrado 2020 in 2022, pa so bili z nami v neposrednem prenosu. Kaj povezuje avtorje mladinske književnosti, se je vprašal David Almond – *optimizem, to, da zares verjamemo v mlade, v možnost, da se svet lahko spremeni*. V svojem pogledu na literaturo in njeno ustvarjanje sta se zdela David Almond (nagrajenec iz leta 2010) in Jacqueline Woodson (nagrajenka iz leta 2020) zelo blizu – v svojem ustvarjanju oba izhajata iz svojega okolja, iščeta izjemno v vsakdanjih trenutkih, univerzalno človeško v lokalnem okolju, pa naj gre za angleški Newcastle ali pa za New York. Vzpostavljane vezi med lokalnim in skupnim – človeškim je nenazadnje skupno vsem nagrajencem, pa naj gre za izražanje tega v besedi ali pa na sliki. *V literaturi pridejo do glasu običajni ljudje*, je še poudarila lanska nagrajenka v kategoriji avtorjev, *organizacije, kot je IBBY, pa njihov glas s promocijo kakovostne književnosti še okrepijo*.

V času kongresa je podeljenih več nagrad in priznanj. Na sliki so predstavniki posameznih držav na podelitvi diplom uvrščenim na IBBY častno listo 2020. Na skrajni desni je naša predstavnica Katja Stergar.

Iz tega kratkega poročila namerno izpuščam uvodno predavanje lavreata nagrade ALMA 2019 in finalista za Andersenovo nagrado 2020 Barta Moyear-ta – upam, da bomo njegovo predavanje lahko v celoti objavili v eni od prihodnjih števil. Do konca leta naj bi izšel tudi zbornik s prispevki, morda bodo do takrat že dostopne tudi predstavitev posterjev. Dogodki s kongresa bodo tako še odmevali, tudi v reviji *Otrok in knjiga*.

Predavanja so potekala kar v sedmih prostorih, nekaj v živo in nekaj več na daljavo. Edina predstavnica, ki je Slovenijo zastopala v živo, je bila Katja Stergar z Javne agencije za knjigo, ki je predstavila mednarodni projekt 'Vsaka zgodba šteje'. V živo je bila prisotna tudi Majda Koren, ki pa je predstavitev plakata pripravila že vnaprej, v obliki video predstavitev.

Najbolj opazen govornik je bil gospod Cedric Christian Ngnaoussi Elongue iz Kameruna, ustanovitelj organizacije Muna Kalati, ki skrbi za promocijo afriških avtorjev in ilustratorjev ter spodbuja branje in izobraževanje.

38. mednarodni kongres IBBY bo potekal v Putrajayi v **Maleziji** med 5. in 8. septembrom 2022 pod naslovom *The Power of Stories*.

Povzetke lahko pošljete do 15. marca 2022, več informacij najdete na spletni strani: <https://www.ibbycongress2022.org/elementor-781/>.

Tina Bilban, Majda Koren

SLOVENSKA SEKCIJA IBBY VSEPOVSOD

V sodelovanju z Društvom Bralna značka Slovenije – ZPMS, revijo *Otrok in knjiga* ter Sekcijo za mladinsko in otroško književnost pri DSP smo junija na vrtu Lili Novy DSP pripravili srečanje ob mednarodnem dnevu knjig za otroke. Temu prazniku je sicer posvečen 2. april, a v teh časih, ko je povezanost preko knjig in branja še toliko pomembnejša, se še bolj zavedamo, da lahko tako imeniten praznik praznujemo tudi junija. Podelili smo nagrado in priznanja Slovenske sekcije IBBY 2020 – nagrado je prejelo **Društvo Bralna značka – ZPMS**, priznanja pa **društvo ARGO**, **Damjana Mustar** in **Agica Kovše** (obrazložitve najdete v prejšnji številki revije *Otrok in knjiga*). Darka Tancer-Kajnih je pripravila okroglo mizo z domačimi ustvarjalkami, uvrščenimi na IBBY častno listo, nominirancema za Andersenovo nagrado, Petrom Svetino in Damijanom Stepančičem, ter ustvarjalcema, ki ju je

Slovenska sekcija IBBY nominirala za nagrado ALMA, Anjo Štefan in Slavkom Preglom.

Junija smo se predstavili tudi na *Knjižnem bazarju 2021*, septembra pa smo na *Strokovni sredi* v Mestni knjižnici Ljubljana predstavili preteklo delo in načrte za prihodnje delo. Kot podporniki smo aktivno sodelovali tudi pri *Nacionalnem mesecu skupnega branja*. Več informacij o naših sprotih projektih najdete na naši spletni strani www.ibby.si in na družbenih omrežjih (<https://www.facebook.com/www.ibby.si>)

Veseli smo pobud za nove projekte, nova povezovanja in krepitev vezi (v stik z nami lahko stopite preko elektronske pošte ibby.slovenia@gmail.com). Upamo, da se bomo lahko ponovno srečali na *Slovenskem knjižnem sejmu*, vsekakor pa ostajamo povezani na spletu ter nenazadnje preko revije *Otrok in knjiga*.

Tina Bilban

ODMEVI NA DOGODKE

OKO BESEDE 2021

Med 23. in 25. septembrom 2021 je bilo v Murski Soboti izpeljano že 26. srečanje slovenskih mladinskih pisateljev **Oko besede**. Bogate vsebine je tudi tokrat pripravilo društvo Argo, društvo za humanistična vprašanja.

Izvedene so bile naslednje dejavnosti:

- Dve delavnici z naslovom *Mlade oči*, in sicer za študente kritiška delavnica, ki jo je tokrat vodil Nino Flisar, in literarna delavnica za dijake, ki jo je vodil Lenart Zajc. Zaradi pogoja PCT (preboleli, cepljeni, testirani) sta bili letos obe izvedeni na daljavo (MS Teams).
- Četrtošolci OŠ II Murska Sobota pa so se v Pokrajinski in študijski knjižnici Murska Sobota udeležili razstave *Pot knjige*, ki sta jo predstavila Tjaša Urankar z Javne agencije za knjigo in ilustrator David Krančan.

Literarna mesta so sklop javnih prireditev, s katerimi se festival *Oko besede* odpira mestu Murska Sobota. Tokrat smo pripravili dva literarna večera. Pogovor s Petrom Svetino, edinim trikratnim dobitnikom večernice, je v Pokrajinski in študijski knjižnici Murska Sobota vodila dr. Dragica Haramija. Po literarnem dogodku je v Pokrajinski in študijski knjižnici sledilo odprtje treh razstav: *Petindvajset let večernice*, *Večerničina literarna bera* in *Pot knjige*. Vse razstave so bile na ogled tudi po končanem festivalu (do konca septembra). V Pokrajinskem muzeju Murska Sobota je večerni pogovor s Ferijem Lainščkom, letošnjim Prešernovim nagrajencem za življenjsko delo, vodila Darka Tancer-Kajnih.

Na petkovi okrogli mizi je Nataša Konc Lorenzutti, predsednica Sekcije za otroško in mladinsko književnost pri Društvu slovenskih pisateljev, predstavila dejavnosti, ki potekajo v sekciji, zlasti delo za projekta *Slovenija*, častna gostja mednarodnih knjižnih sejmov v Frankfurtu in Bologni. Dr. Dragica Haramija je predstavila filmske portrete pisateljic (Moškrič, Radovanovič) in pisateljev (Karlovshek, Lainšček, Svetina), ki so bili posneti za mlade bralce. Posnetki so dostopni na spletni strani *Oko besede*, <https://www.okobesede.org/basic-01>.

Vesna Radovanovič (urednica) je predstavila spominsko knjigo *Srečanja in srečevanja*, v kateri so objavljene anekdote in razmišljanja organizatorjev ter gostov festivala *Oko besede* o dogodkih na preteklih srečanjih.

Simpozij *Kritika in vrednotenje* (slovenske) mladinske književnosti, ki ga je pripravila revija *Otrok in knjiga*, je povezovala urednica revije Darka Tancer-Kajnih. Referate so pripravili: dr. Gaja Kos, red. prof. dr. Igor Saksida, Liljana Klemenčič, red. prof. dr. Boža Krakar Vogel in red. prof. dr. Dragica Haramija. Povzetki so dostopni v programski knjižici *Očesa besede*, <https://www.okobesede.org/oko-besede-2021>, članki pa so objavljeni v reviji *Otrok in knjiga* številka 111.

Literarne matineeje, nastopi pisateljev in pisateljic v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah, so tudi tokrat navdušili mlade bralce. S festivalom so sodelovale naslednje izobraževalne ustanove: Vrtec Murska Sobota, Vrtec Beltinci, Osnovna šola I Murska Sobota, Osnovna šola II Murska Sobota, Osnovna šola III Murska Sobota in podružnica Krog, Osnovna šola IV Murska Sobota, Osnovna šola Bakovci in podružnica Dokležovje, Osnovna šola Beltinci, Osnovna šola Velika Polana, Srednja poklicna in tehniška šola Murska Sobota, VDC Murska Sobota in Dvojezična osnovna šola Gornji Senik (Madžarska).

Slavnostna podelitev 25. večernice je bila v Gledališču Park v Murski Soboti. Kulturni program je popestrilo Lutkovno gledališče Maribor s predstavo *Drobtine iz mišje doline*, ki je nastala po istoimenski, z večernico nagrajeni slikanici Anje Štefan in Alenke Sottler. Sledila je kratka zgodovina podeljevanja večernice (slikovno gradivo je pripravil časnik Večer). Prireditelj je tudi tokrat zasnovala in vodila Norma Bale. Avtorji so brali odlomke iz svojih nominiranih del: Borut Gombač iz zbirke kratkih zgodb *Skrivnost lebdeče knjige*, Barbara Gregorič Gorenc iz pesniške zbirke *Negotove pesmi*, Sebastijan Pregelj iz zgodovinske povesti *Vrnitev*, Simona Semenič iz romana *Skrivno društvo KRVZ*, iz pustolovskega romana Damijana Šinigoja *Kjer veter spi* pa je zaradi avtorjeve odsotnosti odlomek prebrala Vesna Radovanovič. Nagrado je prejel Sebastijan Pregelj.

Ves petek je potekala tudi Knjižna tržnica na Trgu kulture, izvedla jo je Mladinska knjiga prodaja. Knjižna tržnica je namenjena promociji kupovanja kakovostnih otroških in mladinskih knjig.

Panonska pisateljska pot nas je tokrat popeljala v Lendavo. V Muzeju Lendava sta udeležence sprejela podžupan Lendave g. Ivan Koncut ter direktor muzeja in galerije Dubravko Baumgartner. O dvojezičnem šolstvu v Lendavi je spregovoril pisatelj in na tamkajšnji srednji šoli zaposleni slovenist Štefan Kardoš. Vsi udeleženci pisateljske poti so si ogledali tudi Vinarium.

Literarno mesto Vinarium je bilo prizorišče snemanja odlomkov in pesmi, ki so jih brali nagrajeni avtorice in avtorji. Predstavitev je nastala ob petindvajsetletnici podeljevanja večernice, poimenovali smo jo *Nebo nad Panonijo*, sodelovali so: Janja Vidmar, Feri Lainšček, Marjana Moškrič, Slavko Pregl, Majda Koren, Peter Svetina, Anja Štefan, Andrej E. Skubic in Sebastijan Pregelj; o pomenu nagrade večernica je spregovorila dr. Dragice Haramija; dogodek je vodila Norma Bale. Posnetek z Vinariuma *Nebo nad Panonijo* je dostopen na portalu youtube, in sicer na kanalu Ferija Lainščka: https://www.youtube.com/results?search_query=feri+lain%C5%A1%C4%8Dek. Literarna matineja bo distribuirana na osnovne in srednje šole.

Elektronsko programsko knjižico *Oko besede: 26. srečanje slovenskih mladinskih pisateljev* je uredil Franci Just, dostopna je na spletni strani festivala: <https://www.okobesede.org/oko-besede-2021>.

Dragica Haramija

Tatjana Pregl Kobe

PRVI MEDNARODNI BIENALE NEODVISNIH

*Predstavitev 67 raznorodnih ilustracij pretežno
mlajše generacije avtoric in avtorjev*

Mednarodna skupinska razstava *Bienala slovenske neodvisne ilustracije – Bienala neodvisnih 2021* je v Mali galeriji Cankarjevega doma v Ljubljani potekala v dneh od 19. maja do 20. junija 2021. Letos se je društvo *Tretaroka* odločilo za promoviranje neodvisne ilustracije na prostoru nekdanje Jugoslavije. Po besedah izvršne producentke društva Irene Silić je prvič predstavljen mednarodni izbor potekal z javnim pozivom, raziskovanjem vizualne produkcije prostorov držav nekdanje Jugoslavije in s povabilom, ki so ga izhodiščno pomagali pripraviti partnerji iz Hrvaške in Srbije.

Bienale slovenske neodvisne ilustracije je leta 2007 na pobudo Saše Kerkoš in društva *Tretaroka* nastal zaradi želje po na novo opredeljenem pojmu ilustracije. Po njihovih ugotovitvah so se ilustracije ustvarjale ne le ko delovanje ilustratorjev, povezano s knjigami in publicistiko, vse več je bilo samostojne produkcije, ki ni bila več razumljena konvencionalno, v klasičnih okvirih. Tudi prostora, kjer bi se skupaj predstavljali, niso imeli. Od prvega bienala so si prizadevali za prikazovanje kvalitetne slovenske vizualne produkcije na področju ilustracije, kar se je počasi izkazovalo tudi s priznanji oblikovalskih in umetniških institucij. Po osnovni zamisli so nato sodelujoči avtorji predhodnega *Bienala slovenske neodvisne ilustracije* svojega naslednika na prihodnjem bienalu kot nekakšni kuratorji izbirali sami ter tako sami zaznamovali izpostavljeno produkcijo naslednje generacije in s tem njene avtorje. Med več kot štirinajstletnim obstojem v slovenskem vizualno-ilustratorskem okolju so bile dvoletne prireditve na splošno sprejete, razstavljeni dela so bila arhivirana, pojavljala pa so se tudi na mnogih javnih dogodkih izobraževalne, promocijske in povezavalne narave.

V dosedanjem delovanju se je izkazalo, da je neodvisno ilustrativno ustvarjanje v polnem razmahu in da obstaja v eksperimentalnih praksah ilustracije vir nenadomestljivo iskriive svobode intermedijskega izražanja. Z vstopom v mednarodni prostor se je *Bienale neodvisnih* želel postaviti v širši kontekst vzhodnega, balkanskega prostora, kjer je želel izpostaviti generacijo avtorjev, največkrat spregledanih zunaj svojih lokalnih okvirov, in jo pripeljati pod drobnogled v slovenski prostor. Prva mednarodna razstava *Bienala neodvisnih* v Mali galeriji Cankarjevega doma je torej njen prvi korak k povezovanju avtorjev in občinstva v širšem, globalnem kontekstu. Tako je bilo omogočeno razstavljanje neodvisno delujočim avtoricam in avtorjem

večinoma mlajše generacije. To so: Aleksandar Petković, Aleksandar Spasić, Ana Brumat, Ana Đapović, Ana Marguš, Ana Salopek, Anka Arsenić, Apolonija Lučić, Barbara Tomečak, Chenipe, Damir Stojnić Ktonsky, Darija Stipanić, Dorian Šiško, Draga Nikolić, Dragan Kordić, Goran Radošević, Hana Tintor, Irena Jukić Pranjić, Iva Kordic, Ivana Mrčela, Ivana Ognjanovac, Ivana Ognjanovac, Mare Šuljak, Jelena Micić, Jelena Vezmar, Josip Knežević, Josipa Krolo, Jovana Banjanac, Jovana Čubović, Jovanka Mladenović, Juraj Živković, Karla Čurčinski, Kolja Božović, Korina Hunjak, Lara Badurina, Lea Čeč, Lucija Marin, Lucija Mitar, Magdalena Vukalović, Margareta Peršić, Marina Krištofić Marinsky, Mia Matijević, Milica Lazarevic, Mirela Srabović, Miron Milić, Mojca Janželj Tomažič, Nana Wolke, Nataša Mihailović, Nika Bilandžić, Nikola Kosić, Nina Mihaljinac, Omar Lović, Pavle Goljanin, Primož Zorko, Radomir Djukanović, Renata Ladović Meštrović, Rina Barbarić, Robyn Field, Ružica Dobranić, Šejma Fere, Snježana Boyd Žana, Stefan Lukić, Stepan Myannik, Tara Rodić, Tina Danilović, Vedrana Cah, Vuk Čuk in Željka Fuderer Levak. Vzporedno z razstavo v Cankarjevem delu so bila dela vseh prijavljenih in povabljenih avtoric in avtorjev na ogled tudi v obliki spletne razstave.

Pri tem projektu društva *Tretaroka*, ki ga je podprlo tudi Ministrstvo za kulturo RS, so sodelovali Cankarjev dom in Kino Šiška iz Ljubljane, Akademija uporabnih umetnosti Univerze na Reki (Hrvaška) in Galerija Zvono iz Beograda (Srbija). Voditeljica projekta postavitve razstave in razstavnega kataloga v Cankarjevem domu je bila Nina Pirnat Spahić, organizator Damjan Gorenjc, publikacijo je oblikovala Saša Kerkoš, sicer programska voditeljica *Bienala neodvisnih*. S tako predstavitvijo mednarodne zasedbe neodvisnih ilustratork in ilustratorjev pretežno mlajše generacije so skupaj zanetili zanimanje tako pri domači kot tuji publiki.

OCENE – POROČILA

PREVOD POD STREHO

Albert Wendt: *Henrikin strešni vrt*. Ljubljana: KUD Sodobnost International, 2019. Ilustrirala Linda Wolfsgruber. Prevedla Alexandra Natalie Zaleznik. (Izvirnik z naslovom *Henrikes Dachgarten* je izšel leta 2018 pri založbi Jungbrunnen na Dunaju.)

Albert Wendt je nemški dramatik in prozaist, večkrat nagrajen tudi za svoja mladinska dela. Linda Wolfsgruber je avstrijska ilustratorka, ki so jo pred nekaj leti uvrstili med finaliste za Andersenovo nagrado. Ne preseneča torej, da je bila knjiga, o kateri govorimo, opažena. Še precej več: leta 2019 je prejela avstrijsko državno nagrado za mladinsko književnost.

Zgodba se dogaja na strehi večstanovanjske hiše, kamor lepega dne veter zanese prgišče zemlje in dve semeni, iz katerih v čudno hitrem času zrasteta brezi. Streha je srečevališče, tako rekoč dnevna soba, nekoliko čudaškega krovca Heneja z velikanskim trebuhom in zelo bistro dvanajstletne šolarke Henrike. Iz začetnega kupčka zemlje Henrika in Hene naredita strešni vrt, v katerega se naselijo še raca z mladički in dva mačka, tam se pojavi skrivnostni Rjovec, ki živi v odtočni cevi, vrt obišče kdaj pa kdaj roka velikana Železnoroka. Obiskuje in pri njegovi negi sodeluje še kopica ljudi: dva dimnikarja, strehohodec s kapuco, Henrikina učiteljica ... Za en zaplet poskrbi antagonistka, gospa Ciper, čistilka hiše, ki ne prenese navlake, umazanije, sploh ničesar nezloščenega in nepočiščenega. Nato pa še tetka Vihravka, silna nevihta,

ki v hipu prevrne in na glavo postavi vse, za kar so se drugi mučili dneve. Ampak ena in druga zadrega se na koncu razpleteta, vse se reši in uredi.

Zgodba je napisana tako, da bralca novi in novi liki, ki se pojavljajo v njej, presenetijo in razveselijo, zbudijo mu veselo radovednost. Zdi se, da se pojavljajo v zgodbi povsem naključno, s pomočjo avtorjevih asociacij, skoraj ludistično (in vseskozi izmenjaje se s humorno in lirično noto), a na koncu se razkrije, da sta brezi vrtni vili, ki morata opraviti pouk tako, da se zasadita v kupček zemlje na hišni strehi, Rjovec v odtočni cevi pa je njun učitelj, ki skrbi, da bo njun pouk (pravzaprav praktikum) potekal, kot je treba. Na koncu se izkaže, da zgodba ni nonsensna, ampak pravljična z izpostavljeno ekološko noto. Konec ne ostane odprt.

Na eni strani pritegne bralca zgodba z duhovitimi dialogi, z vrsto ljubeznivih, čudaških, smešnih, pa tudi strašljivih likov, z zapleti, obrati in odpleti. Na drugi strani pritegne tudi prevod sam.

Zgodbo je prevedla Alexandra Natalie Zaleznik, v Münchnu rojena in v Ljubljani študirana gemanistka, sicer dvojezična govorka slovenščine in nemščine. (Ob imenih prevajalk in prevajalcev se po navadi pozabi omeniti dobre lektorje in lektorice, ki znajo besedila napraviti jezikovno koherentna, če slučajna taka še niso. Ta prevod je lektorirala Katja Klopčič Lavrenčič.)

Prevodne rešitve lahko opazujemo skozi lečo jezikovnih ravnin: kakšne so prevajalčine glasoslovne pa oblikoslovne, bedoslovne, skladenjske ... rešitve.

A na tem mestu bi na kratko in bolj esejistično opozoril na tri (ne čisto po omejenem muštru napravljene) vidike tega prevoda, ki delujejo zelo uravnoteženo s pomenom teh istih prvin v izvirniku.

Besedišče. Izvirnik ponuja prevajalki kar nekaj besednih poslastic. Tu recimo nekaj njih: Dachwanderer, Dachsteingebirge, Frau Hux, das Gründeln. Prevajalka besede imenitno ustvarjalno sloveni: strehohodec, strehogorje, gospa Ciper, podnapljanje (to je potapljanje do dna). Mnogo je besednih posladkov in mnogo je imenitnih prevajalčinih rešitev.

Verzi. Gospa Ciper je sicer zares sitna, ampak njena sposobnost verzificiranja je osupljiva, pesmi, pravzaprav del njenega govora je zapisan v duhovitih, na trenutke nonsensnih verzih:

Verpfeifen macht Spaß!
Anschwärzen ist
ein reines Vergnügen.
Verzinken, eines auswischen,
das klingt doch wie Musik.
Hixe, Haxe, Hetze!
Die Hux ist eine Petze! (str. 23–24)

Prevajalka ohranja pomen, rimo (eno povsem na mestu še doda) in avtorjevo nonsensno intenco, ki se kaže v besednih igrah:

Tožariti je zabavno,
očrniti spet koga
nepopisano mikavno.
Zagosti jo nekomu,
to je res veselje pravo!
Miške tri, zelena žaba,
Ciprovka je tožibaba! (str. 23–24)

Način pripovedovanja. Velikokrat se zgodi, da skozi prevod proseva izvirnik prav v načinu pripovedovanja. Prevajalec se nemalokrat ujame v past čim zvestejšega posnemanja besedišča in skladnje izvornika, ne oddalji pa se od izvornika toliko, da bi iste reči povedal v prevodnem jeziku na tak način, kot bi se to v prevodnem jeziku (seveda s kulturnim

zaledjem vred) zares povedalo. (Izjema je seveda že v izvorniku zaznamovan način pripovedovanja, ki se izkaže za avtorjevo intenco, v tem primeru je treba to seveda ustrezno prenesti v prevod.) Skrakta: v pričujočem prevodu izvirnik skozi besedilo *ne* proseva. Naj to ilustriram s primerom z začetka sedmega poglavja:

Im Henrikes Dachgarten war immer was los. Und manchmal wurden Gartenfeste gefeiert, zum Beispiel das Kressfest. Zu solchen Festen lud Henrike Kevin mit dem Kissen ein.

Kevin, ein Junge aus dem Haus, hatte Angst vor der Höhe. Besuchte er Henrikes Garten, dann wickelte er vorher ein dickes Daunenkissen um Brust und Rücken. Er hoffte, so geposltert weich zu landen, sollte er vom Dach fallen. (str. 30)

Prevajalka takole:

Na Henrikinem strešnem vrtu se je vedno kaj dogajalo. Tu in tam so priredili kakšno vrtno zabavo, na primer Kreša fest. Na zabave je Henrika vedno povabila Blazinastega Kevina, dečka iz hiše, ki se je bal višine. Preden je obiskal Henrikin vrt, si je na prsi in na hrbet zavezal velik puhast vzglavnik. Upal je, da bosta vzglavnika ublažila morebiten padec s strehe. (str. 30)

V prevodu je čutiti, da prevajalka zelo dobro ve, kakšen je ustrezen besedni red v slovenščini, ve, kdaj lahko glagole izvornika izrazi samostalniško (in tudi obratno). Prevod je prepričljiv in okreten.

Za zaključek: iz dobre zgodbe načeloma ni težko narediti dobrega prevoda (je pa težko napraviti dober prevod iz slabe zgodbe), če je prevajalka oziroma prevajalec več tako jezika izvornika kot jezika prevoda in pozna dobro tako kulturo (z načinom izražanja in različnimi diskurzi vred) izvornika kot prevoda. V pričujočem prevodu je prevajalka ohranila tako avtorjevo jezikovno kot idejno intenco in oboje prevedla tako, da izvirnik ne proseva in ne štrli iz

prevedenega besedila. Zgleden prevod zgleadne zgodbe.

Peter Svetina

KAKO BI SE O TEM POGOVARJAL S ŠTUDENTI

Jana Bauer: *Kako prestrašiti pošast.*
Ilustrirala Malgosia Zajęc. Ljubljana:
Sodobnost International, 2020.

Jana Bauer je otroška in mladinska pisateljica srednje generacije, znana najbolj po Groznilci, simpatično sitni, srditi, bojeviti in izjemno prijateljski pa zanesljivi pravljичni punčari, ki nastopa v dveh otroških romanih. Pa po Ding-dong zgodbah. In po Naši mali knjižnici. Pa še po marsičem.

»Jaz sem Oton. Oton Kobilica. Več o meni ne boste zvedeli.«

Tako se zgodba *Kako prestrašiti pošast*, ki je izšla v slikanici z ilustracijami poljske ilustratorke Malgosie Zajęc, začne.

Kdo od literarnih likov, junakov (lahko bi rekli tudi prestrašenjakov) se še pojavi na začetku? *Filip Zajec. In Edi Glista.*

Dobro. Kaj bi si lahko o protagonistih predstavljali s pomočjo njihovih priimkov? *Zajec je v pravljicah po navadi plašen, boji se in zbeži. Glista je junaška, dokler je ne dregneš. Ko jo, se začne zvijati in je videti nenadoma zelo uboga, joj, kako uboga! Pa kobilica? Ta skače. Sem in tja skače.*

Kdo pripoveduje zgodbo? *Oton. V prvi osebi.*

Kar takoj na začetku je pred bralca postavljen tudi že problem: »Pod mojo posteljo se je zavlekla pošast,« je rekel Filip. Začel se je tresti in polil je ves čaj.«

Oton Kobilica, ki se ukvarja s preganjanjem pošasti, vzame veliko rjavo torbo, s Filipom se iz Otonovega stanovanja

v bloku odpravita tri nadstropja više, tam živi Filip. V sedmem nadstropju živi Edi Glista, v osmem gospa Neža, ki »prav zares sovraži otroke.« In »v devetem nadstropju živi Filip.«

Zakaj tako natančno omenjam vsa ta nadstropja? *Mogoče zaradi števila devet. Začetki ljudskih pravljic so kdaj: »Za devetimi gorami in devetimi vodami ...«* Ja, natanko to. Gremo naprej.

Filipova mama se s sinovim strahom ne ukvarja, ona ob popoldnevih hipnotizira mačke. Očeta pa ni doma, ker je šel na maratonsko plavanje po Amazonki. S pošastjo se bosta spoprijela torej fanta sama.

Tri vrste pošasti obstajajo: robate, zobate in kosmate. Robate se bojijo godbe na pihala, z godbo na pihala pošastne mame strašijo že svoje pošastne otroke, te pošasti res niso prav bistre, če strašijo že same sebe.

Ampak pod posteljo ni robata pošast.

Zobate se bojijo malinovega sirupa.

Pošast, ki je pod Filipovo posteljo, se tudi sirupa ne boji.

Potem je pošast kosmata.

Z njo se da obračunati na en sam način: zrecitirati ji je treba pesem o strašni punčki Mari, ki bo pošast umila, skrtačila in polila s parfumom.

Ampak pošast tudi tokrat ne odreagira, ne ustraši se.

Kaj zdaj?

Rešitev bo treba poiskati pri gospodu Klopotcu. Ta živi še tri nadstropja više, v dvanajstem nadstropju. Ko ga obiščeta, jima pove, da je pošast, ki se skriva pod Filipovo posteljo, Repatež. Redka in hudobna pošast, ki te z repom frčne v vesolje. Tam plavaš med planeti, dokler se ne vrneš in je ne preženeš. Gospod Klopotec se je vrnil in jo pregnal s škatlico, ki jo da fantoma.

Škatlico porineta pod posteljo. Tišina. Potem pa neznošen krik in konec. Pošast je premagana. Še sicer diha, ampak je onesposobljena. Fanta repateža zavijeta

v preprogo in ga odneseta po stopnicah v gozd, pustila ga bosta ob potoku, če bo žejen, ko se bo zbudil. Spotoma, po stopnicah spuščaje se, obljubi Oton Ediju, da mu ga bo naselil pod posteljo, če se ne bo nehal spravljati nad Filipa. Edi Glista umolkne in se nikdar več ne loti Filipa.

Ko se fanta vrneta domov, odpreta škatlico. V njej je ogledalce. Pošast se je utrašila same sebe. Kako se torej preмага pošast? *Soočiti jo moraš s samo sabo, da vidi, kako pošastna je, tega soočenja ne prenese.*

Zgodbo zdaj poznamo. Postavlja pa se še nekaj vprašanj.

Koliko je svetov, v katerih se zgodba dogaja? Spominjajo dogajališča po svoji funkciji na dogajališča ljudskih pravljic? *Osrednji dogajalni prostori so trije: šesto, deveto in dvanajsto nadstropje. Strah je prisoten v devetem nadstropju, v svetu vmes. Rešitev, pomoč prihaja pa iz sveta spodaj in sveta zgoraj. To je tako kot v ljudskih pravljicah, kjer bitja iz podzemlja in onstranstva pomagajo (ali pa otežujejo) rešiti naloge na (srednjem) svetu.*

Kaj bi lahko bilo veselje, kamor te z repom frčne repatež? Bi to lahko bil čas odraščanja, v katerem otrokovo doživljanje, strahovi odnesejo nekam proč?

In na kakšen način edino se lahko otrok znebi strahu? *Tako, da se z njim sooči: vrne se iz veselja in se z njim sooči. Pokazati mu mora, kakšen strah pravzaprav je, ampak strah soočenja s samim seboj ne prenese, omedli.*

In kaj s strahom, s pošastjo naredi? Ga mora ubiti, kot ubijejo v Rdeči kapici volka? *Ne. In zakaj ne? Zakaj ga ne ubijejo? Prvič zato, da se lahko z njim zagrozi Ediju, ki nadleguje Filipa. Drugič zato, ker je to stopnja v odraščanju: strah bo srečal spet kdo drug, soočiti se bo moral z njim in ga premagati, da bo lahko živel mirneje naprej.*

Ja, tako je to pri fantih, zgleda: vsi se soočajo s strahovi, vsi jih premagujejo, Oton, Filip, Edi, gospod Klopotec.

Pa ženski liki? *V zgodbi nimajo osrednje vloge, stranski so.* Pa kljub temu: gospa Neža se ne boji. Filipova mama se ne boji. In kdo se zlasti ne boji? *Deklica Mara.*

Kdo v zgodbi je že v izhodišču pogumen? Pravzaprav najpogumnejši od vseh sploh? *Hm.*

No?

Tišina. Razmislek.

Deklica Mara. Ta je tista, s katero se zagrozi najpošastnejši od običajnih pošasti! Ta je najstrašnejša in obenem najpogumnejša.

Vas deklica Mara spominja na kak lik iz opusa Jane Bauer? *Na Groznovilco.* Pa sicer? Še na kakšen lik iz svetovne mladinske literature? *Na Piko Nogavičko.*

In smo. Sklenili smo krog in končali razmislek o zgodbi. Ostal bi seveda še razmislek o navdihujočih ilustracijah Malgosie Zajac. *Hm.* A sta priimek ilustratorke in priimek Filipa Zajca zanašča ista?

(Glede na to, da je zapis v tej rubriki revije zlasti kritika ali recenzija knjige, naj pripišem še lastno vrednostno sodbo o zgodbi in o knjigi, kolikor ta že ni razvidna iz dozdajšnjega besedila: če se lahko na tak način in toliko pogovarjaš in preišljuješ o besedilu in o knjigi, pomeni, da je zgodba, da je knjiga vredna branja. Zgodba Jane Bauer odpira mnogo vprašanj, ponuja mnogo premislekov, poigrava se z mnogimi stereotipi in jih, če jih, ne sprejema ali ponavlja brez refleksije. To je odlična knjiga, ki jo bom zagotovo obdržal doma. Pa ne samo zaradi dela s študenti.)

Peter Svetina

BOOKBIRD 2020

Tema osrednjih člankov v **prvi številki** revije o mednarodni mladinski literaturi *Bookbird* iz leta 2020, ki jo izdaja IBBY, je šola v mladinski literaturi in mladinska literatura v šoli. Avtorji prispevkov opisujejo povezanost med obema in možnostmi, ki jih ta povezava nudi.

Shoshana Magnet in Catherine-Laura Dunnington predstavita v prispevku *Necessary Discomfort: Three Preschool Classrooms Break Open 'The Heart and the Bottle' and Sit with Hard Feelings* (Neizogibno neugodje: Trije predšolski razredi se ob knjigi *Srce in steklenica* spoprimejo s težkimi občutki) ugotovitve po izvedbi projekta s predšolskimi otroki in njihovimi učitelji o branju slikanice Oliverja Jeffersa *The Heart and the Bottle* (*Srce in steklenica*) in še nekaterih podobnih knjigah. Odzivi na branje knjig, katerih vsebina je žalostna in težka, so tako pri otrocih kot pri njihovih učiteljih različni. Namen projekta je bil seznaniti otroke z neprijetnimi občutki, se o njih z njimi pogovoriti in jih spodbujati, da se pogovarjajo o žalosti, o izgubah, o smrti.

V prispevku *Schooling and Post-Immigration Experiences in Latinx Children's Literature* (Poučevanje in po-priselitvene izkušnje v latinskoameriški mladinski literaturi) objavljata Yoo Kyung Sung in Kristi DeMar rezultate raziskave o šolskih izkušnjah imigrant-skih otrok v latinskoameriški literaturi, izdani v zadnjih desetih letih v ZDA. V izbranih dvanajstih knjigah se je v zgodbah pokazalo, kako pomembno je za priseljene otroke, ki imajo težave z jezikom, s težjim dojetjem snovi zaradi slabe predizobrazbe, z doživljanjem poniževanja in še vedno močnimi stereotipi, da so šola in učitelji, še posebej če govorijo tudi njihov jezik, tisti kulturni in izobraževalni prostor in osebe, ki jim pomagajo, da se vključijo

v novo okolje in da jih to okolje sprejme kot enakovredne. To so otroci, ki imajo pravico do šolanja, pomembno pa se je tudi zavedati, da so otroci.

Ali sodi LG literatura v osnovno šolo? Stephen Adam Crawley je v prispevku »*The Sky Didn't Fall or Anything*«: *A Mother's Response to Lesbian- and Gay-Inclusive Picturebooks in Elementary Schools in the United States* (»Nebo se ni zrušilo ali karkoli žec«: Odziv mame na LG slikanice v osnovni šoli v ZDA) navedel nekaj ugotovitev, ki so se pri njegovem proučevanju tega vprašanja izkazale za potrebne. Sodelovanje staršev, učiteljev in knjižničarjev, izbor kvalitetnih slikanic in skupno, glasno branje je pokazalo, da so LG slikanice primerne za osnovnošolske učence, saj so med njimi otroci, ki so člani družine, v kateri sta starša istega spola ali pa so to njihovi sorodniki, prijatelji ali pa znanci.

Nicola Daly iz Nove Zelandije, strokovnjakinja na področju mladinske književnosti, pedagogike in učenja tujih jezikov, se še posebej posveča večjezičnim slikanicam. Za svoj prispevek *Exploring Author Motivation, Intended Audience, and Text Layout in Dual-Language Picturebooks* (Raziskovanje motivacije avtorjev, predvidevani bralci, in ureditev besedila v dvojezičnih slikanicah) se je pogovarjala s petimi avtoricami o njihovem ustvarjanju dvojezičnih slikanic v angleškem jeziku in v jeziku avtohtonih prebivalcev. Štiri od njih so avtorice slikanic v angleškem jeziku in v maorskem jeziku, Te Reo Māori pa je avtorica slikanic v angleškem jeziku in jeziku truku, ki ga govori le še malo ljudi na Tajvanu. Avtorice, prepričane, da je poznavanje in znanje obeh jezikov tako pri odraslih kot mladih zaželeno in potrebno, so pri ustvarjanju dvojezičnih slikanic pozorne na več stvari. Pomembno je, kateri jezik je prvi jezik bralca, kdaj je tekst v obeh jezikih na isti strani in enake velikosti, kdaj je velikost enega in

drugega različna, kdaj je eden od jezikov ločen od drugega in je na začetku ali na koncu knjige, kdaj dopolni razumevanje teksta ilustracija in kdaj je slikanici priložen še zvočni zapis, ki pomaga pri pravilni izgovorjavi. Dvojezične slikanice naj bi spodbujale k učenju obeh jezikov in ohranjanju jezikov domačinov.

V rubriki Otroci in njihove knjige so objavljeni trije prispevki. Rachel Skrlac Lo in Sue Dahlstrom opišeta v prispevku *Comic Moments in the School Library: Reflections on an After-School Book Club* (Čas za stripe v šolski knjižnici: O knjižnem klubu po pouku) uspešno delovanje stripovskega kluba na eni od osnovnih šol v ZDA. Voditeljici kluba želita spodbuditi učence k branju kvalitetnih stripov, se o njih pogovarjati in da jih sami tudi ustvarijo.

Na svetu je število otrok, ki ne berejo in ki nimajo dostopa do knjig, preveliko. Leta 2000 ustanovljena organizacija Room to Read (Soba za branje) si v povezavi z lokalnimi skupnostmi, s partnerskimi organizacijami, z vladami šestnajstih dežel v Aziji in Afriki prizadeva z izobrazbo izboljšati življenje otrok iz revnega okolja, pri čemer so temeljnega pomena dostopne kvalitetne knjige, bralne navade in izobražen kader, ki posreduje literaturo in spodbuja mlade k branju. Delovanje indijske ustanove Room to Read India opiše Simmi Sikka v prispevku *End of Impossible: Inviting All Children into Reading* (Konec nemogočega: Vabilo vsem otrokom k branju).

Južnoafriška učiteljica in pisateljica Dorothy Dyer opiše v prispevku *Sharing the Love of Reading* (Deliti ljubezen do branja) svojo veliko ljubezen do branja in željo ter svoje konkretno zavzemanje, da bi k branju privabila mlade in da bi domači pisatelji za mlade pisali zgodbe, ki se dogajajo njim in v njihovem okolju. Bila je tudi gonilna moč pri ustanovitvi FunDza LiteracyTrust, pomembnega promotorja branja.

V rubriki pisatelj/i/ilustratorji sta predstavljena pisateljica Breanna J. McDaniel iz ZDA, s katero se je Emma Joy Reay pogovarjala o njeni slikanici z afroameriško problematiko *Hands Up!* (Roke gor), in Allan Drummond, večkrat nagrajeni britanski pisatelj in ilustrator poučnih knjig za mlade, ki se je z Vassiliki Tzomaka pogovarjal o svojih novejših knjigah. Te so vsebinsko vezane na konkretno reševanje aktualne okoljske problematike na raznih koncih sveta, ki se je lotevajo lokalne skupnosti in v katere se vključujejo tudi šolarji.

Sledita dve poročili o projektih Mednarodne mladinske knjižnice, IJB, iz Münchna. Elliott Schreiber opiše v prispevku *The Exhibition 'Hello, Dear Enemy!' and the Power of Collaboration* (Razstava *Pozdravljen, dragi neprijatelj!* in moč sodelovanja) potujočo razstavo *Hello, Dear Enemy! Picture Books for Peace and Humanity* (*Pozdravljen neprijatelj! Slikanice za mir in humanost*), ki je skupaj s spremljajočimi dejavnostmi vzbudila veliko zanimanja in bila izjemno uspešna v ZDA. Strokovni sodelavec IJB Jochen Weber pa opiše prispevku *Arabic-Language Children's Literature* (Mladinska literatura v arabščini) projekt, s katerim želi IJB predstaviti mladinsko literaturo v arabščini. Za veliko število imigrantskih otrok so knjige pomembne za njihovo integracijo, so povezava z njihovim prvim domom, gradijo mostove do arabskega sveta in spodbujajo medkulturno izmenjavo. Projekt vključuje izdajo katalogov knjig v arabščini, pogovore o literaturi v arabščini in razstavo s predstavitvijo vidnejših arabskih ilustratorjev.

Liz Page je pripravila poročilo o delovanju IBBY. Na prvem mestu je objavljena poslanica otrokom sveta ob 2. aprilu, mednarodnem dnevu knjig za otroke 2020, katere sponzor je bila Slovenska sekcija IBBY. Poslanico z naslovom *Lakota po besedah* je napisal pisatelj Peter

Svetina in v angleščino prevedel Jernej Župančič. Plakat, ki je predstavljen na zadnji strani platnic revije, je ustvaril ilustrator Damijan Stepančič. Peter Svetina in Damijan Stepančič sta tudi nominirana za Andersenovo nagrado 2020.

Objavljeni so nagrajenci najpomembnejših mednarodnih nagrad za ilustracijo 2019, nagrade Nami Concours, nagrade BIB in nagrade za mlade ilustratorje Golden Pinwheel. Med nagrajenskimi sta tudi ilustratorki iz Slovenije. Ana Zavavlav je prejela Purple Island Nami Concours za ilustracije v knjigi Toona Tellegena *The Healing of the Cricket* (*Črček in temačni občutek*), Maja Kastelic je prejela plaketo Bienala ilustracij BIB'19 za ilustracije v knjigi Anastasie Quarwani *Koozi*. Članica mednarodne žirije za nagrade BIB'19 je bila tudi Tatjana Pregl Kobe.

IBBY potujoče razstave knjig, ki so prejele častne nagrade IBBY Honour List, gostujejo v številnih državah po svetu. Z velikim uspehom in pozornostjo je razstava *IBBY Honour List 2018* gostovala v Avstraliji.

Priljubljene in dobro obiskane so tudi rikša-knjžnice v odmaknjenih predelih v Pakistanu, o čemer poroča Basarat Midhat Kazim.

V tej številki je objavljen tudi plakat, ki vabi na 37. mednarodni kongres IBBY v Moskvo v času od 5. do 7. septembra 2020.

Moskva je mesto, ki bo gostila 37. mednarodni IBBY kongres. Zaradi pandemije je kongres bil prestavljen iz leta 2020 na leto 2021, na kar nas opozori ponovno objavljen plakat, tokrat v barvah, s spremenjenim datumom, na zadnji strani platnic. Posebna, **druga številka**, je kot običajno posvečena predstavitvi mladinske književnosti države gostiteljice kongresa, tokrat ruske. Kljub težavam zaradi pandemije so v številki zbrani zanimivi prispevki, ki nas seznanijo s produkcijo mladinske književnosti, s prizadevanji

za promocijo mladinske literature in branja in nam predstavijo ugledne ruske mladinske pisatelje in ilustratorje.

Ekaterina Asonova in Olga Bukhina pišeta v prispevku *Everything Is New: The Publishers, the Authors, and Most Important, the Readers* (Vse je novo: založniki, avtorji, in najpomembnejši, bralci) o razvoju ruske mladinske literature v času po razpadu Sovjetske zveze. S pojavom novih založb, ki so izdajale številne kvalitetne prevode in spodbujale domače avtorje, z uvedbo nagrad, z izobraževanjem kadrov, ki posredujejo mladinsko literaturo, s strokovnimi srečanji, z vključevanjem digitalnih medijev lahko govorimo o oživitvi in razvoju ruske mladinske literature. Mladi bralci posegajo po knjigah, ki jih berejo skupaj s starši, po od nekdanj priljubljeni poeziji, po fantazijskih knjigah in pravljicah, po zgodovinskih in poučnih knjigah ter po realističnih zgodbah, ki zajemajo tudi sodobno problematiko mladih.

Maria Mayofis poda v prispevku *Soviet Children's Literature of the »Thaw« Period: Discoveries and Utopias* (Sovjetska mladinska literatura v obdobju »odjuge«: odkritja in utopije) precej natančen pregled sovjetske mladinske literature v času od leta 1953 (po Stalinovi smrti) do 1968. S političnimi spremembami je v tem času prišlo v Sovjetski zvezi tudi do sprememb na področju mladinske literature. Na otroke se je prenehalo gledati kot na projekte vzgoje, spoštovati se je pričela njihova osebnost, kar so tako pri knjižnih junakih kot pri bralcih mladinski avtorji upoštevali in prenesli v literaturo.

Pedagogi so v Rusiji vedno imeli odločujoč vpliv na mladinsko literaturo. Za skoraj celo dvajseto stoletje so izrinili iz bralskega dosega detektivske zgodbe domačih avtorjev in prevedene. Kljub priljubljenosti detektivskih zgodb o Natu Pinkertonu med mladimi bralci so pedagogi obsodili ta žanr za neprimernega,

nevezgajnega, nemoralnega in neumetniškega, kar je obveljalo do zadnjih let prejšnjega stoletja. Svetlana Maslinskaya je temu posvetila svoj prispevek *Nat Pinkerton: A Missing Genre in Russian Children's Literature* (Nat Pinkerton: pogrešan žanr v ruski mladinski literaturi).

V pogovorih spregovori o sebi in o svojem delu več ruskih ustvarjalcev mladinske književnosti. Alyazia Khalifa nam predstavi mlajšo, leta 1979 rojeno pisateljico Nino Daševskajo, ki piše realistične krajše zgodbe in romane o najstnikih. Za svoja dela je prejela več nagrad in je nominiranka za nagrado ALMA.

V pogovoru z Olgo Monina in Anno Zolotarevo je klepetala ena najodličnejših ruskih ilustratorok Anastasia Arkhipova.

Olga Monina, Olga Mäeots in Anastasia Arkhipova so se pogovarjale z uveljavljenimi ruskimi ilustratorkami in ilustratorji, z Igorjem Olejnikovom, Andersenovim nagrajencem za ilustracije 2018, z Aleksandrom Koškinom, z Antonom Lomaevom, z Levom Elinom, z Viktorijo Fomino, z Anno Desnitskajo, z Ekaterino Kazeikino in z umetnostnim kritikom Dmitrijem Fominom, o knjižnih ilustracijah v preteklosti, sedanjosti in prihodnosti in o njihovem osebnem odnosu do ilustracij.

Olga Muravieva, Angela Lebedeva in Anastasia Pimkina so zastavile vprašanja sedmim strokovnjakinjam in strokovnjakom iz založb v Rusiji o stanju in perspektivah izdajanja mladinske literature. V odgovorih je bilo povedano, da si prizadevajo izdajati žanrsko pestro mladinsko književnost s sodobnimi temami. Poudarili pa so tudi to, da je izdajanje mladinske literature še precej obremenjeno s tradicijo, da je kljub izvrstnim ilustratorjem večji poudarek na besedilu kot na likovnem delu, da so cene knjig prenzke v primerjavi s stroški izdaje,

da ruska mladinska literatura za razliko od literature za odrasle težko prodre na mednarodni trg, prevodi in izdaje v drugih državah so zelo redki. Eno od pomembnih priložnosti za promocijo ruske mladinske literature vidijo na mednarodnem kongresu IBBY 2021.

Sledi več prispevkov, ki se navezujejo prav na promocijo mladinske literature in branja.

Uspešen pri promociji mladinske literature in branja je festival mladinske literature v Tuli, ki je dobro obiskan in je s svojimi kvalitetnimi prireditvami postal vzorčen primer tudi za druge kraje v Rusiji. Več o festivalu piše Irina Ročeva v prispevku *The Children's Book Festival LiteraTula, in the Homeland of Leo Tolstoy* (Festival mladinskih knjig LiteraTula, v domovini pisatelja Tolstoja).

Tudi tekmovanje, osnovano na igri, je pritegnilo veliko mladih, pa tudi njihovih staršev, k branju mladinske literature. O tem tekmovanju, ki so ga organizirali v predelu Pospelikhinski v altajski pokrajini, piše Svetlana Lublinskaja v prispevku »*Red and Win*« (»Preberi in zmagaj«).

Za promocijo knjig in branja se vse bolj uveljavlja moderna tehnologija, o čemer piše Elizaveta Zapiataia v prispevku *Children's Booktube as a Modern Technology to Promote Books and Reading* (Spletna stran za otroško literaturo kot moderna tehnologija za promocijo knjig in branja).

Branje knjig nam omogoča da spoznavamo druge narode in kulture. Že za najmlajše bralce je uspešno zaživel projekt »*Azbuka v Rossii*« (ABC knjige v Rusiji), ki jih v povezavi s črkami abecede seznanja z drugimi narodi v multinacionalni Rusiji. O projektu piše Gurija Osmanova v prispevku *We Are Different but We Are Together: Implementing the Project Azbuka v Rossii* (Smo različni, a smo skupaj: izvedba projekta ABC knjige v Rusiji).

Učenci tujih jezikov so se navdušeno vključili v tekmovanje z naslovom Ročna izdelava slikanic v tujih jezikih, o čemer piše Olga Mäeots v prispevku *Russian Children Making Picturebooks in Foreign Languages* (Ruski otroci delajo slikanice v tujih jezikih).

Pomembno mesto za proučevanje mladinske književnosti ima Nacionalna elektronska mladinska knjižnica, ki nam jo predstavi Ilja Gavrišin v prispevku *National Electronic Children's Library: A Living History of Russian Children's Literature* (Nacionalna elektronska knjižnica: Živa zgodovina ruske mladinske književnosti).

Anna Godiner piše v prispevku *Portrayals of Disability in the Circle of Teenage Reading of the Twenty-First Century* (Prikaz prizadetosti v knjigah za najstnike v enainvajsetem stoletju) o nekaterih sodobnih literarnih delih za najstnike, ki govorijo o ljudeh s posebnimi potrebami.

Izdajanje prevedenih knjig iz številnih drugih držav, pa tudi manjšinskih jezikov v Ruski Federaciji je danes zelo živahno. Za razliko od časov Sovjetske zveze, ko so založbe morale upoštevati omejitve, ki so jih narekovali državni predpisi, je izdajanje prevodov praktično neomejeno. Seveda se prevaja in ponatiskuje svetovna klasična otroška in mladinska literatura. Prevedena je večina knjig, Andersenovih nagrajencev, nagrajencev ALMA in mnogo knjig IBBY častne liste ter knjig, uvrščenih med Bele vrane. Poleg prevodov so pomembne tudi literarne adaptacije, delo odličnih pisateljev, kot je primer *Buratina*. Nekateri prevodi so z izjemno likovno interpretacijo teksta domačih ilustratorjev nastale mojstrovine. Prevedene knjige so in še vedno vplivajo na domače besedne umetnike. Težave pri prevajanju, kot je prevajanje humoriistične literature, nonsensa, poezije in literature iz manjšinskih jezikov, skušajo

reševati na strokovnih seminarjih. Za prepoznavnost in uveljavljanje ruske mladinske literature ter prevajanje v druge jezike si zelo prizadevajo s prisotnostjo na mednarodnih knjižnih sejmih in knjižnih festivalih. O vsem tem piše Olga Mäeots v prispevku *Translated Children's Books in Russia* (Prevedene mladinske knjige v Rusiji).

Prispevek Aline Lazareve je poklon leta 1938 rojenemu in leta 2019 preminulemu ruskemu umetniku, ilustratorju, filmarju, lutkarju in pedagogu Sergeju Aleksandroviču Alimovu.

Med informacijami o IBBY nas Liz Page obvešča o delu žirij in proglasitvah IBBY nagrad, kar je potekalo zaradi pandemije po spletu. Seznanjeni smo z novim logom IBBY. Prispevka Leene Maissen in Sabine Fuchs pa sta posvečena Petru Schnecku (1943–2019), uglednemu in aktivnemu članu IBBY, ki je bil tudi predsednik IBBY od 2002 do 2006.

V **tretji številki** sta predstavljena Andersenova nagrajenca 2020, pisateljica Jacqueline Woodson iz ZDA in ilustratorka Albertine iz Švice ter finalisti za Andersenovo nagrado, med njimi pisatelj Peter Svetina iz Slovenije.

Jacqueline Woodson in njeno delo nam predstavi Krystal Howard v prispevku *Black Girlhood, Representation, Place, and Relationships in Jacqueline Woodson's Work* (Črno dekleštvo, predstavitev, položaj in odnosi v delih J. W.). Še več o sebi pa ji pisateljica zaupa v posebnem pogovoru *An Interview with Jacqueline Woodson: Black Childhood, Telling the Truth, and Writing as Activism* (Pogovor z J. W.: Črno otroštvo, povedati resnico in učinkovito pisanje), ki je tudi objavljen v tej številki. J. W. opisuje v svojih delih za otroke in mladostnike življenje Afroameričanov in izpostavlja teme, kot so rasizem, družbeni problemi, zveza s partnerji istega spola. Za svoja dela je prejela več nagrad,

leta 2018 tudi Astrid Lindgren Memorial Award.

Dela izjemne ilustratorke Albertine nam predstavi Loreto Núñez v prispevku *Albertine's Unexpected Encounters: A Commitment to Diversity* (Albertinina nepričakovana srečanja: zaveza do raznolikosti). Albertine v svojih delih, za katera je prejela več nagrad, na humoren način in z izrazitimi barvnimi poudarki prikaže raznolikost, ki lepša in bogati naš planet. Sylvie Neeman pa se v prispevku »*I Am an Author Who Draws*« (Sem pisateljica, ki riše) z Albertine pogovarja o njenem odnosu do sveta, do ustvarjanja in do soproga, pisatelja Germana Zulla s katerim sta močno ustvarjalno povezana. Leta 1999 je Albertine prejela zlato jabolko BIB.

Finalisti za Andersenovo nagrado 2020 so: argentinska pisateljica María Cristina Ramos, belgijski pisatelj Bart Moeyaert, francoska pisateljica Marie-Aude Murail, iranski pisatelj Farhad Hasanzadeh, slovenski pisatelj Peter Svetina, kanadska ilustratorka Isabelle Arsenaault, japonski ilustrator Seizo Tashima, nizozemska ilustratorka Sylvia Weve, poljska ilustratorka Iwona Chmielewska in španska ilustratorka Elena Odriozola. Avtor predstavitve Petra Svetine in njegovega dela je dr. Igor Saksida.

Mednarodna žirija za nagrado Hansa Christiana Andersena 2020 je izbrala še 20 knjig, ki jih priporoča, da v prevodih pridejo do čim več otrok po svetu. Med temi še posebej priporočenimi knjigami je tudi knjiga *Arsenije!* z ilustracijami Damijana Stepančiča, ki jo je napisala Lucija Stepančič.

V tej številki nas Björn Sundmark v prispevku *Children's Covid-19 Literature* opozori na nekaj e-knjig, katerih vsebina je povezana s korona pandemijo. Knjige so v več jezikih dostopne na spletni strani www.lifetreebooks.org.cn

Na straneh, namenjenih IBBY novicam, sta predstavljena Andersenova

nagrajenca 2020 Jacqueline Woodson in Albertine, finalisti za Andersenovo nagrado, knjige, ki jih še posebej priporoča žirija Andersenove nagrade, med drugim pa še nagrajeni projekt za spodbujanje branja z nagrado IBBY-Asahi Reading Promotion Award 2020, ki je tokrat Casa Cuna Cuenteros (Jasli pripovedk) iz Argentine, predstavljena sta nagrajenca z nagrado IBBY-iRead Outstanding Reading Promoter Award, Marit Törnqvist iz Nizozemske in Zhu Yongxin iz Kitajske, in predstavljeni so IBBY-Yamada projekti 2020 za promocijo branja.

Uredništvo revije je izbralo in objavilo v **četrty številki** članke, ki niso vezani na neko dogovorjeno, določeno temo, povezano z mladinsko književnostjo, ampak jo prosto obravnavajo z različnih vidikov. Glavna urednika Petros Panaou in Janelle Mathis vabita sodelavce po svetu, da za objavo v reviji pošljejo intervjuje z mladinskimi pisatelji in ilustratorji na e-naslova: ppanaou@ugla.edu & janelle.mathis@unt.edu

Daniel Feldman je izbral temo holokavsta v knjigah za otroke mednarodno priznanega pisatelja in Andersenovega nagrajenca Urija Orleva. V članku *The Holocaust as Adventure in Uri Orlev's Children's Books* (Holokavst kot pustolovščina v knjigah za otroke Urija Orleva) izpostavi knjige Urija Orleva, v katerih doživljajo holokavst otroci, ki se, ne da bi povsem razumeli realno situacijo, borijo za preživetje kot v kakšni pustolovščini. V nekaterih knjigah pa pisatelj otrokom približa tragično problematiko s pomočjo prispevov.

Navadno je gozd v mladinski literaturi prostor, ki je kraj neprijetnih doživetij. V knjigah švedske pisateljice in ilustratorke Else Beskow pa je gozd prijazen do vseh. V prispevku *The Giving Trees: Elsa Beskow, Ecocriticism, and the Benevolent Forest* (Radodarna drevesa: Elsa Beskow, ekokritika in dobrohoten

gozd) analizira Rachel Sakrisson nekaj slikanic Else Beskow.

V prispevku *Otherring Authors in the Name of Authenticity: Critiquing Colonialism with The Arab of the Future* (Drugi avtorji v imenu verodostojnosti: kritiziranje kolonializma v knjigi *Arabec prihodnosti*) piše Mark D. McCarthy o tem, kako zahodni, beli svet gleda na knjige avtorjev, ki v drugem kulturnem območju opisujejo svoje spomine in izkušnje iz preteklosti.

Obsežen prispevek *Global Rainbow Families: Examining Visual Depictions of Same-Sex Couples in International Picturebooks* (Globalne mavrične družine: raziskava vizualne upodobitve istospolnih parov v slikanicah iz mednarodnega prostora) o likovnih upodobitvah v slikanicah o mavričnih družinah sta pripravila Jamie Campbell Naidoo in Kaitlyn Lynch. Z mednarodnim izborom sta želela prikazati, kako v raznih državah po svetu pristopajo do LGBTQ slikanic. Pri raziskovanju ju je zanimalo, kako so upodobljeni prizori medsebojnih telesnih stikov, kot so poljubi, objemi, dotiki, razlike med upodobitvijo lezbičnih in gejevskih parov in otrok pri enih oziroma drugih parih, opis in oris človeške reprodukcije, upodobitve golote in kako lahko izbrane slikanice vplivajo pri bralcih na razumevanje LGBTQ družin.

V prispevku *Picturing Arab Youth and Societies at the Turn of the Twenty-First Century* (Upodabljanje arabske mladine in družb na prehodu v enaindvajseto stoletje) nam Tina Sleiman predstavlja Alija Chamseddina, rojenega leta 1955, odličnega libanonskega ilustratorja in njegov umetniški razvoj.

Čilska pisateljica María José Ferrada razkriva svoj odnos do literature v pogovoru *A Conversation with María José Ferrada*, ki sta ga pripravila in zapisala Marcelo E. González Z. in Andrea Calsals Hill. Pogovor je napisan v španskem in angleškem jeziku.

Mark West je v Stockholmu obiskal otroški kulturni center Junibacken, posvečen predvsem Astrid Lindgren in njenim knjigam, predstavlja pa tudi druge skandinavske mladinske pisatelje in ilustratorje. Center združuje elemente interaktivnega otroškega muzeja, otroško gledališče in knjigarno za otroke, kjer si otroci lahko ogledajo predstave, lahko sami prirejajo igre in si izberejo knjige. Center je opisal v prispevku *A Place to Play in Astrid Lindgren's Stories* (Prostor za igranje v zgodbah Astrid Lindgren).

David Campos opiše v prispevku *The Legacy of Jane Goodall: Using Children's Literature to Teach about an Iconic Scientist* (Zapuščina Jane Goodall: Poučevanje z uporabo mladinske literature o ikonski znanstvenici) kar nekaj mladinskih knjig, v katerih spoznamo znanstvenico in njeno življenjsko delo, ki ga je posvetila proučevanju šimpanzov.

Georgia Karantona in Tasoula Tsilimeni opišeta v prispevku *Yellow Hats as Yellow Stars* (Rumeni klobuki kot rumene zvezde) knjigo *Rumeni klobuki*, ki jo je napisala in ilustrirala grška avtorica Kelly Matathia-Kovo. Avtorica v njej domiselno in tankočutno mladim pripoveduje o holokavstu.

Kdor želi поблиže spoznati Hong Kong, njegove prebivalce, jezik, kulturo, kulinariko in še kaj, naj seže po mladinski seriji knjig o Hong Kongu, katere avtorica besedil je Anna Tso, avtorica ilustracij pa Joanne Lo. Serijo opiše in priporoča Helena Hing Wa Sit v prispevku *New Adventures in Hong Kong* (Nove dogodivščine v Hong Kongu).

Moldavijskega ilustratorja Lică Sainciuc in njegovo delo nam predstavlja Vladimir Kravčenko v prispevku *Lică Sainciuc: As Happy as a Lark, across the Years* (Lică Sainciuc: Tako srečen kot škrjanec, skozi leta). Omenja tudi katalog (Kravčenko Vladimir: *Lică*

Sainciuc: Grafică de carte pentru copii. Lumina, 2019), v katerem je več kot dvesto avtorjevih ilustracij s komentarjem v romunskem in angleškem jeziku.

Čilski pisatelj Antonio Skármeta in španski ilustrator Alfonso Ruano sta avtorja knjige *The Composition* (Spis) iz leta 2005. Knjigo o tem, kako doživljajo mladi vojaško diktaturo, opiše Ritwik Ghosh v prispevku *Reflections on the Aesthetics of Antonio Skármeta's Picturebook, The Composition* (Premisleki o estetiki v slikanici *Spis* Antonija Skármeta).

Mednarodna mladinska knjižnica v Münchnu, IJB, je pripravila raziskavo odnosa med literaturo za mladostnike in družbo. Projekt je potekal v dveh oblikah, v obliki pogovorne delavnice, v katero so bili vključeni pisatelji, in v obliki literarnih taborov za mlade med petnajstim in osemnajstim letom. Na pogovorni delavnici, ki je bila zaradi epidemije samo ena, so pisatelji, novinarji in blogerji od vsepovsod razpravljali o političnih aspektih mladinske literature, kaj lahko mladinska literatura doprinese družbi, ali lahko vpliva na mladostnikov pogled na svet, ali socialne vsebine vplivajo na njihovo razmišljanje o pravici, politiki in o podobnih vprašanjih. Na literarnem taboru, ki je potekal v treh sekcijah z naslovi: *Svet je krivičen. Pokažite nam tekste, ki so vas premaknili* in *Rešimo svet*, so strokovnjaki z mladimi v prvi sekciji razpravljali o krivicah in o knjigah na to temo, v drugi sekciji o knjigah, ki so se posamezne mlade bralce še posebej dotaknile in so jih zato izbrali za predstavitev na taboru, v tretji sekciji, z motom *Rešimo svet*, je potekalo razpravljanje o boljšem svetu. Organizirani sta bili novinarska delavnica z intervjuji v živo po mestu in delavnica empatičnega pisanja. Literarni tabor se je dogajal v Hiši literature (Das Literaturhaus) v Münchnu. Christiane Raabe, direktorica IJB, je v prispevku *LiteratureCAMP*,

»*The World Is Unjust*«: *Show Us Texts That Move You* (LiterarniKamp, »Svet je krivičen«: Pokažite nam tekste, ki so vas premaknili) poudarila uspešnost projekta, ki ga bodo še nadgradili in z njim nadaljevali po vsej državi. Podrobnejše informacije o taboru so dostopne na spletu www.literaturhaus.muenchen.de/literaturcamp/ in www.instagram.com/lit.camp/

V rubriki Fokus IBBY, ki jo pripravlja Liz Page, je poročilo o virtualnem zasedanju IBBY skupščine, na kateri so bili izvoljeni člani izvršnega odbora, predsednik IBBY, ki bo ponovno Mingzhou Zhang iz Kitajske, predsednica žirije za Andersenovo nagrado, ki bo tudi ponovno Junko Yokota iz ZDA, ter za glavna urednika revije *Bookbird* tudi drugič izvoljena Janelle Mathis in Petros Panaou, oba iz ZDA. Članica mednarodne žirije za Andersenovo nagrado 2020 Viviane Ezratty je napisala izčrпно poročilo o delu članov žirije, med katerimi je bila tudi dr. Tina Bilban. Žirija se je za končno odločitev sestala v IJB v Münchnu.

Tudi tokrat so v vsaki številki na dopisnicah objavljene mladinske knjige, na katere želijo opozoriti sekcije iz vsega sveta. IJB pa pripravi krajšo predstavitev strokovnih knjig o mladinski književnosti.

Tanja Pogačar

NAGRADA KRISTINE BRENKOVE ZA IZVIRNO SLOVENSKO SLIKANICO 2021

Žirija v sestavi: akademski slikar in stripar Ciril Horjak, Maja Logar, vodja službe za mlade bralce v Mariborski knjižnici, in Darka Tancer-Kajnih (predsednica), urednica strokovne revije *Otrok in knjiga*, je pregledala 23 na razpis prispelih slikanic in na svoji prvi seji

22. oktobra 2021 nominirala 7 slikanic za nagrado in priznanji nove poti.

Žirija je na seji 9. novembra soglasno sprejela odločitev o dobitnici nagrade in prejemnicah dveh priznanj:

- nagrado Kristine Brenkove za izvirno slovensko slikanico prejme slikanica **Osamosvojitev**
- priznanje nove poti za drugačnost prejme slikanica **Debela pekovka**
- priznanje nove poti za inovativnost prejme slikanica **Fant iz papirja**

Utemeljitve žirije:

OSAMOSVOJITEV. Avtorica besedila **Nataša Strlič**, avtor ilustracij **Damijan Stepančič**. Miš založba, 2020.

V knjigi sta moči združila kustosinja in zgodovinarica Nataša Strlič ter večkrat nagrajeni ilustrator Damijan Stepančič. V sodelovanju z Muzejem novejšje zgodovine jo je izdala založba Miš ob 30-letnici slovenske države. Knjiga ponuja slikovit vpogled v dogajanje, življenje in vzdušje v Sloveniji med letoma 1980 in 1992. Razdeljena je na enajst poglavij, ki zajemajo obdobje od Titove smrti do prve olimpijske medalje za Slovenijo. Vsako poglavje uvaja krajše besedilo z nanizanimi zgodovinskimi dejstvi, ki mu sledijo pogosto humorno naravnane ilustracije in kratki opisi ključnih dogodkov ter oseb. Knjiga, ki naj bi bila prvenstveno namenjena mlajšim bralcem, je nedvomno zelo zanimiva tudi za odrasle, saj prinaša kronološki pregled prelomnih dogodkov, ki naj bi jih poznal Slovenec, pa tudi obilico zanimivih podatkov iz takratnega kulturnega, znanstvenega, športnega, gospodarskega in socialnega življenja. Knjiga je zelo primerna za skupno, medgeneracijsko branje v domačem okolju in za različne medpredmetne povezave v šoli, saj napotuje k nadaljnjemu pripovedovanju in raziskovanju. Napisana je v ideološko nevtralnem tonu, poudarja pa takratno

enotnost slovenskega naroda. Slikanica kljub nekaterim zamolčanim dejstvom (npr. usoda izbrisanih) prepričljivo predstavi pot Slovenije v demokracijo in samostojno državo.

Osamosvojitev je tudi odlična vizualna enciklopedija enega od najpomembnejših korakov v slovenski zgodovini. Je neke vrste časovni stroj. Vsem, ki so odcepitev spremljali iz prve roke, bo obudila, tistim, ki so jo zamudili, pa prvič predstavila niz podob in dejstev o poti Slovenije v državnost. Stepančičeve risbe so hitre, sveže in varljivo enostavne interpretacije dokumentov, fotografij in simbolov. Slikanica je polna domiselnih likovnih rešitev: ilustracije, nanizane ob poenostavljeni stezi za bob, pripovedujejo o času olimpijskih iger v Sarajevu, fotograf v teku je postavljen ob znamenito fotografijo aretacije četverice, tank, ki je prišel v roke teritorialcev, in ladja, ki bo odpeljala vojake JNA, sta narisana v živ rob strani.

Čeprav risane tudi s pomočjo arhivskih fotografij, imajo ilustracije svojo poetiko, ki poustvarja razpoloženje takratnega časa. Pri ponovnem branju razkrivajo vedno nove podrobnosti. Naslovnica, prosto narisana po znameniti fotografiji Joca Žnidaršiča, je spektakularna in prenese tudi z zlato folijo ozaljšan naslov. Pričara zanos slovenske zgodbe.

Knjigo je žirija kljub obsegu (60 strani) uvrstila med poučne slikanice. Delež ilustracij (več kot 150) ustreza razpisnim pogojem za izvirno slovensko slikanico. Žirija je prepričana, da je *Osamosvojitev* dragocen likovno-tekstovni monolit.

DEBELA PEKOVKA. Avtor besedila **Peter Svetina**, avtor ilustracije **Peter Škerl**. KUD Sodobnost International, 2020 (Gugalnica; Zbirka najboljših slikanic).

Duhovita ljubezenska zgodba o debeli pekovki Margot, ki tako zelo obožuje

marmelado, da zleze v krof, in slikarju Frideriku, ki želi naslikati ves svet, bralca presenetiti. S fantazijskimi in nonsensnimi prvinami, situacijsko komiko in iskrivimi dialogi zgodba ni samo zabavna, ampak nosi tudi globlje sporočilo, zaradi česar lahko govorimo o naslovniško odprtem besedilu. Večkrat nagrajeni Peter Svetina je s svojimi domišljijsko bogatimi, jezikovno igrivimi ter filozofsko poantiranimi besedili pogosto uspel nagovoriti tako mlade kot odrasle bralce.

Slikanica *Debela pekovka* sporoča, da ljudje na svet gledamo različno, kar je lahko dragocena obogatitev našega obzorja in življenja, saj se raznovrstni pogledi lahko dopolnjujejo in celo sobivajo, najlepše seveda takrat, kadar smo zaljubljeni.

Besedilo ima nenavadna književna junaka, ki sta po zunanosti daleč od današnjih stereotipov o lepoti. Ona kar kipi od debelosti, ki je posledica brezmejne sladkosnednosti, a s svojo simpatično prizemljenostjo osmisli življenje zasanjanemu slikarju. Ta šele ob njej in njenem dojemanju sveta uspe realizirati tudi svoj umetniški talent.

V tej nenavadni slikanici sta likovni in besedilni del povezana v neločljivo celoto. Peter Škerl mojstrsko obvladuje risbo, barvo, kompozicijo in ritem slikovne pripovedi. Mestne ulice in notranjščine stavb so narisane skoraj kubistično, vedute in interierji so zgoščeni v obrnjenih perspektivah. V zgodbi srečamo tudi gospoda Konstantina izpred štirinajstih let. Škerl je ustvaril bogat likovni svet, ki ima tudi elemente absurda in duhovit, morda celo rahlo erotičen zaključek. Ne moremo se znebiti občutka, da je slikanica skoraj toliko kot bralce presenetila tudi avtorja sama.

Peter Škerl v letošnjem naboru slikanic, ki so se potegovale za nagrado, izstopa po številu kvalitetnih izdelkov. Ob *Debela pekovka* je z vrhunskimi

ilustracijami obogatil še slikanice *Drevo in ptica*, *Rajski vrt* in *Povodni mož*.

FANT IZ PAPIRJA. Avtor besedila **Nejc Gazvoda**, avtorica ilustracij **Hana Jesih**. Hibird Books, 2021.

Fant iz papirja je Gazvodov literarni prvenec na področju mladinske književnosti. Uveljavljen režiser, dramatik in pisatelj v svojih dramskih delih za odrasle zajema snov najpogosteje iz vsakdanjega življenja, v proznih delih pa so prisotne tudi fantazijske prvine.

Slikanica *Fant iz papirja* na metaforičen način pripoveduje, kaj se lahko zgodi, ko se srečata dva zelo različna svetova – svet iz papirja in svet iz črnila. Fant iz belega papirja se zaljubi v deklico iz črnila, ki živi v hiši nasproti njegove. Čeprav ga mati svari, naj se zaradi njene oz. njihove drugačnosti ne družijo z njo, ga deklčina skrivnostnost neustavljivo privlači. Šele ob njej prvič zagleda tudi svojo pravo lastno podobo. Fant in deklčina za svojo prepovedano naklonjenost najdeta rešitev, ki morda ne pripelje do srečnega konca, ampak samo do lepe zgodbe. Besedilo je zaradi poetičnosti in simbolike, ki dopušča različne interpretacije, naslovniško odprto.

Hana Jesih je že z diplomskim delom – ilustracijami Camusovega *Tujca* – pokazala, da zna uresničiti nenavadne zamisli. Mladi avtorici je v slikanici *Fant iz papirja* uspelo z uporabo temeljnih likovnih elementov in materialov pričarati zgodbo o ljubezni in sovraštvu. Z mečkanjem papirja, s spretno uporabljanim izrezom, s črnimi in belimi črtami je ustvarila enostavne, a močne likovne rešitve. Snovalci knjige so velik trud posvetili premišljeni izbiri papirja in tiskarskih materialov, s čimer so dosegli globoke žametne črnine in tople beline. Beseda in podoba sta v *Fantu iz papirja* izvirno in neločljivo povezani.

DREVO IN PTICA. Avtorica besedila **Andreja Borin**, avtor ilustracij **Peter Škerl**. Mladinska knjiga, 2021.

Pesnico, ilustratorko in kustosinjko Andrejo Borin poznamo po odličnih avtorskih slikanicah, a tudi ustvarjalno sodelovanje z vrhunskim in likovno raznovrstnim ilustratorjem Petrom Škerlom ni novo. Povezuje ju sorodno občutenje in razumevanje sveta. Slikanica *Drevo in ptica* je prežeta z izjemno subtilnim doživljanjem narave in z bogato domišljijo. Je poklon povsem običajnemu vsakdanu, ki drhti od impresije trenutka. Je ena sama lepota in »v nedogled čisto tanka, drobna sled«.

Slikanica vsebuje petnajst pesmi podob in občutij, ki nagovarjajo tako otroke kot mladostnike in odrasle ter na različnih ravneh vodijo v razmisleke in zavedanje o vznemirljivosti življenja. Jezik pesmi Andreje Borin je preprost, razumljiv in s svojo sporočilnostjo hkrati poetičen. V vsaki pesmi živita vzdušje in ritem celotne knjige, ki ju ilustracije tako samoumevno podpirajo, kot da bi nastajale hkrati z besedilom. Ilustracije pesmim široko odpirajo možnosti doživljanja in interpretacije.

Škerlov izbor barv je tokrat zelo sončen, bogate likovne prostore ustvarja tudi z močnimi komplementarnimi barvami, nekatera upodobljena razpoloženja pa, kot da prihajajo tudi iz njegovih drugih slikanic, vendar samo s posameznimi elementi, ki poudarijo avtorjevo lastno ustvarjalno povezanost. Čarobno barvita in estetsko privlačna slikanica učinkuje kot izjemno harmonična pesniško-likovna celota.

NEGOTOVE PESMI. Avtorica besedila **Barbara Gregorič**, avtor ilustracij **Damijan Stepančič**. Mladinska knjiga, 2020.

Negotove pesmi uveljavljene ustvarjalke otroške in mladinske književnosti z bogatim pesniškim opusom so bile letos

nominirane že za Levstikovo nagrado in za večernico. Čeprav upesnjujejo predvsem neprijetna, temnejša občutja (npr. žalost, jezo, strah, negotovost, osamljenost ...), pesnici uspeva s pomočjo živali oz. njihove življenjske izkušnje in modrosti obupan prvoosebni pesniški subjekt vedno znova potolažiti in opogumiti. Pesmi zato kljub resni tematiki priklicujejo optimizem, z duhovitimi domislicami pa uspešno rahljajo različne čustvene stiske. *Negotove pesmi* mladim med vrsticami sporočajo tudi to, da premagovanje negotovosti omogoča osebno rast.

Pesmi mojstrsko dopolnjuje 23 igrivih in hkrati skrivnostnih podob Damijana Stepančiča. Zadržana paleta terciarnih barv daje vtis starih tiskov. Iz ropotarnice vizualnega spomina je Stepančič potegnil flaminga, metulja, profil Indijanca, bika in risbo celic iz biologije. Podobe so včasih prikazane v silhueti, spet drugač v bližnji perspektivi. Znotraj vsake je ilustrator napravil navpično delitev. Na desni strani so besedila pesmi na nekaj mestih postavljena celo v narisani okvir. Likovna oprema je izrazito samosvoja, a hkrati povsem ukrojena po meri pesmi. Deluje hudomušno in hkrati resno. Gre za zelo uspešno kombinacijo besed in podobe. Že naslovnica s smešnimi brki in deljenim napisom *Negotove pesmi* napove, da slikanica sama sebe ne jemlje povsem resno, a bralcu ponuja še kako resne razmisleke.

OZIMNICA. Avtorica besedila **Nina Mav Hrovat**, avtorica ilustracij **Marta Bartolj**, Založba Zala, 2021.

Slikanica avtorice Nine Mav Hrovat in ilustratorke Marte Bartolj je igrivo topel jesenski potep živalske družične ob nabiranju lešnikov, delu, premagovanju utrujenosti, počitku in vedno znova priklicani spodbudi za nadaljevanje. Ilustratorske sekvence si mestoma skoraj stripovsko sledijo in slikanico

izmenjujoče in pestro sestavljajo v kolaže celostranskih izrisov in drobnih situacijskih dodatkov. Vključujejo različne risarske perspektive, pomembne drobne elemente za ustvarjanje vzdušja in polnjenje dogajalnih prostorov ter zanimive zdrse iz kadra, ki spodbujajo k ugibanju in nadaljnemu branju. Značaji in razpoloženja živalskih junakov so upovedno in ilustratorsko prečiščeni, pestri in duhoviti.

Ponavljajoči ritem bogati zanimivo ubesedovanje, ilustracija pa čustvovanje in dialoge tako zelo podpira in jih nadgrajuje, da jih je moč tudi samostojno razbirati in ob njih raziskovati številne nadrobnosti.

Slikanica je v celoti zanimiv monolit, ki zgodbo napoveduje že v objemu platnic in jo časovno umešča z veznimi listi. Vmes vstopamo v ponavljajoče nabiranje ozimnice, ljubke pomenke, domisljice in tudi informacije o lastnostih in navadah vključenih živali. Pravljičica je prežeta z vrednotami, ki bogatijo vsakdan in osmišljajo sobivanje, saj izpostavlja medsebojno pomoč, deljenje, zabavo, povezanost, hvaležnost, prijateljstvo in gostoljubje.

Knjiga je namenjena predvsem otrokom v predšolskem obdobju in v zgodnjem bralnem obdobju.

ZAJČKOVA HIŠICA. Avtorica besedila **Anja Štefan**, avtorica ilustracij **Hana Stupica**. Mladinska knjiga, 2021.

Zajčkova hišica je ob ilustraciji Hane Stupica zaživela že leta 2015 v antologiji Anje Štefan *Svet je kakor ringaraja* in

leta 2018 na odru Lutkovnega gledališča Ljubljana. Obe avtorici sta v prvem skupnem slikaniškem ustvarjanju delo zastavili na novo in drugače.

Sporočilo živalske pravljice opogumljajoče izpostavlja pomen prijateljstva, solidarnosti in dobrosrčnosti. Z neverjetno naklonjenostjo in vedrino živali zajčku pomagajo v stiski in nas učijo, kako pomembna sta za našo srečo in trdnost tudi skupnost in sočutje. V *Zajčkovi hišici*, ki jo bogatijo zanimivi spoji proznega besedila s poezijo, nas očarajo zven, ritem ter večplastnost besedila.

Knjiga je prepričljiva tudi v likovnih pristopih. Že naslovnica, okvirjena v drobne lističe in gozdno rastlinje, ki so zavetja vseh v zgodbo vključenih živali, napoveduje inovativno krovno linijo in nadvse zanimivo ilustratorsko rešitev. Ilustracije so dvostranske, k bralcu prihajajo hkrati v več manjših delih, ki med seboj komunicirajo. Z izborom posnetka postaranega papirja, njegovih prebojev in živalskih oblačil, nas vodi v pretekli, nekoliko skrivnostni čas. Bogata kostumografija odstira oblačilno večplastnost, raznovrstne vzorce, gube, naramnice, gumbe in obrobe. Vse je izrisano z izjemno natančnostjo. Podobe bogatijo številni miniaturni drobci, ki vabijo k mnogim vračanjem in raziskovanjem. Stupica se je odločila za mešano tehniko in za uporabo omejenega števila barv, ki slonijo predvsem na rjavih, modrih in rdečih odtenkih. Umirjeni zemeljski toni delujejo čisto. Upodobitve imajo pridih nečesa, kar je minilo, a je hkrati praznično.

AVTORJI V TEJ ŠTEVILKI

dr. **Barbara Baloh**, znanstvena sodelavka Univerze na Primorskem, docentka za didaktiko slovenščine, publicistka

dr. **Tina Bilban**, raziskovalka, literarna kritičarka, urednica in pisateljica; predsednica Slovenske sekcije IBBY (Mednarodne zveze za mladinsko književnost) in članica mednarodne žirije za Andersenovo nagrado

Meta Cerar, prevajalka

Melita Forstnerič Hajnšek, novinarka, publicistka, urednica, članica žirije za podelitev večernice

Borut Gombač, pesnik, pisatelj, dramatik (radijske in lutkovne igre), piše tudi besedila za songe, letošnji finalist za večernico

Barbara Gregorič Gorenc, pesnica in pisateljica, letošnja finalistka za večernico

Barbara Hanuš, profesorica slovenščine in pedagogike, višja knjižničarka ter strokovna sodelavka revij *Ciciban* in *Cicido*, pisateljica in avtorica strokovnih člankov

dr. **Dragica Haramija**, redna profesorica za področje mladinske književnosti na Filozofski in Pedagoški fakulteti v Mariboru, avtorica številnih znanstvenih in strokovnih člankov ter znanstvenih monografij, programska vodja festivala Oko besede, strokovna sodelavka žirije DSP za nagrado desetnica, predsednica žirije za večernico

Samanta Kobal, dramaturginja, avtorica dramskih besedil

Tatjana Pregl Kobe, umetnostna zgodovinarica, likovna kritičarka, esejistka, pesnica, pisateljica, publicistka, založnica, članica uredniškega odbora revije *Otrok in knjiga*

dr. **Gaja Kos**, raziskovalka literarnih znanosti, mladinska pisateljica, literarna kritičarka, prevajalka, publicistka, urednica; članica uredniškega odbora revije *Otrok in knjiga*

Boža Krakar Vogel, redna profesorica na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, literarna zgodovinarica in strokovnjakinja za didaktiko književnosti, avtorica številnih strokovnih in znanstvenih člankov

Sebastijan Pregelj, zgodovinar in pisatelj, dobitnik letošnje večernice

dr. **Igor Saksida**, redni profesor na Pedagoški fakulteti v Ljubljani in Kopru in na Fakulteti za humanistične študije Koper; avtor številnih znanstvenih in strokovnih člankov (največ s področja teorije, zgodovine in didaktike mladinske književnosti) ter znanstvenih monografij, urednik različnih beril, antologij in knjižnih zbirk, predsednik državne komisije za Cankarjevo priznanje

Simona Semenič, pisateljica, dramatičarka in performerka, voditeljica delavnic dramskega pisanja, letošnja finalistka za večernico

dr. **Peter Svetina**, doktor literarnih ved, pisatelj, pesnik, ustvarjalec lutkovnih in radijskih iger za otroke, prevajalec, publicist in predavatelj na univerzi v Celovcu, član uredniškega odbora revije *Otrok in knjiga*

Damijan Šinigoj, pisatelj, prevajalec, urednik, publicist, scenarist in jamar. letošnji finalist za večernico

Tatjana Tratnik Pogačar, upokojena bibliotekarka, prva predsednica Slovenske sekcije IBBY

Alenka Urh, literarna kritičarka, publicistka, prevajalka, urednica Mlade sodobnosti

Petra Vidali, novinarka, urednica kulturne redakcije časnika *Večer*

Sabina Višček, učiteljica razrednega pouka, publicistka, soavtorica berila in avtorica delovnega zvezka za branje

NAVODILA AVTORJEM

Rokopise, ki so namenjeni objavi v reviji *Otrok in knjiga*, avtorji pošljejo na naslov uredništva: **Otrok in knjiga, Mariborska knjižnica, Rotovski trg 6, 2000 Maribor.**

Za stik z urednico lahko uporabijo tudi el. naslov: darka.tancer-kajnih@mb.sik.si

Avtor naj besedilo obvezno priloži ime institucije, na kateri dela, in svoj domači ter elektronski naslov.

Če rokopis ni sprejet, urednica avtorja pisno obvesti.

Ob izidu revije dobi avtor 1 izvod revije in avtorski honorar.

Objava v reviji vključuje tudi objavo njene digitalne različice na spletnem portalu dLib.

Tehnični napotki:

Prispevki za revijo *Otrok in knjiga* so napisani v slovenščini, izjemoma po dogovoru z uredništvom v tujem jeziku. Pričakuje se, da so rokopisi, namenjeni objavi v reviji, jezikovno neoporečni in slogovno ustrezni. Dolžina razprave naj ne presega ene in pol avtorske pole, tj. 45.000 znakov, drugi prispevki pa naj ne presegajo 10 strani (20.000 znakov). V rubriki Polemika bomo objavili samo prispevke v obsegu do 5000 znakov. Razprave morajo imeti sinopsis (do 300 znakov) in povzetek (do 2000 znakov oz. do 1 strani). Sinopsisi bodo objavljeni v slovenščini, povzetki pa v angleščini (za prevod lahko poskrbi uredništvo). Rokopis je potrebno oddati v dveh na papir iztisnjenih izvodih (iztis naj bo enostranski, besedila naj bodo napisana v enem od popularnih urejevalnikov besedil za okensko okolje, v pisavi Times New Roman, velikost 12 pik z eno in pol medvrstičnim razmikom na formatu A4. Naslov članka in naslovi ter podnaslovi poglavij (zaželeno je, da so daljši članki smiselno razčlenjeni) naj bodo napisani krepko.

Citati med besedilom so označeni z narekovaji. Daljši navedki (nad pet vrstic) naj bodo odstavčno ločeni od drugega besedila (navednice tedaj niso potrebne) v velikosti pisave 10 pik. Izpusti so v navedku označeni s tremi pikami v poševnem oklepaju; na začetku in na koncu citata tropičja niso potrebna. Opombe niso namenjene citiranju literature, njihovo število naj bo čim manjše. Navajajo se tekoče. Zaporedna številka opombe stoji stično za ločilom. Literatura naj se navaja v krajši obliki samo v oklepaju tekočega besedila, in sicer takole: (Saksida 1992: 35). V seznamu literature navedek razvežemo

za knjigo:

Igor Saksida, 1992: *Mladinska književnost pri pouku na razredni stopnji*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

za del knjige:

Niko Grafenauer, 1984: Ko bo očka majhen. V: Jože Snoj: *Pesmi za punčke in pobe*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Sončnica).

za zbornik:

Boža Krakar Vogel (ur.), 2002: *Ustvarjalnost Slovencev po svetu. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Zbornik predavanj*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik.

za članek v reviji:

Alenka Glazer 1998: O Stritarjevem mladinskem delu. *Otrok in knjiga* 25/46. 22–30.

V opombah so enote bibliografske navedbe med seboj ločene z vejicami:

Igor Saksida, *Mladinska književnost pri pouku na razredni stopnji*, Ljubljana, Mladinska knjiga, 1992, 35.

Na koncu vsake bibliografske enote je pika. Naslovi samostojnih izdaj so postavljeni ležeče. Zbirka je v oklepaju tik pred navedbo strani, založba se pri knjigah starejšega datuma opušča, prav tako tudi krajšava str. za stran. Pri zaporednem navajanju več del istega avtorja v seznamu literature ali navedenk namesto imena in priimka napravimo dva pomišljaja. Kadar na isto leto pride več del istega avtorja, letnici na desni stično dodajamo male črke slovenske abecede: 2003a, 2003b. Bibliografske navedbe naj bodo enotne.

VSEBINA

ČLANKI – RAZPRAVE

Igor Saksida, <i>Večernica kot smerokaz književne kakovosti in raznovrstnosti za kurikularne (in vse druge) bralce</i>	5
Dragica Haramija, <i>Vrednotenje otroške in mladinske književnosti za branje v izobraževalnem prostoru</i>	16
Boža Krakar Vogel, <i>Sporne knjige v kurikularnem branju</i>	32
Gaja Kos, <i>Ožine in širine domače kritike mladinske književnosti</i>	46
Alenka Urh, <i>Kritika in vrednotenje mladinske književnosti</i>	52

LITERARNE DELAVNICE

Sabina Višček, <i>Bralni avatar: interaktivno spodbujanje branja</i>	57
--	----

JUBILEJNA VEČERNICA 2021

Dragica Haramija, <i>Utemeljitev nagrade</i>	
Petra Vidali, <i>Sebastijan Pregelj: »Brez spomina nas ni«</i>	67
Melita Forstnerič Hajnšek, <i>Borut Gombač: »Vznemiri me magnetizem detajla«</i>	70
Petra Vidali, <i>Simona Semenič: »Ta igrivost je zame ključna«</i>	74
Melita Forstnerič Hajnšek, <i>Damijan Šinigoj: »Poslal sem najstnika v podzemlje«</i>	77
Melita Forstnerič Hajnšek, <i>Barbara Gregorič Gorenc: »Kot večna vseprisotnost živali ob nas«</i>	80

IBBY NOVICE

Tina Bilban, Majda Koren, <i>Mednarodni kongres IBBY v Moskvi</i>	84
Tina Bilban, <i>Slovenska sekcija IBBY vsepovsod</i>	88

ODMEVI NA DOGODKE

Dragica Haramija, <i>Oko besede 2021</i>	89
Tatjana Pregl Kobe, <i>Prvi mednarodni bienale neodvisnih. Predstavitev 67 raznorodnih ilustracij pretežno mlajše generacije avtoric in avtorjev</i> ...	91

OCENE – POROČILA

Peter Svetina, <i>Prevod pod streho (Albert Wendt: Henrikin strešni vrt)</i>	93
Peter Svetina, <i>Kako bi se o tem pogovarjal s študenti (Jana Bauer: Kako prestrašiti pošast)</i>	95
Tanja Pogačar, <i>Bookbird 2020</i>	97
<i>Nagrada Kristine Brenkove za izvirno slovensko slikanico 2021</i>	104
<i>Avtorji v tej številki</i>	109
<i>Navodila avtorjem</i>	111

CONTENTS

TREATISES – ARTICLES

Igor Saksida, <i>The Večernica Award as a signpost of literary quality and diversity for curricular (and all other) readers</i>	5
Dragica Haramija, <i>Evaluation of children's and juvenile literature for the reading in educational sphereu</i>	16
Boža Krakar Vogel, <i>Controversial books in the curricular reading</i>	32
Gaja Kos, <i>The broad and narrow horizons of the domestic criticism of children's literature</i>	46
Alenka Urh, <i>Criticism and evaluation of children's literature</i>	52

LITERARY WORKSHOPS

Sabina Višček, <i>Reading avatar: interactive promotion of reading</i>	57
--	----

JUBILEE 2021 VEČERNICA AWARD

Dragica Haramija, <i>Award Justification</i>	
Petra Vidali, <i>Sebastijan Pregelj: "We do not exist without remembrance"</i>	67
Melita Forstnerič Hajnšek, <i>Borut Gombač: "Magnetism of a detail is what makes me excited"</i>	70
Petra Vidali, <i>Simona Semenič: "This playfulness is of key importance for me"</i>	74
Melita Forstnerič Hajnšek, <i>Damijan Šinigoj: "I sent teenager into the underworld"</i>	77
Melita Forstnerič Hajnšek, <i>Barbara Gregorič Gorenc: "Like the eternal omnipresence of animals alongside us"</i>	80

IBBY NEWS

Tina Bilban, Majda Koren, <i>The International IBBY Congress in Moscow</i>	84
Tina Bilban, <i>The Slovene IBBY Section everywhere</i>	88

RESPONSES TO EVENTS

Dragica Haramija, <i>Oko besede (Eye of the Word) Festival 2021</i>	89
Tatjana Pregl Kobe, <i>First International Biennial of the Independent: Presentation of 67 diverse illustrations of the mostly younger generation of authors</i>	91

REPORTS – REVIEWS

Peter Svetina, <i>Translation under the roof</i> (Albert Wendt: <i>Henrikin strešni vrt</i>)	93
Peter Svetina, <i>How to discuss this with students</i> (Jana Bauer: <i>Kako prestrašiti pošast</i>)	95
Tanja Pogačar, <i>Bookbird 2020</i>	97
<i>The Kristina Brenkova 2021 Award for the original Slovene picture book</i>	104
<i>Journal authors</i>	109
<i>Guidelines for contributors</i>	111

OTROK IN KNJIGA

111

Glavna in odgovorna urednica
Darka Tancer-Kajnih

Publikacijo je sofinancirala
Javna agencija za knjigo Republike Slovenije

Za Mariborsko knjižnico
direktorica Dragica Turjak

Naklada 700 izvodov

Letna naročnina 17 EUR
Cena posamezne številke 7,5 EUR